

Прот. Василь Кудрик

КВІТКИ ПРИ ДОРОЗІ

Мистецьке оформлення обкладинки
З. Ореста

КВІТКИ ПРИ ДОРОЗІ

Very Rev. Wasyl Kudryk

FLOWERS BY THE ROADSIDE

**PUBLISHED BY THE REV. WASYL KUDRYK
PUBLICATIONS COMMITTEE**

Niagara Falls, Ont.

1 9 7 5

Прот. Василь Кудрик

КВІТКИ ПРИ ДОРОЗІ

(ОПОВІДАННЯ І НАРИСИ)

**ЗАХОДАМИ КОМІТЕТУ ВИДАНЬ ПРАЦЬ
О. ВАСИЛЯ КУДРИКА**

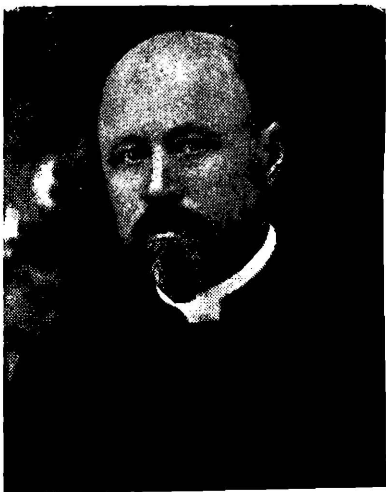
Наягара Фалс, Онт.

1975

Прот. Василь Кудрик

(Біографічна довідка)

Автор цієї збірки оповідань - нарисів Василь Кудрик (пізніше священник Української Греко - Православної Церкви в Канаді) народився 13 жовтня 1880 року в селі Цеброві, повіт Тернопіль, Західна Україна, в родині Онуфрія і Марії (з роду Галушка) Кудриків. Позаткову освіту закінчив у рідному селі, а опісля навчався в учитель-

ському семінарі в Тернополі. Однаже за деякий час його звільнено із семінара на домагання діди́га Гара́ні́ха, який не міг простити батькові Васи́ля — Онуфрі́єві, що той, будучи т. зв. прави́борцем (прави́борець — людина, яка згідно із австрійською ви́боржою системою мала право від імені усіх ви́борців даної округи голосувати на визна́женого канди́дата) під час ви́борів до парла́менту не голосува́в на канди́дата, якого підде́ржува́в діди́г Гара́ні́х.

За деякий час після звільнення з семінара, Васи́ля було поклика́но до відбуття трирі́зної військової служби в австрійському війську, і тому що Васи́ль знав німе́цьку мову, приді́лено його до пра́ці у військовій канцеля́рії.

Довго, однаже, він там не служив. Використавши дні відпустки, поверну́вся до села, пере́дягну́вся у студентську уні́форму і... пере́йшов австро-

російську границю. Але й там довго не задержався; російська адміністративна влада на тих українських землях наказала йому переїхати на північні російські землі, зого він ніяк не хотів. Отже вирішив повернутись додів, до рідного села. Опинившись у Львові, зголосився знову до війська, а за дезертирство довелося йому заплатити ще одним додатковим роком служби.

Однаге, як розказує брат Микола, Василь знову покинув військову службу і повернувся до села. Переховуючись спершу в шопі (клуні), куди йому приносив їжу брат Микола, Василь задумав виїхати в Канаду, однаге ні в нього, ні в батька не було на це покищо грошей.

У тому засі, хог і скривався від озей поліції, мандрував він дооколишніми селами, приузугочись дяківського співу.

Щойно в сізні 1903 року за фінансовою допомогою батька, вдалось йому виїхати до Канади, куди незабаром прибули також і його родизі, поселившись в Толстой, Манітоба. Деякий час Василь працював на батьківській фармі, а тоді вступив до Учительського Семінара в Брендоні, закінзив його і одержав право вчителювати.

Першою школою, у якій Василь учителював, була школа „Буковина” в Гардентоні, а тоді учителював в Гімлі, і опісля (найдовше) в Ст. Норберт.

У 1910 році став редактором „Українського Голосу” у Вінніпегу і на цьому пості був до 1921 року.

У засах відродження нашої прадідівської православної Церкви в Канаді, в 1923 році став священником і відданим її борцем перед зазіханнями її противників і ворогів. Спершу обслуговував деякі громади в Альберті, а від 1924 до 1941 року виконував обов'язки пароха в Саскатуні і серед вір-

них Української Греко-Православної Церкви в околиці Саскатуну.

У 1941 році переїхав до Вінніпегу, став редактором органу УГПЦеркви — „Вістника” і був його незмінним редактором і надтхненником аж до серпня 1954 року.

У 1910 р. вийшла друком перша його збірка під назв. „Канадійські оповідання”, а в рік пізніше (1911 р.) була надрукована збірка його поезій під назв. „Весна”. Опісля появились його праці: „Чужа рука” в 1935 р., „Історизні матеріяли до справ унії” в 1949 р., „Життя Йосафата Кунцевиза” в 1948 р., „Маловідоме з історії Греко-Католицької Церкви” (4 томи) в роках 1952-1956) та „Мелхиседек Знайко-Яворський” в 1957 р.

Крім того, його перу належать відомі „Спостереження Гарасима Чорнохліба”, що друкувались на сторінках „Вістника”.

Помер у Вінніпегу 7 жовтня 1963 р.

Друкарня Видавничої Спільки Тризуб, Вінніпег, Ман.

Printed by Trident Press, Ltd. Winnipeg, Man.

ПЕРЕДМОВА

Культурні люди шанують своїх предків, шанують усіх тих, котрі працювали для свого народу, своєї Церкви, а то й життя своє віддали в жертву.

Старовинні греки міста Спарти, раз у рік, скликали людей своїх, а головню молодь, до великої аудиторії, щоб вшанувати своїх героїв і визначних спочилих уже діячів. Старшина відкривав заслону і пояснював історію портретів, котрі висіли на стінах: „Коли ви підете слідами оцих героїв, то й вас будуть шанувати так, як оце ми робимо, сьогодні”.

Данила Паломника згадує українська історія за те, що потрудився був одвідати святі місця в Палестині і поклав був свічечки у святині Божого Гробу, кажучи: „за землю рідну українську, за князів її і борців за волю й свободу”.

Рік за роком минає, старше громадянство відходить із цього світу, відходять і ті, котрі ще пам’ятали світлої пам’яті Людину, котра оддала все життя, всі свої здібності і труди для Бога, Церкви й свого Народу, — це редактор о. Митрат Василь Кудрик. В голоді і холоді і чи малих недостатках приходилось Йому, першому редакторові „Українського Голосу” працювати, почавши від 1910 року.

Це був український апостол Правди і Науки на канадійській землі. Це був вірний оборонець Церкви Українського Народу, Церкви наших славних князів і гетьманів, Церкви православної Віри, за котру наше славне козацтво оддавало життя своє в офіру. Його писане слово, чи статті в „Українському Голосі”, у „Віснику”, чи то Його проповіді в церкві, чи промови на З’їздах і Соборах були повчальні, конструктивні і глибокі змістом своїм.

Так, щоб Його Квітки при Дорозі не зів’яли, маленький гурток колишніх саскатунців, живучи у місті Ніягара Фаллс, зробив початок і порозумівся

з В-преподобним Архипресвітером д-ром С. В. Савчуком, щоби допоміг нам у цьому благородному ділу. Він же колишній довголітній редактор „Вісника”, а сьогодні президент Видавничої Спільки „Тризуб” і „Еклезії”, котра видає орган нашої Української Греко-Православної Церкви „Вісник”, рівнож, ділив долю й недолю з Покійним отцем Василем. І тому ми просили його, щоб приєднався до нас і став нашим координатором, бо ми тут у самому куті полудневого Онтарію безрадні були б братися за таке по-важне діло.

Думка вийшла від родини Пограничних. Їхній син д-р Микола, відомий місцевий лікар, подарував \$1,000.00 на впорядкування бібліотеки о. Кудрика в Колегії Св. Андрея в Вінніпегу. А його батько піддав думку, щоб перевидати декотрі твори Покійного. Коли ми порозумілися про це з о. д-ром С. В. Савчуком, він радо погодився бути координатором цього діла.

Нижче підписані об'єднались в Комітет Видання Праць о. Василя Кудрика і на початок склали 435.00 доларів, а потім добрі люди склали \$2,545.00; разом—\$2,980.00. У збірці багато потрудився п. Іван Пограничний.

Щира подяка за труди і додатковий клопіт Отцеві Архипресвітерові і тим жертводавцям, що вже піддержали нас у цьому ділі, щоб перевидати працю Покійного громадського і церковного діяча.

За Комітет Видання Праць о. Василя Кудрика

о. Петро Самець
Іван Пограничний
Павло Каміновський
Онуфрій Кіт
Іван Сиротюк

Наягара Фаллс, Онт.
Червень 1975

НЕРУКОТВОРНИЙ ОБРАЗ

(Серія нарисів під заг. „Квітки при дорозі” була друкована в часописі „Вістник” в часі між 1 грудня 1929 р. і 15 серпня 1939 р. за підписом (криптонімом) — ГЧ — КП).

В моїх хлопячих літах я бачив чудний образ. Та не був се образ маляра-іконописця. Був се живий образ — Нерукотворний. Його малювала побожна українська душа.

Я нині його бачу... Боже літо було на землі. Зелено і весело. Був ранок. І свято Бог дав людям. Чула тоді моя дитяча душа, як Божа слава наповняла всю вселенну.

І тим раннім ранком до церкви йшли люди. І я йду. Все бачу, всіх бачу.

Поперед мене молодиця з вязкою цвітів в руці. Несе до церкви святити. Я се знаю. Поперед неї старенька бабуся несе цвіти. Мабуть і в її праведній душі цвіти щастя того ранку розцвіталися. А там дівчина з цвітами...

А побіч мене моя мати цвіти в руках несе. Васильки, чорнобривці, повняки... Богато всяких. І чую я їх запах. (Молоденькою ще була тоді моя мати).

Богато їх йшло того дня до церкви Богу молитися, а все з цвітами. Святочна одежа і цвіти в руках. І стільки їх — і цвітів і людей!

Се був оден з тих образів, який досі бачу. І не забуду ніколи. Цілому світові можна би його показати: „Дивіть! Отсе ми в святочному настрою! Отсе наша святочна душа, наша культура!” І позавидував би світ.

І свідомий я, що життя українського народу склалося в такі величаві образи по всіх сторонах, де було українське серце. Мати дочці передавала святі обов'язки. „Понесемо зілля святити, так треба!” І всі розуміли, що так треба. Що се і Божа і людська справа.

Від того часу, як дитячими ногами йшов я до церкви, перейшов я довжезний шлях. І не зміряти його. Богато миль, багато літ. І бачив я по дорозі не оден образ — де радісний, де сумний, де болючий. Але між всіми ними образ з дитячого віку стоїть на першій місці. Кожного літа в пригожу пору, йдучи до церкви, я роздивляюся, чи українське жіноцтво береже святі звичаї своїх матерей, бабусь, прабабок. Чи в нього цвіти в руках, цвіти в душі. Чи говорить воно собі: так треба!

Усяких бачу. Бачу і таких, що в їх душах нема того святого почуття, яке несли з зіллям до церкви їх примірні матері і бабусі. В багатьох нема почуття обов'язку. І нема в житті того Нерукотворного Образа, який я колись бачив.

Я згадую — я маю що згадати. А що згадають діти тих матерей і батьків, які легковажать і забувають старинні наші народні звичаї і християнські обов'язки? Які багато чого забувають. Які полишають своє рідне, та й не одне. І говорить душа моя:

— Не буде їм Божого благословення! Не буде їм пошани від нікого!

Але я цвіти дотепер люблю. Куди не повернуся, всюди цвіти, всюди рослини. Побіч доріг, побіч стежок. Тільки ж... Шальвія перемішана з будяками, васильки з лободою, чорнобривці з молочієм...

І дивно мені, що багато людей того не бачить. А то пололи би...

Згадуючи давне, я збираю ті цвіти, що побіч моєї дороги ростуть. Збираю святочні, збираю буденні.

Коло своїх нив і коло чужих. Збираю гарні і колючі. Всі збираю. Богато колючок позалазило в руки і душу. Але я збираю. Так треба!

Христос терновий вінок взяв на голову, щоби показати людям цвіти праведного життя.

І знов давне згадується. Колись цвіти цвіли на городі і цвіли вони побожністю в людських душах. І несли люди ті цвіти і ті душі до церкви. Богу їх показати, на жертву Богу віддати.

А нині... Богато тих, що їх душі буряном заростають.

Оден я цвітів забути не можу. Коли ж вам попадеться гарна цвітка з моєї вязанки, кажіть: „Ми будемо таки сіяти, так треба!” І сійте. А коли попадеться осет, так питайте: „Невже ж його в нас так багато?” І викопуйте.

От нащо я збираю цвіти при дорозі!

БЛАГОРОДНІСТЬ ДУШІ

Благородність душі виявляється не тільки в відношенні до людей, але і до безсловесних звірят.

Між українським народом можна знайти чимало благородних прикладів.

Чоловік тримає старого коня, кажучи: Довгі літа він працював і заробив собі стільки, щоби тепер без праці при мені дожити віку.

Вірного собаку, коли той згинув, вложив чоловік до скриньки і похоронив. Він гідний того — сказав прикидаючи землю.

Се перша корова, що ми мали на господарстві, вона нас годувала, — казала жінка. — Нехай вона буде в нас, доки буде жити.

НАУКА: Будьте милосердні, як Отець ваш Небесний милосердний!

ВЕЛИКА ЖЕРТВЕННОСТЬ

В Злучених Державах є жидів 4 мільйони (4,000,000). А в 1928 році зложили вони на всякі свої народні справи 235 мільйонів, 735 тисяч і 885 долярів (235,735,885). На кожного жида припадає пересічно 60 долярів. На родину пересічно 300 долярів. З того пішло: На жидівські шпиталі, приюти і т. п. 62,081,770. На релігійні потреби — 52,826,970. На поміч убогим — 15,510,458. На поміч лікарям-дослідникам — 5,465,500. Поміч новим жидівським громадам — 16,587,000. На поміч в Палестині і Росії — 22,000,000.

Про свою жертвенність пишуть жиди при сих цифрах так:

„Виглядає, що давання жертв в жидів не є забаганкою богачів, але обовязком кожного жида. Добродійність була жидівським обовязком від найдавніших часів. Коли ще не було нинішньої організації, то кожний жид чув, що він мусить сповняти добродійну роботу. Для того в кожній хаті була на одвірку скринька, до якої вкидано жертви на добродійні цілі”.

До наведеного можна додати від себе:

Де така велика жертвенність, там стоять добре всі народні організації добродійні і взагалі вся народна робота. А де народні організації добре стоять, там цілий нарід стоїть добре. Вони є захистом і силою, яка народне добро піддержує.

ПОРОХ НАСІДАЄ

Кожний щирий українець пригадує, як терпеливо дожидають всі тої врочистої хвили, коли господар дому внесе до хати велику вязку соломи чи сіна, з словами: „Дай Боже добрий вечір”, або „Христос раждається”.

Так вносять Дідуха на Святий Вечір перед Святою вечерею.

І не тільки дітям, але і старшим здається, що з Дідухом прийшов до хати великий гість, прийшло величаве свято, прийшла благословенна хвиля, яка тільки раз на рік приходиться... І нема слів, щоби ними висказати те душевне почуття, яке тоді в душі зароджується”.

А дальше... Розстелюють, радіють. Се вже не та хата, що завсіди. Так мусіло бути в тому місці, де Син Божий народився. Розвивається нова уява. І хочеться вам тепер згадати те, що сталося перед майже 2000 літами. Згадати колядою.

Але... Бувають нерозумні люди, що перестають Дідуха до хати приносити. А чому?

— Порох до хати наноситься — кажуть.

Не розуміють люди, що се Святочний Порох, Святий Порох, з яким приходить в людські душі святе почуття, а з ним Боже благословення. Не бачать, що се Порох Народного Обовязку — Заповіт батьків, дідів, прадідів, прапрадідів. Не розуміють, що се той Порох, який ублагороднює людське життя.

Не розуміють люди, що коли хтось вимете з своєї хати і з своєї душі Святочний Порох, то в тій же хвилі починає інший порох його життя покривати — порох примх, порох недбальства, порох байдужности, порох буденщини, порох нерозуму, себто той порох, за яким приходить душевний занепад і смерть.

Смерть релігійна, смерть національна. Смерть здорового розуму. Смерть живих людських почувань. Смерть найсвятішої частини людського життя.

Хто викине нині одну перлину, той завтра викине другу, позавтра третю, десятую, соту. І не пройде багато часу, поки життя стане цілком порожним. Порожним буде душа, порожним буде родинне життя, порожним буде життя народу.

ПЕРШІ, А ТЕПЕРІШНІ АПОСТОЛИ

Чого учив Христос й Апостоли, оповідає нам Новий Завіт. А вчили вони того, „що найважливіше”. Не того, що „найменше важне”.

Коли ж з'являються поміж українцями висланники протестантизму, то рівнож в ролі апостолів. Однак ж те „найважливіше”, про яке вони говорять, не подібне до того „найважливішого”, про яке Христос й Апостоли говорили.

В протестантських проповідників „найважливішим” є — опоганювати в українців те, чого ані Христос, ані Апостоли не опоганювали.

Цілі довгі статті і довгі бесіди проти хреста. Проти кадила, кропила, свічок, образів, свяченої води, священничих одеж. Се в них „найважливіше”.

Коли б же в Христа се було „найважливіше”, він був би бодай оден раз виголосив довгу бесіду проти хреста, образів, кадила, свічок і ін. Він, як Всевидючий, був би бачив те, що осуджують нині протестанти. І Він його бачив — але не осуджував. І ще й казав Апостолам: Як Я робив, так і ви робіть! Й Апостоли так і робили.

Але нинішні протестантські апостоли до давніх Христових Апостолів неподібні. Вони роблять Христові й Апостолам наперекір.

НЕ ТАКИХ МИТРОПОЛИТІВ ТРЕБА УКРАЇНЦЯМ

Заслуга перемиського „Українського Голосу” ще і в тім, що він звертає увагу і на церковні справи. Бодай свої галицькі. Тільки ж не добре він їх розуміє і пояснює.

Хомишинова „Нова Зоря” нападає на старше духовенство, і на митрополита Шептицького й „Український Голос” пише:

„Найбільший авторитет у нас — се наш Митрополит. А „Нова Зоря” безупинно рие під ним. Знайдете в ній ось які „квітки” кинені в лице Митрополита: Що він „не хоче наразитися на атаки і з людської боязни чи самолюбства мовчить там, де повинен би говорити”. Та й „маняком” його прозивають за його обрядове византийство. Правда, Митрополит терпеливо мовчить, але не з боязни чи самолюбства, тільки з благородности. Кождий инший архиерей якщоб мав в своїм місті таку „Нову Зорю”, давно прогнавби її. А він мовчить”.

Митрополитів ставлять не на те, щоби мовчали, але на те, щоби говорили. Мовчанка не є заслугою там, де треба бесіди. Отже мовчанка Шептицького не є чесною перед українцями. Се злочин. Пастир церкви не сміє мовчати там, де перед його очима зло твориться.

Христос казав: Согрешишь проти тебе брат твій, докори йому. А злочинну руку відотни. Святий Іван Хреститель докоряв Іродові за його гріх. Святий Іван Золотоустий виступив проти злої грецької цариці. Святий Миколай ударив Арія еретика на Нікейським Соборі 325 р. Православний митрополит Арсеній Мацієвич осуджував царицю Катерину за її злочини.

Богато було таких і вони були дійсні робітники на Божій ниві. Бурян виполювали.

Греко-католицький митрополит на злочини собі підчинених мовчить. А колись православний ігумен Мотронів ського Монастиря, Мелхиседек Значко-Яворський, бачучи польські насильства над українським народом, кликав:

Кругом святого Чигирина
Сторожа стане з того світу,
Не дасть святого розпинать.
А ви Україну ховайте:
Не дайте матері, не дайте
В руках у ката пропадать.
...За нас
І душі праведних і сила
Архистратига Михаїла....
(Шевченко „Гайдамаки”).

А коли Шептицький мовчить, то се зло віщує!

ЗІПСОВАНИЙ ТЕЛЕСКОП

Недосвідчений астроном глянув в телескоп і зауважив, що зірки падають одна на другу.

— Щось нині зірки в не порядку на небосклоні, не придержуються своїх доріг, — сказав до свого приятеля.

— Ану оглянь добре свій телескоп, може там що зіпсувалося, — порадив той.

Астроном послухав ради і зі здивуванням переконався, що там є мухи, котрі літають в телескопі, а він їх взяв за зірки. Небосклін був в порядку, а хибу мав далековид.

Богато людей читаючи Святе Письмо дивляться на Божі слова своїм затьмареним зором і думають, що там є різні хиби.

ЩО „ВІСНИК” МАЄ ЗВІЩАТИ

Дехто думає, що коли часопис зветься „Вісник”, то має звіщати самі інтересні речі. Що діється по чужих краях. Які інтересні рослини ростуть в Австралії. Кілько родів комах є на землі. Як далеко віддалені від нас звізди.

Інший думає: Вісник повинен розкривати наші кривди і показувати гріхи наших ворогів.

А вже найменше є тих, які думають: — Вісник повинен показувати найперше наше власне життя: наші потреби, наші недостачі. Нашу Церкву з її святощами. Нашу Культуру з її цінностями. Нашу Народну Історію з багатою нашою минувшиною. Нашу силу, якої не розуміємо. Наше добро, яке на непотрібно пропускаємо. Наші гріхи, яких не бачимо. Наші чесноти, які легковажимо. Наші обовязки, яких не розуміємо.

Ці треті думають найздоровіше.

Коли б ми побачили, яке широке поле нашого власного і народного життя, кілька тут праці, недотач, клопотів, можливостей, ми не мали би багато часу поза собою розглядатися.

Зрозуміти себе, навчити себе, піднести себе, гідними людьми стати, розумне життя в себе завести, отсе ті головні цілі, що не повинні ніколи сходити з-перед очей українського народу.

УКРАЇНЬСЬКА РОДИНА НА РІЗДВО

Дійсними і гідними представниками народу є лише ті люди, що совісно і точно виконують народні обов'язки. Візьмімо Різдвяні Свята, як ту хвилину, коли можна більше, ніж буденного дня виконати гідно належні обов'язки, або негідно їх занедбати.

Звичай народний каже, що на Святий Вечір має бути 12 страв. Між ними риба, се праобраз Христа. І гідні люди хоронять по можності той звичай.

На стіл стелять сіно. На лави, на крісла кладуть сіно. На сіні ставлять святовечірні страви.

У куті ставлять немолочений сніп. (Такий треба лишити при молоченні). Звуть його „Дідом”. Він стоїть тут звичайно до ранку Нового Року. Так поручається Народженому Христу працю рук своїх.

На землю розстеляють сіно, або солому. Се Дідух. В деяких сторонах кинуть клопоть сіна під стіл і тим вдовольняються. Але се нагадує людську скупість. В інших сторонах української землі вносять величезну вязку, що ледве в двері протиснеться. І розстеляють по цілій хаті — верству на 4-5 цалів грубу. Тут видно щедрість.

Перед Святою Вечерою батько, чи хтось зі старших обкаджує стіл зі стравами. (Про ладан дбають перед тим. Сей звичай в деяких сторонах забувся, та треба його відновити).

Коли всі повмивалися, сходяться до стола і по-божно, уважно моляться.

Кутю їдять всі з одної миски, на знак родинного зв'язку. При першій ложці старший в родині бажає зі Святом Народження Христа Божого благословення цілому домові, усій родині.

Вечеряють при світлі свічки — одної, або і трьох. А там колядують — довго в ніч. Давні Святі Вечері

згадують. Діти до дідусів і бабусь вечерю несуть, чи везуть.

Ранком в 4-ій годині до церкви ідуть.

А другого дня свят раненько Дідуха палять, побудивши всіх, навіть дітвору.

Отсе вам образок Українських Різдвяних Свят! Так святкували наші батьки, діди, прадіди. Так святкували по селах. Так святкують нині тут по фармах наші свідомі, поважні родини. (По містах щирі люди по можності до подібного достроюються).

І який се величавий образ! Який святий! Гідний, щоби вітати в себе Народженого Спасителя!

Доведеться вам зайти до хати, де святкують, як закон велить, нічого не легковажаючи, і ваша голова клониться перед такими людьми. Вам хотілося б їх обняти, подякувати їм за те, що вони гідно належні обовязки виповняють. Вам хочеться сказати перед цілою громадою: „Се гідні люди! Слава їм!”

А доведеться зайти до людей байдужих, що злегковажили святочні обовязки — що винесе звідтам ваша українська душа? Винесе біль! Ви подумайте: Отак люди самі себе нівечать! Заповітів батьків і матерей не шанують! Від Бога і від свого народу віддаляються!

І лишиться в нас гіркий, болючий спомин. А розповідаючи комусь, з боєм скажете: „Се вже не наші браття!” А дітям своїм скажете: „Ви так не робіть, як ті байдужі люди! Вони гріх великий творять — і перед своїм народом і перед Богом”.

І се не будуть пусті слова. Ваша душа буде відчувати, що там дійсний, непростимий гріх твориться.

ЗОЛОТО ДЛЯ ВСІХ ЗОЛОТО

До саду прийшла громадка людей — простий чоловік і вчений; сліпий і видючий; убогий і богач. Коли садівник підніс їм добірних яблук, то всі однаково хвалили гарні і смачні овочі.

Простий чоловік не знав імени яблук, а вчений знав.

Сліпий не бачив краски яблук, але чув запах і відчував смак. А видючий бачив також їх зверхній вигляд.

Убогий бажав завсіди мати такі яблука, а багатий розумів, що хто виростить такі овочі, той гідний пошани.

І хоч як всі ті люди ріжнилися між собою громадським становищем, освітою, а навіть фізичними способностями, всі вони згодилися, що яблука вартісні овочі, що сад гарна річ, і що садівник розумний і вартісний чоловік.

Цілком подібно мається справа з Релігією і Церквою. Хто увійде до релігійного саду, розгляне без упередження його плододайні дерева і вкусить їх овочів, той мусить сказати, що дерева гарні, що овочі смачні і що цілий сад має в себе великі цінності.

І ті релігійні овочі будуть однаково смачні як для невченого, так для вченого; як для убогого, так і для багатого.

Релігія і Церква має великі, певні, незмінні дорогоцінності. Тільки треба їх знати, розуміти, доторкнутися їх своєю душею, покушати їх своїм духовим смаком.

Золото вартісне завсіди, тому воно для всіх є вартістю. Так і Церква, так і Релігія.

Хтось розумний сказав:

— Релігія не є на те, щоби її брати за мертвий предмет дослідів. Вона є тим великим животворним добром, яке треба навчитися практично розуміти і вміло ним орудувати.

ЧУЖІ СВЯТА, А НАШІ СВЯТА

В українців нема такого свята, що зветься „Галовін”. Є воно в інших людей.

Святкуючи його, деякі люди кажуть розсудкові: забирайся від нас, без тебе нам краще! Кажуть християнській примірності: Тепер тебе не потребуємо! І тоді святкують.

Се свято припадає 31 жовтня, в навечеріє Всіх Святих, по-чужому календарю. А по-нашому — в навечеріє пам'яті пророка Йоїля.

Йоїль, се один з ряду менших пророків. Він малює перед злими людьми кару Божу:

— Перекажіть дітям вашим, а діти нехай перекажуть своїм дітям, а сих діти дальшому родові: що полишила гусениця, їла саранча; що полишила саранча, точили черви; що від червів zostавалось, жуки доїдали. — Йоїль 1:3-4.

А що гріхи були всенародні, то накликає він до всенароднього покаяння:

— Попідперізуйтесь веретищами й плачте, священики! Визначіть піст, оповістіть сходуни, скличте старшину і всіх мешканців в дім Господа Бога нашого й благайте Господа. Роздирайте серця ваші й навернітесь до Господа. — Йоїль 1:13-14; 2:13.

На такі справи звертає нам увагу наше українське свято, що припадає на той день, що в других людей Галовін.

ДОРОГОВКАЗ В ЖИТТІ

Священик їхав до міста. По дорозі догонив одного молодого чоловіка зі своєї парохії і попросив його присісти з ним. Дорогою розмовляли про різні справи, аж зійшли на десять заповідей Божих, про які молодий чоловік висловився не дуже прихильно.

— Значить, — ви проти них? — питає священик.

— Ну, так, я не люблю, щоби мені хтось наказував — не роби сего, або того. Я люблю робити те, що мені хочеться.

Священик не відповів нічого, а коли приїхали до роздоріжжя, то він звернув не на ту дорогу, яка вела до міста, а на другу.

— Гей, чекайте, — каже молодий чоловік, — ви поїхали злою дорогою.

— А ви як знаєте?

— Бо дороговказ на роздоріжжі вказував, що до міста слід їхати другою дорогою.

— Я не люблю, щоби кавалок дошки, якою є дороговказ, розказував мені, що їдь сюди, або туди. Я хочу їхати, куди мені хочеться.

Молодий чоловік поглянув на священика здивовано, а там зрозумів, про що ходить, і сказав:

— Вибачте, отче, я зле говорив про заповіді. Дійсно треба, щоби хтось казав нам, що можна робити, а що ні, так як треба дороговказів, щоби показували нам, якою дорогою треба їхати. Навертайте на добру дорогу до міста; ваша наука не пішла в ліс.

ГЕФБРИДИ, А ЗДОРОВЕ ЖИТТЯ

Коли змішаються дві цілком відмінні, нерівні собі раси людей, то покоління, яке з такої суміші виходить, звуть „гефбридами”. Мішанцями.

Оскільки чистіша людська раса, настільки гарніші і величавіші форми її тіла і духа. А в раси мішаної виступають прикмети одної раси і другої побіч себе і звичайно одні понівечені і другі понівечені. Потовчені. Пооббивані. Почищені. Погнуті.

Але треба пригадати, що є „гефбридизм” тіла і „гефбридизм” духа. Є культурні гефбриди. Є релігійні гефбриди.

Хто мішає свою культуру з чужою, той заводить гефбридщину.

Хто мішає свою мову, свою релігію, свій світогляд з чужим, заводить гефбридщину.

Є гефбридські хати. Гефбридські родини. Гефбридські душі. Гефбридська мова. Гефбридська релігія. Гефбридська політика. Гефбридський спосіб думання. Гефбридське ціле життя.

Щоби народ жив, він мусить дбати, щоби його життя було однородним. Не засміченим посторонніми домішками. Такі домішки він повинен відкидати. Його золото повинно бути — чисте золото. Культура — його чиста культура. Мова — його чиста мова. Релігія — його чиста релігія. Політика — його чиста політика. Душа — його чиста українська душа.

„ПРИРОДА” В ДВОЯКІМ РОЗУМІННІ

Дорогою йшло двох подорожних. Один з них чоловік господарського практичного виховання, другий злочинець, що звик розтягати чуже добро.

Коли наближалися вони до величавих господарських забудівель, що були при дорозі, сказав злочинець:

— Тут всякого добра що неміра. Коли б вдалося забрати, так жив би чоловік без журби і клопоту. І дітям та внукам передав би. Працювати не мусів би...

На те зауважив чоловік з господарською душею:

— Ти бачиш нагромаджене добро, а я бачу великий розум господаря. Земля тут не найкраща, але яке величає господарство! Кілько в його голові мусить бути розсудку, кілько в роботі пляновости, кілько прозорливости, дбалости, ощадности. От що мені найперше видно! А не будь того великого господарського розуму, ти на сім місці бачив би одну руїну. Тому моїм головним бажанням було би побачити самого господаря і з його розумними плянами познайомитися.

Подібно люди дивляться на „Природу”, себто окружающий їх світ.

Люди віруючі дивляться на Природу, як на велике і чудне господарство, яке провадиться волею, розумом і силою Великого Господаря. Він встановляє для всього свої закони, дає всьому лад і веде по тих плянах, які людям не зовсім зрозумілі.

Люди невіруючі (матеріялісти) бачать в Природі велике господарство — з законами, з ладом, з великими скарбами, однак ж не хочуть признати, що над тим усім є розумний господар. В них „Природа”, се господарство без господаря. Господарство засноване ніким, без свідомої чиєїсь волі, без розумного

пляну, без цілі, самими примхами несвідомої, нерозумної праматерії. І такий анархізм поширюють вони далі на життя людське, що є (мовляв) також витвором сліпця, нерозумних примх Природи і через те не має тої вартости, ні гідности, яку йому приписують ті, що „Природу” уважають Божим господарством.

Котрий, отже, погляд здоровіший?

А ЩО ДАЛЬШЕ?

Греко-католики, се українці, яких діди-прадіди були православними. А греко-католицизм (унію) накиннули їм силою вороги українського народу. Але не всі греко-католики се розуміють. І тому накиненим їм католицизмом хваляться.

Щоби зазначити свій католицизм, вони ставлять на своїх церквах однораменний католицький хрест. Та не знають одного — що уніятська церква, се Церква Православна згори донизу.

Католицький хрест! Але під ним православна баня.

Дальше православний Іконостас (де він ще є), православна Служба Божя, Утреня, Вечірня, Всеночне, Поклони, Страсти, Йордан, обов'язок хреститися три рази... І ще дещо. Все те православне. Бо унія цілу Православну Церкву в себе задержала.

А ще поза тим всім — глибоко в душі залишилася свідомість, що цілий український нарід був в своїх кращих часах православним і що унію накиннули насильством вороги Христової науки.

Що отже мають уніяти дальше робити? Чи замінити одне за другим, поки не залишиться нічого православного, чи повернути чистоту прадідному православію? Що?!

СНІГ І СОЛОНЧАКИ

Коли прийде початок зими, перший сніг, вам легко на душі. Такий день ви готові святкувати, до церкви йти.

Зима, хоч і яка люта, не здається країною смерти. Сніг — се вода, що заснула. Безлисті дерева лише сплять. Трава спить. Земля спить. Ви се знаєте. Але все воно встане до життя, коли прийде весняний ранок.

Але зайдіть ви на весні в сторони, де є багато солончаків. Кругом весна, літо, на деревах листя, на землі трава і цвіти; пташки співають, люди працюють. І в той самий час на землі порозстелювалися великі, білі як сніг латки. Ані трави на них, ані квіток, ані дерева, ані збіжевого стебла.

Се гірка земля, солона. Для життя непригожа. Вона мертва. Серед життя простелилася смерть.

Такі солончаки можуть бути в людському житті. Бувають душі, яких більшу частину солончаки вкривають. І то замолоду, та в самій середині віку. Ні яких гарних бажань, ні благородних стремлень, ні теплої ширости, ні ласкавого співчуття, ні розуміння морального обов'язку. Ні доброї волі, ні щирої праці. Ні громадянин, ні патріот. Ні релігійної віри в серці, ні святих ідеалів в уяві.

При зустрічі з такими душами ви відчуваєте те саме, що на весні при зустрічі з солончаками. Подихом смерти від них віє.

Читачу! Пильно дбай, щоби в твоїй душі і твоєму житті такі солончаки не з'явилися!

МАЮТЬ ВУХА, А НЕ ЧУЮТЬ

— Дивлячись не бачать, і слухаючи не чують, ані не розуміють. І справджується на них пророцтво Ісаї, що говорить: Слухом слухати будете, та й не зрозумієте; й дивлячись, бачити будете, та й не спостережете. Затверділо бо серце народу сього, й ушима тяжко чують, й очі свої вони заплющили, щоби не бачити очима й не почути ушима, й не розуміти серцем, і не навернутися, щоби я сцілив їх. — Єван. Мат. XIII:13-15.

В церкві говорив священник проти надмірних танців. Він вимагав, щоби того дня (неділя) серед його громади танців не було.

Однако ж вечером того ж самого дня в однім будинку тої околиці був стукіт, був гамір. Все танцювало.

Слова священника впали на землю каменисту. Воно впало при дорозі, впало між тернину.

Пригадав священник слова Христа і сказав:

— Так! Я говорив, але не знав, що ви не чуєте. Я показував, але не думав, що ви не бачите. Я говорив до розуму там, де розуму не було. Я говорив до християн, не знаючи, що передо мною люди без усякої релігії. Руководяться вони не заповідями розуму; не благородними почуваннями серця. І що ж роблять вони? Вони танцюють, вони топчуть по моїй ширій пораді. Танцюють по релігійних святощах. По імені християнським. По своїй совісті, по своїй душі, по своїй особистій гідності. По гідності цілого свого народу.

Що інше може розумний чоловік тут сказати!

ЯК ДАВНО НА СВІТІ БЕЗВІРСТВО

Запитав молодий, думаючий син старого досвідченого батька:

— Як давно з'явилися на світі безвірники (атеїсти)? Деякі вчені голосять безвірство нині, але хто дав початок атеїзмові?

І відповів батько:

— Сину, безвірство почалося в прастарих часах. Тоді не було ще тих вчених, про яких згадуєш і не його вони починали. Біблія каже, що першим атеїстом (безбожником) був Каїн, що вбив свого брата Авеля. Стара грецька історія оповідає про безбожника Ефіяльта, що хоч сам був греком, але став зрадником і поміг персам перемогти греків. Юда Іскаріот був атеїстом....

— Але ж се були злочинці! Мені ходить про тих, що заперечували існування Бога — каже син.

— Се ж я і показую, — відповів батько, я показую тих, що заперечували Бога не словами, але ділами. Бо хто робить плянове зло, той показує, що не признає Бога і Божого суду.

— То на яким же становищі стоять ті вчені і невчені, що нині своїми теоріями піддержують невірство? — питає знов син.

І каже батько:

— Вони виправдують і виховують злочинців. Вони продовжують те, що почали другі давно. Віруючі люди кажуть: „Злочином виступає чоловік проти Бога, проти Його Закону. Сим накликає на себе належну кару за гріх. Злочином нівечить злий чоловік свій образ Божий”. А вчені атеїсти говорять злочинцям: „Те, що віруючі злочином називають, не є злочином, ні гріхом. Бога нема, позагробового життя нема, отже і гріха нема. Кари за гріх нема. Коли люд-

ський суд вас не досягне, нічого не бійтеся. Все робить, що вдається. Ви ж ніякий образ Божий — ви мільярди атомів. А хіба можна атоми понівечити? Не бійтеся!"

Так виглядає атеїзм (безвірство), коли стане перед людським життям в цілій своїй практичній наготі. В особі Каїна! В особі Ефіяльта! В особі Юди Іскаріота!

РЕЛІГІЯ І МОРАЛЬ

Вчені, що багато теоретизують, кажуть:

— Релігія і Мораль, то дві окремі речі. Може бути Релігія без Моралі, а Мораль без Релігії.

Так говорять і пишуть люди, яким байдуже людське життя. Які ніколи не були громадськими робітниками, тому не мали змоги перевірити практично своїх теорій.

Релігія — се ціла, повна Мораль.

А Мораль без Релігії, се лише Пів-Мораль, частинка Моралі.

Мораль без Релігії, се школа без системи і без учителя; держава без границь і законів; церква без священика; дім без батька-матері.

Але не знають того ті, що не були ніколи щирими робітниками на широкій ниві людського життя.

Де є Релігія, там завжди є Мораль. А де є Мораль без Релігії, там вона протягом недовгого часу може перемінитися в моральну порожнечу.

І тому народ, що не теоретизує про життя, тільки живе життям, завжди розумів і розуміє, що лише Релігія — се Мораль. Се ті глибокі основи життя, на яких воно повинно стояти.

РОЗУМ І ПРАВЕДНІСТЬ

Коли цар Соломон приносив Богу жертву в Гаваоні, явивсь йому Господь у сні і сказав: „Проси в мене, що мав би я дати тобі”. І сказав Соломон:

— Я ще молодий і не знаю ані як виходити, ані входити. Дай слугі Твоєму (Соломонові) розумне серце, щоби йому правити народом Твоїм і розбирати між добрим і лихим.

І сподобалась Богу просьба Соломонова і Бог сказав:

— За те, що ти сього просиш, а не довгого віку, або багатства, або смерті ворогів; за те, що ти просив розуму, я дам тобі розумне серце і наділяю тебе багатством і славою (1 Книга Царів III:4-12).

Отже, розум йде напереді, а за ним уже поступає все друге. Тільки ж не всі люди се знають. Найбільше людей думає: „Розум в нас є, але нема чого другого. А було би все, то без розуму можна обійтись”. Така думка показує якраз брак розуму.

**

До Н'ю-Йорку приїхав недавно з Європи рабін Шнаерсон. Його офіційно вітало місто. Муніципальний човен вплив йому на зустріч. Несли американський прапор. „Була величавість, якої князь Валії не бачить” — нотували часописи.

Хто ж се той рабін? Що він зробив? Які великі діла є за ним? Чим він прославився? Жидівський часопис ставить такі питання і відповідає:

— Він є незвичайно вченим чоловіком. Він знає Тойру (жидівський Закон) до самих глибин і з того Дерева Життя (Тойри) він споживав овочі через ціле своє життя. Він відомий великою своєю праведністю. За такі прикмети ідейне жидівство робить з чоловіка героя.

Сей приклад і сей висказ повинен примусити до пильної застанови тих людей, які релігійне знання і саме слово „праведність” вичеркують з життєвого словника; тих, які релігійну мудрість уважають річчю негідною свідомого чоловіка.

П'ЯТЬ РОДІВ УКРАЇНЦІВ

Можна поставити п'ять ступенів щодо релігійної приналежності українців.

На найвищій ступені стоять православні українці. В Канаді вони найсвідоміший елемент; в Європі вони свідомо і несвідомо стоять на своїм природнім історичнім ґрунті.

На другім місці стоять греко-католики (уніати). Загалом беручи, то вони лише напів свідомі і тому стоячи ногами на своїм ґрунті, вони руками держаться з усієї сили чужих, які їх на свій ґрунт перетягають.

На третім місці стоять римо-католики українці. Ті майже цілком втратили свою українську свідомість. Живучи від понеділка до суботи українським життям, вони уважають себе поляками.

На четвертій місці стоять українці-сектанти. Вони українську справу заміняли за дівтацькі „толкування” Біблії, звужуючи всю свою увагу до кількох біблійних стихів. Се елемент крайньо несвідомий.

А на п'ятій місці стоять ті, які кожную релігію і церкву обминають, або як критики, або люди до найнижчої границі збайдужілі. Се елемент крайно безідейний, найближчий большевизмові.

БУТИ ЛИШЕ ЧОЛОВІКОМ — ТОГО НЕ ДОСИТЬ

— Звідки ти? — запитав я раз незнайомого.

— З Київщини, — сказав він.

— Українець чи великорос?

— Я лише чоловік! — сказав він тоном чималої гордості, — я чоловік і ніщо більше!

— Чому ж ти кажеш, що ти з Київщини, — кажу я тоді, — чому не з „світа”. „Чоловік” і „світ” стоять в однім ряді. Одне поняття дуже загальне і неясне і друге таке ж. А Київщина, се назва тих людей, що є чимсь більшим, ніж людьми. А що ти є „чоловіком”, я і без питання бачу — голова ж в тебе, руки, ноги....

Се був українець, збаламучений соціалістичною демагогією (нерозумним балакунством).

Казати: „я лише чоловік”, се ставити себе на найнижчий щабель життя. Запитати коня: Ти хто?, а він скаже:

— Кінь! Більше ніщо. Бо в нас коней нема ані національної культури, ані народів, ані вір, ані організацій, які маєте ви люди. Ми лише коні. Хочемо їсти і нічого не робити. Отсе вся наша думка, весь клопіт, всі святощі, всі наші ідеали.

Людське життя багате і цінне культурою. Національність — се культура. Релігія — се культура. Інструменти і способи праці — се культура. Стремління до ідеалів — се культура. Розуміння правди і неправди — се культура. Стремління до Бога — се культура.

Відберіть від чоловіка культуру, а він знизиться і стане нижче коня. Та є люди, що до таких низин людей зводять. І є люди, що даються зводити.

ПАМ'ЯТЬ ІХ З РОДУ В РІД

Недавно вмер Євген Чикаленко, але пам'ять його не повинна вмерти ніколи. Багато золотих прикмет мала його українська душа. Він повинен лишитися взором великого громадянина — для кожного українця й українки на завсіди.

Був він поміщиком, чоловіком багатим, але в його домі була лише чиста українська мова, по мимо того, що сам вчився в школі московській і діти його ходили до московської школи. Коли його мати заїздячи до нього (вона жила окремо) хотіла до дітей говорити по московськи, він на таке не дозволив.

Визначався Чикаленко великою ошадністю і практичністю.

Кожного року жертвував він поважні суми на всякі українські справи, ховаючи свою жертвенність перед допитливим оком російського уряду.

Головно його заходом і допомогою видавався український денник „Рада”.

Належав він до групи тих народних українських робітників, які мусіли критися з своєю роботою перед оком поліції — себто для добра народної справи виставляв свою особисту справу на небезпеку.

От чим Чикаленко для українців великий!

Кожний українець повинен мати в своїй хаті та своїй душі портрет Чикаленка і питати себе:

— Чи я такий, як він? Чи в мене так, як в нього? Чи я дбаю, як він дбав? Чи я живу, як він жив? Чи в мене є така ідейність, яка в нього була? Самопошана? Ошадність? Жертвенність? Примірність?

ДЕ ТИ БУВ ДОСІ?

Уявімо собі, що прийшов до церковного заряду в Торонто, Онт., чоловік і просить допомогти. Слабий, заробити на життя не може.

— А де ти перебував, коли був здоровий? — питають його.

— Всюди бував, — каже чоловік, — і тут в вашім місті жив з перервами п'ять літ.

— Які часописи ти читав? До яких організацій належав? Якої церкви був ти членом, перебуваючи в нашім місті?

Показалося, що не читав нічого; не належав до ніякої організації; не був членом ніякої церкви. А прийшов аж тоді, коли опинився в нужді. Доки був здоровий, церковної громади не знав. І сказали йому:

— Ти не вклав свого обов'язку, свого труду в скрабницю ніякої гідної народної організації, отже не маєш права простягати руки до народної скарбниці і брати собі з неї поміч. Не поклав — не бери! Коли громадська організація тебе потребувала, ти тікав від неї, отже нині громадська совість не має для тебе ніякого обов'язку. Ти для народної справи чужинець. Йди за поміччю до своїх — до тих, з якими ти досі вязався.

Відповідь цілком оправдана.

Поставмо собі другий приклад:

Прийшов до тої самої громади другий чоловік просити допомогти. І знов ті самі питання.

— Нежонатий я, по роботах їжджу, — відповідає чоловік, — але членом церкви я є в Едмонтоні уже п'ять літ. Членські вкладки посилаю точно, коли працюю деінде, а то й окремі пожертви даю. І загальними народними справами інтересуюся, даю, що можу. Ось вам посвідки! Зрештою, тут вам адреси,

можете про мене розвідатись. А читаю ось такі часописи... Знаю таких передових громадян....

Де Торонто, де Едмонтон! Багато соток миль. Але чоловіка приймуть, як свого. Як брата. Як члена. Як гідного сина свого народу. І попросять його між себе, як господаря — не як мандрівного наймита. І пожаліють — поміч дадуть. Щиро ним заклопочуться. Бо він досі не ходив самопас.

От яка велика гідність бути щирим, свідомим, діяльним членом свого народу! А таким може і повинен бути і жонатий і нежонатий. І той, що живе на місці, і той, що не має покищо свого сталого дому.

БІЛОРУСИ РИМО-КАТОЛИКИ

Білоруси діляться на православних і римо-католиків. Однакож білоруси римо-католики вважають себе білорусами, а не поляками. І римо-католицьке білоруське духовенство вважає себе білоруським і зводить з поляками боротьбу за права білоруського народу.

Таке з усіма народами на світі. Італійці, французи, еспанці, португальці — всі вони римо-католики, але всі вони вважають себе італійцями, французами, еспанцями, португальцями. Одні українці римо-католики не вважають себе українцями, тільки поляками.

Та не диво. В костелі говорять, що вони поляки, а греко-католики через свою темноту також звуть римо-католиків поляками. Замість рідних братів приєднувати, вони відтручують. Не диво, що римо-католики українці числять себе до чужих, які їх до себе тягнуть.

НЕ БАЧИМО ЧУДЕС, ЩО ПЕРЕД НАМИ

Поверховно думаючи люди не раз кажуть:

— Коли б чуда можливі, то і нині чуда діялися б.

Старозавітний Соломон був ще молодцем. Весняний день був і в природі. Кругом сад його батька Давида. Але Соломон не глядів кругом себе — він попав в глибоку задуму.

— Про що думаєш? — запитав Натан, що був учителем Соломона.

— Хотів би бачити чудо, коли чуда можливі, — відповів Соломон.

Пророк усміхнувся:

— Так і я думав в днях моєї молодости.

— А чи бачив ти чудо? — сказав Соломон з усмішкою.

— Божий Муж прийшов до мене, — почав оповідати Натан, — і мав в руці яблучне зерно. „Дивись, що з нього буде“! — сказав він. І посадив зерно в землю. За хвилинку показала рослина і почала рости. Піднімався пень, виросло сім галузей, як сім рамен святого свічника. Я хотів заговорити, але Божий Муж сказав: Мовчи й уважай!

— І набрав Божий Муж води з річки, покропив дерево і почало воно цвісти. І запах цвіту розійшовся кругом. Але повіяв вітер, цвіт почав опадати, а на його місце прийшли овочі. Я дивився, а Божий Муж тут відійшов від мене.

— Що ж се за Муж? Як зветься? — запитав Соломон.

— Се уява, що я оповідав.

І засмутився Соломон.

— Чому ти обдурюєш мене? — сказав він.

— Ні, не обдурив я тебе, сину, — сказав пророк, — бо ось город батька твого і ти можеш все те сам бачити. Хіба не діється тут все те, що я оповідав?

— Діється, — сказав Соломон, — але невидним способом і протягом довгого часу.

Тоді Натан:

— А хіба ж діється воно без Божої волі, коли діється невидним способом і поволі? Для мене через те воно виглядає ще дивніше. Отже і ти не спишишь, але таксамо поволі приглянься Божому Господарству, що кругом тебе, а тоді радо повіриш в Вищу Силу, яка все безнастанно творить кругом тебе. Тоді чудес на людську міру не схочеш бачити.

— Але я мав на гадці таке чудо, як було з Ароновою палицею, що суха зацвіла і зродила овочі, — сказав Соломон. — Та чи вона і досі цвіте і родить овочі?

— Так! — сказав Натан. — Вона цвіте в усій праведній роботі священників і церкви і праведного народу. Там вона родить овочі. Бо вона була лише знаком Божого Благословення, що мало принести добро народові.

— Тепер я зрозумів твою глибоку думку, — сказав Соломон. — О! Коби Всевишній дав і мені такий глибокий розум, щоби розуміти ті Божі Пrawdи, які лише мидреці розуміють!

УКРАЇНСЬКА ПРАВОСЛАВНА ДУША

Хоч понад 300 літ минуло від часу, як поляки накинули унію українцям, однак ж не змогли вбити православної душі. Лише трохи заблисне промінь свідомости, а зараз українська душа бачить, що вона сама собою православна, а не уніятська. І відвертається від чужих, від Риму і його слуг, а звертається до своїх — до Києва, до славної української минувшини. І стремить до самостійної української будучности.

ЯК СЛАБИЙ НАРІД БУДУВАВ СВОЮ СИЛУ

Японія до 1638 року була мало помітною країною. Але вже тоді вміла вона розумно думати.

Бачила вона, що чужі люди, які до Японії приїздили і там довгий час оставались, робили японцям лихо. Бо ті чужі люди належали до сильних чужих держав, до сильних чужих організацій.

Щоби себе охоронити, в 1638 році заборонили японці приїжджати до себе чужим купцям і місіонерам. А самим японцям заборонено виїжджати з Японії. А щоби виїзд унеможливити, уряд попалив всі кораблі, що мали більше як 50 тонн поємности.

За такими законами був також великий японський державний муж, Шоїн Йошіда. Однак ж він думав так: „Недумаючим не треба їхати в світ, але розумним треба. Вони там розуму здобудуть і до дому привезуть”.

З такою думкою він потайки старався з Японії виїхати. Се йому не вдалося однак ж і за ту невдачу спробу його покарано смертю.

В наведенім факті виявлявся строгий, творчий, далекозорий розум японських провідників. Він тоді палив кораблі якраз на те, щоби так приготувати силу, яка тепер кораблі для Японії будує.

— Коли в нас сила замала, — думав тоді японський розум, — то треба на ключ замкнути двері своєї хати і при замкнених дверях працювати над втворенням потрібної сили. Чуже око не має бачити наших слабих сторін. Чужа рука не сміє підсувати нашим недосвідченим робітникам свого нездорового матеріалу.

Вони розуміли, що мала сила завсіди стає за-

родком великої, коли виключно власним зусиллям виростає.

Таке з усякою силою. З силою фізичною, з силою моральною. З силою матеріальною, з силою думки. Бо такий закон поклав Бог в людське життя, що найпевніший успіх приносить завсіди лише власна, самостійна праця.

НЕ ГОРДИСЬ ЧОЛОВІЧЕ РОЗУМОМ ТВОЇМ

Сидів я вечером і читав — про здобутки новітніх учених, про успіхи нових винахідників. Як далеко ми поступили, полишивши за собою давні темні віки! Оскільки ми віддалилися від наших малоосвічених предків!

Аж нараз моя електрична лампа гасне. Глянув я у вікно — темна вся вулиця. Очевидно в електровні щось попсувалося.

Сягнув я до шуфляди, знайшов звичайну середньовічну свічку і засвітив. А через вікно бачив я, як тут то там поволі з'являлося в вікнах слабе світло — очевидно таких же середньовічних свічок, як і моя. А були доми, де світло вже не показалося. Мабуть не було середньовічної свічки, отже не було чим засвітити. Там настала хвиля правдивої темноти.

І як перше я з гордістю підносив в своїй уяві поступ нашого віку, так тепер відчув я і зрозумів нерозумну свою гордість. Зрозумів я, що від нашого 20-го до 5-го віку по Різдві Христовім одна малесенька хвилина. Попсується одна пружина в нашій цивілізації і ми з 20-го віку переходимо до 5-го, до 3-го, до 1-го. Такий маленький простір між цивілізацією нашого віку і „низьким” культурним станом наших далеких предків. Один малий півкрок!

СВІЙ ЧИ ЧУЖИЙ?

Коли українець стане сектантом, він всюди з натиском повторює, що він і далі лишається українцем. Однак ж його поступок є протинародний і через те йому розумні люди говорять:

— Ні, ти вже не наш! Стояти з народом значить — стояти з тим, що для народу святе, що дороге. А хто стає під чужий релігійний прапор (кинувши релігійний прапор свого народу під ноги!), той до народу не належить. Він чужий народові! Він належить до тих, що йдуть воєнним походом проти релігійного життя українського народу....

Таке розумні люди говорять тим, що переходять до сектантів. І се не зневага. Се лише визнання факту фактом. Не ненависть се говорить, тільки людський розум, людський досвід. Він висловлює правду! А неправду говорять ті, що потоптали релігійний прапор свого народу, кажуть, що вони з народом.

І де лише є такий гріх, як народне відступство, там завжди народний розум однаково висловлюється.

В травні минулого року в Варшаві з 20 адвокатів жидів, 12 зложили професійну католицьку присягу. З того приводу жидівський журнал пише:

„Се був удар для жидівства і воно сумувало як по померших.

— Нічого! Ми все ж таки жиди — кажуть 12 перевертнів. — Релігійно ми належимо до других, але національно ми жиди. Національно ми будемо брати участь в жидівській роботі.

„Та варшавське жидівство сказало:

— „Вони відкинули нашу віру і перестали бути нашими братами. З нами вони не можуть бути.

„Перевертні кажуть: — А ми стоїмо при тім, що ми таки жиди. В нас одна кров.

„І встає наново питання: Що се таке жид? Є такі, що люблять казати: — Жид, се національна приналежність і релігія тут ні причому. Нехай собі хтось вірить, або ні.

„Але що вони скажуть про тих 12-ох? Обіймуть їх, як братів по вірі? В них же є признаки жидівства. Але вони відкинули духову жидівську спадщину, отже їх не знають і від них відвертаються.

„Бо щоби бути жидом, то треба жити жидівським життям”.

Так пишуть жиди про своїх.

ЗАКОН БОЖИЙ

Кількох людей спряглося для спільної праці. Рубали ліс, орали, поле засівали, косили сіно, торгували. Але коли приходило до поділу, то поставали сварки. Кожному здавалося, що всі другі беруть собі більшу і кращу часть.

Та одного разу розумний чоловік порадив їм:

— Щоби знати точно, що кому належиться, уживайте міри, ваги і числення. Все перемірте, переважте й обчисліть, а сварка буде непотрібна.

Такою вагою, мірою і численням для християнина є Закон Божий. І оскільки більше християне кладуть свої вчинки на ту Божу вагу і міру, настільки менше в них незгоди, а більше братського співжиття і спільної корисної праці.

Тому говорить Господь через Єзекиїла: Я дав їм заповіді мої й обяснив постанови мої, щоби чоловік додержуючи їх, жив через них. — Єзек. XX:11.

ЧИЄІ ПОРАДИ НЕ СЛУХАТИ

В 12-13-ім віку по Христі жив в Персії великий письменник Сааді (Са'ді), або звать його також Мусліг-Аль-Дін. Вмер він 1292 р. в 110 році життя. Написав він дуже розумний твір, що називається по перськи „Гулістан”, а по нашому „Рожевий Сад”.

І в тім то „Рожевім Саді” говорить він в одному місці таке:

— Недобре йти за радою противника. Але треба його ради вислухати, щоби знати, як наперекір їй робити. Бо основою доброї політики є ось що: Пильно уникай того, що твій ворог може тобі поручати, коли не хочеш пізніше з заломаними руками жалувати твого вчинку, опершись на коліна. Коли він покаже тобі на правій стороні стежку просту як стріла, відвернися від неї і йди стежкою, що веде наліво.

Від смерти Саадія минуло 638 літ, але ще й нині є люди, які не розуміють тої правди, яку вчений перс знав перед 638 літами.

Кілько є нині тих, що прислухаються пильно і до слів ворога і вірять їм. Кілько тих, які думають, що лише від ворога правди довідаються. Кілько тих, що від ворога надіються помочі. Кілько тих, що слова надруковані ворогом уважають за провідну для себе науку. Кілько тих, що слово голошене ворогом уважають непомильною для себе мудрістю.

Таке в справах релігійних, таке в культурних, таке в суспільних і політичних.

НЕДІЯЛЬНІСТЬ ВЕДЕ ДО СМЕРТИ

Знаний природник Дарвін був дуже вразливий на красу. Одушевлявся дуже музикою, малярством, поезією.

Але взявшись за наукову працю, потонув цілий в науковім морі. Так минуло довгих 30 літ. Доперва тоді пригадав собі те, що колись розворушувало його душу.

І пішов він знов в той давний світ краси — пішов і настрашився. Він почув, що він мертвий.

Малярство не викликало уяви. Музика не розворушувала серця. Поезія не настроювала душі. Краса вдаряла по інструменті, в яким всі струни були пірвані. Як же сталася така катастрофа?

Ті сили життя, які 30 літ були недіяльні, замерли.

Так завмирає кожний змисл, завмирає кожне почуття, якщо його не заставляти до діяльності.

Завмирає розум. Завмирає почуття серця. Завмирає совість. Завмирають благородні почування душі. Завмирає почуття любови. Завмирає почуття патріотизму. Завмирають релігійні почування. Завмирає ціла духовна, ріжнородністю богата духовна область чоловіка.

Молитва солодка річ для того, хто завсіди щиро молиться. Але не відчуває її той, в кого молитовне почуття давно занедбане і через те припало грубою верствою буденного пороку.

Не відчуває обов'язків той, хто не відновляє безнастанно почуття обов'язку.

Нема почуття жертвенности в того, хто не жертвує нічого з повною свідомістю доброго вчинку.

Завмирає почуття самопошани в того, хто про самопошану не дбає.

Зникає в чоловіка почуття пошани до Бога, до Церкви, до свого народу, до своєї справи, коли чоловік такого почуття не буде безнастанно й обов'язково практичними вчинками відновляти.

З того наука: Пильно дбай, щоби частина твоєї душі за життя не завмерла.

До душевно померлих кличе Апостол Павло: Устань сонний і воскресни із мертвих, то й освітить тебе Христос, — Єфес. 5:14.

УКРАЇНСЬКА РОДИНА

Бувають всякі українські родини. А одна з них така (може ви її і знаєте):

Було п'ять синів і п'ять дочок. Сини звалися: Вулій, Джім, Майк, Джек і Гарі. Дочки звалися: Мері, Гегі, Пейгі, Гірі і Мірі. Так в поденнім житті вони себе кликали, значить — так вони звалися. І батько-мати так їх звали.

Імена: Гігі, Мігі, Фігі, Кері, Мері, Джім, Джек, Вулій — се не українські імена людей. „Вулій”, се дім для пчіл — „бі-гайв” по англійськи. А решта... Ніяк вони не наші.

Але деякі люди ними себе називають і думають, що вони дуже гідні українці.

Ні! Вони не те, що їм здається! Що ж вони? Вони Мігі, Фігі, Сірі, Гарі, Магі, Лили, Кили, Мейкі, Гейкі, Рейкі і як ще хочете, але не українці. Се повинні вони знати і не дурити ані себе, ані своїх дітей.

ДУША НЕ ВМИРАЄ

Щоби уникнути переслідувань, жида в Португалії прийняли позірне християнство. Се було перед більше як 400 літами. До християнських церков ходили, але в душі були жидами. І мали для себе особну назву марранів.

Але коли минали сотки літ, молодші покоління вже не знали, як жидівство виглядає. Огонь загас, лише слаба іскра тліла глибоко в попелі. Але в ній було життя.

Нині ті самі маррани починають вже будувати жидівські синагоги (в місті Бругансеї і др.) і відновляють в себе жидівське життя.

Подібну історію має християнство. Коли християн палили на стосах, кидали диким звірям — де тоді було християнство? Було воно в щирих душах християнських, в християнських серцях. Лише при замкнених дверях і вікнах, лише в відлюдних пустелях відважувалася заговорити християнська душа. Тут вона плакала, молилася, надіялася кращих часів. І лише деколи виривався і долітав до ух мучителів голос християнських мучеників: „Бог моя сила і людської сили я не боюся!“ І текла свята кров, а з неї виростало те нове життя, якому поганські мучителі мусіли поклонитися.

Така сама історія й українського народу. З їх держави zostався давний спомин. Але нині праця коло відбудови української держави поступає. З православія між уніятами zostався спомин, але нині уніяти вертають до православія. Забулася давна Українська Церква на Придніпрянщині, але нині про Українську Православну Церкву на Україні знає цілий світ. І большевицькі насильники бачать в ній могутого провідника українського народу. Тому вони звернули проти Української Православної Церкви всі свої сили, щоби її змести з лица землі.

Та дух відродження оживить наново українське життя. В кожному українському серці задзвенить голосно невмируще слово Шевченка:

Не вмирає душа наша,
Не вмирає воля —
І неситий не вмире
На дні моря поля.
Не скує душі живої
І слова живого,
Не понесе слави Бога —
Великого Бого!

В ЧІМ СИЛА ЦЕРКВИ

Христос каже: Хто не візьме хреста свого і не піде слідом за мною, не є мене достойний. — Мат-Х:38.

Про Римську (католицьку) Церкву кажуть, що вона сильна і велика. І справді так воно є. Вона сильна грішми і числом народу.

Однако ж правдива Христова Церква не ґрунтується на скринях з грішми і на числі людських одиниць. Правдива Церква стоїть на скалі християнських чеснот, на праведнім житті вірних.

Християнство в початках і перших своїх віках черпало всю свою силу зі скарбниці праведного життя. Воно було сильне моральною силою. І та сила перемагала сильних, перемагала багатих, перемагала учених. Перед нею корилися держави:

Нині поляки — се велика частина католицької Римської Церкви. Але всім відомо, що Польща не має ані християнських чеснот, ані праведних вчинків. Святий Іван Золотоустий сказав би нині про Польщу те, що казав про грецьку царицю Евдоксію: „Вже знов Іродіяда танцює!” Іродіяда, яка хотіла голови св. Івана Хрестителя. А нині Польща хоче голови українського народу.

Християни перших віків уважали би поляків поганями. А для Риму вони праведні люди.

Питання: Кілько таких, як поляки, має Рим поза Польщею? От де дошукуватися християнської сили Риму!

ЯК СКОВОРОДА РОЗУМУ ДОПИТУВАВСЯ

В Миргороді, на Україні, жив купець, Михайло Сенькович, що власною працею й ощадністю дорожився поважного майна.

Тоді сталося з ним те, що часто з людьми стається — він став занадто гордим і до краю скупим.

А був в нього знайомий, який знав нашого мудреця Сковороду і незвичайно його поважав. І не раз оповідав він про Сковороду Сеньковичеві, але той повторяв:

— Вартість чоловіка залежна від його майна. Маєш багато — ти великий; маєш мало — ти малий. Стоїш наверху — всі тебе бачать; стоїш на долині — не бачить тебе ніхто.

Сим він підкреслював, що Сковорода зі своїм розумом не варта нічого, коли в нього нема майна.

Одного разу довелося Сеньковичеві зустрітися з філософом. А Сковорода вже чув про гордого купця давніше.

— Торгувати я з тобою не можу, — сказав він Сеньковичеві, — бо я не маю що продавати і непотрібно мені нічого купувати. Однак ж думаю, що ти в житті здобув багато розуму, а що я за розумом шукаю, то можемо своїми думками обмінятися.

Сенькович притакнув.

— Тепер скажи мені, — питає Сковорода, — чи ти бачив на світі людей убогих і до того поганих — безсовісних, безсердечних, нещирих, самолюбів, немилосердних?

Сенькович подумав і каже:

— Бачив! Таких всюди можна бачити.

— А чи хотів би ти з такими товаришувати?

— Певно, що не хотів би, — відповів запитаний.

— А тепер скажи мені ще одне: коли б такому

поганому бідакові дати одного дня десять тисяч овець, або цілі скрині грошей, чи стане він зараз гідним чоловіком — побожним, совісним, щедрим, сердечним?

Знов подумав Сенькевич і говорить:

— Ні, так я не думаю. Який був він перед тим в своїй душі, таким й останеться. Коли був поганим чоловіком, то поганим буде і далі. Майно його кращим не зробить.

Тоді Сковорода:

— Виходить таке: вівці вівцями, гроші грішми, а чоловік чоловіком. Один чоловік може мати багато овець і скрині грошей і завжди буде поганим і безвартним чоловіком, а другий може не мати ані овець, ані грошей і все таки він є чоловіком гідним. Помре поганий богач, то слава по нім погана останется, а вмере убогий праведник, то пам'ять його будуть передавати з роду в рід. От чого ми нині навчилися!

Очевидно ціла та бесіда зачепила гордість Сеньковича і він зачав шукати для себе твердішого ґрунту.

— Але чи може бути чоловік багатим і рівночасно гідним чоловіком? — запитав він.

На те Сковорода:

— Думаю, ти знаєш Христову притчу про виноградник і виноградарів. Власник винограднику віддав виноградник робітникам і від'їхав. Вони мали працювати і в означеній порі віддати йому частину плодів. Та коли слуги чоловіка того прийшли за належною частиною винограду, робітники почали їх бити і вбивати. Вони раді були задержати собі те добро, яке комусь іншому належалося. Вони крали і крадене хотіли забезпечити убійством. До одного злочину додавали другий. Бо завжди один гріх веде за собою інші гріхи. Отже розумієш тепер?

— Не цілком, — сказав запитаний.

— Коли неясно, то слухай даліше. Всі ми є робітниками в данім нам винограднику. Ти ореш, я копаю, інші волочать, ще інші садять, сіють, поливають, стережуть. Я сію збіжжя, ти квітки, інший саду доглядає. Всі ми працюємо і маємо дати господареві частину збору. Даємо ми ту частину, як годиться — ми люди гідні. Даємо з наріканням — ми люде злі. А заховуємо ту частину для себе — ми звичайні злодії.

Відтепер Сенькович зачав Сковороду поважати і був навіть час, що гостив він мудреця в своїм домі.

А В ТАКЕ ВІРЯТЬ!

Бувають люди, які кажуть:

— Освічений чоловік нинішнього віку не знаходить в Релігії і Церкві для себе нічого вартісного. Він не може вірити в те, чого вони вчать. Не бачить для життя користи з того, що вони мають і йому дають. Їх зміст, по його думці належить до старих, темних віків. А він нині — чоловік розуму, чоловік критики, що все передумує, важить, міряє. Що нічому на слово не вірить... До всього розсудно ставиться....

Двадцятий Вік! Люди Двадцятого Віку!...

Але перечитайте ви отсей вірш новітного поета, Семенка:

Хайль семе нкоми
Йхайль кохайль альсе комих
Йхай мисел михсе охай
Мх йль кмс мих мих мих
Семенко енко нко михайль
Семенко мих михайльсе менко
О семенко михайль!
О михайль семенко!

Се футуристичний український вірш — вірш двадцятого віку! Віку поступу, критики, чистого розуму! Се якраз вірш тих людей і для тих людей, які кажуть, що Релігія далеко поза ними осталася!

Не можна думати, що се випадкова плутанина чоловіка, який втратив розум. Бо подібних віршописців знає 20-ий вік більше. А що важніше — таких „письменників” ч и с л я т ь люди 20-го віку до письменників, над їх писаннями розводяться, як над овочами творчости, як над могутнім „мистецьким напрямком”, „літературним напрямком” і т. д. Як над чимсь, що все таки варте уваги освіченого чоловіка 20-го віку.

Ніколи релігійні люди таких творів не писали і такими творами не одушевлялися. В ніякім столітті і в ніякім краю. Релігія завжди шукала таких певних, практичних правд, таких основ, на яких можна би будувати сильну будівлю життя. Тому Релігія в себе на таке безглуздя не дозволила б. А коли б щось подібне появилось, то уважала б його звичайною роботою хворих людей.

А коли „люди 20-го віку” таке пишуть і таким поважно інтересуються, то якраз тому, що зійшовши з релігійної дороги, пішли на манівці. А хто манівцями блукає — хіба не однаково куди він йде? Він же і так цілі не має жадної!

НАУКА — хочеш бути чоловіком з здоровим розумом і душею, йди витривало релігійною дорогою. А 20-ий вік тут не рішає. Перед Христом були люди розумні і дурні, релігійні і безрелігійні — і в 20-ім віці є такі самі. І тоді безбожність родила ті самі овочі, що родить нині.

ДЕ ГРЕКО-КАТОЛИКИ ЗАЙДУТЬ

Якими українцями є греко-католики, видно з того, що до Української Православної Церкви не вільно їм заходити, а до польського костела вільно. А навіть кажуть їм туди ходити. При хрещенні дитини не дозволяють, щоби православні кумами були, однак ж поляки кумами можуть бути.

Якою тоді є греко-католицька Церква? Церквою Українського Народу, чи додатком до костела? І де греко-католики, йдучи такою дорогою, опиняться?

ДЕ ЗНАЙТИ СПОКІЙ

Сказав Син Божий: Прийдіть до мене всі знеможені й обтяжені, а я дам вам спокій. — Мат. XI:28.

Оповідала одна мати:

— Наша дівчина була слаба. Спочатку лікар нас потішав, а далше сказав: Будьте на все готові, бо смерть неминуча.

— Тоді я увійшла до кімнати хворої дитини і почала їй говорити, що душа помершого йде в інший світ, де вона слухає гарних співів і музики... Бо що іншого дитині можна сказати?

Але дитина відвернула голову і сказала:

— Мамо, я така слаба і змучена, що від музики було би мені ще гірше.

Тоді мати почала:

— Душа праведного бачить там гарні сади, гарні овочі, золоті цвіти — але дитина знов сказала, що вона змучена і її від того було би ще тяжче.

Тоді мати взяла дитину на руки і пригорнула до грудей. І сказала тоді дитина:

— Тепер мені легше. Такого мені треба. І коли б мене так пригорнув до своїх грудей Ісус Христос, то я нічого більше не хотіла би.

Читачу і Читателько: Світ говорить вам про те, що вдовольняє вас тоді, коли ви здорові і сильні. Але не має вам що дати, коли вас опустять сили, коли ви почуваетесь знеможеними, опущеними і душею перетомленими. А Господь в своїй науці дає вам те, що потішить і покріпить вас тоді, коли людська сила вам не допоможе. Не відвертайтеся, отже, від Його науки, щоби потім не забракло вам тої помочі, яка буде вам потрібна.

ПЕРЕХОЖІ НЕ ТВОРЯТЬ ЦЕРКВИ

Остерігайтеся лжепророків, що приходять до нас в одежі овечій, а в середині вони вовки хижі. Пізнайте їх по овочах їх. — Мат. 7:15-16.

Церкву, церковне життя, церковну громаду і церковну роботу творять лише ті люди, що є щиро віруючими і побожними, і — будучи такими, сповняють пильно релігійні обов'язки. Вони є стовпами, на яких церковна і взагалі моральна будівля життя стоїть.

Але буває, що до Церкви заходять люди байдужі і невіруючі.

Одні заходять час від часу, щоби побачити, що в Церкві робиться.

Другі заходять деколи, щоби викликати вражіння, що вони Церкви не цураються.

Треті заходять деколи, щоби задержати до себе довіря громади і так з неї користати.

Всі ті три роди, се люди мандрівні, перехожі. Вони приходять і виходять, громади не повідомляючи. Тому церковна громада не може мати до них довіря. Вони люди чужі. Їх з громадою ніщо не вяже. Вони не мають для громади обов'язків. Вони на свої плечі не беруть громадських тягарів. Будучність громади їм байдужа.

Таких мали на гадці в давних часах, коли перед читанням „Вірую”, виголошували: „Двері, двері!” Себто — уважайте, щоби не увійшов той, хто духом не з нами. Такий принцип в усіх часах, отже і нині, серед думаючих людей має практичне примінення.

НЕГОСПОДАРНИЙ ГОСПОДАР

Був господар, що хотів бути багатим. (Хто багатим не хотів би бути?!). Порівнюючи себе з другими, він говорив: Чому вони багатіші від мене? Чому я бідніший від них?

Він другим завидував і його зависть була грішна. Бо він сам був виною свого убожества.

Кожної весни він купував новий віз, плуг, борони, сівалку, косарку (до сіна), вязалку (байндер). А кожної осені все куплене викидав на дорогу і люди його розбирали, хто хотів. Зима — казав він — і всього того мені не треба. Тепер треба саней... І купував сани, щоби на весні їх викинути. І так з року на рік.

І працював дуже щиро. Для нього не було ні Неділі, ні Великодня, ні Різдва. Ні дня, ні ночі. Завсіди працював. Забув за свою душу, за праведність, за Бога, за Божий Закон, за моральні обов'язки. За невпинною працею все забув. Став матеріялістом наскрізь. Позбувся звичаїв своєї культури, позбувся заповідей своєї Віри і Церкви, позбувся цілої Системи Життя, яку мають всі розумні люди. Став культурним і моральним жебраком, рабом, форналем. Духовного життя позбувся цілком.

І нарікав, що не має добрих сусідів. Не роблять так, як він. Не помагають йому. Не жалують. Почуття милосердя не мають.

Але сусіди казали: Він нищить своє добро своєю дурнотою — як же ж йому помагати? Дамо йому, а він і наше порозкидає. Аджеж в його житті нема ніякої розумної системи.

Такі негосподарні господарі бувають всюди.

Берімо нашу Канаду. Пишуть розумні статті; розбираються розумні справи; пояснюються конкретні речі — і все те міститься лише в часописі. Перечитав читач, чи ні і кинув. І не стало написаного. А

прийде нова потреба — пиши наново! Пиши, щоби помістити в одному числі часопису і знов викинути. А за час знов і знов і знов пиши, щоби знов і знов і знов викидати. Чи се не те, що викидати плуг, борони, віз, косарку, вязалку?... І немов нікому не приходить на гадку, що потрібні речі треба мати в **книжках**, а не тільки в **часописах**. Що давно вже треба **Видавництва Потрібних Книжок**. Противники українського народу і його Церкви багато вже книжок видали на шкоду українцям і нові видавництва їх книжок організуються, а в нас... Додаткового тягару не хочемо на себе брати! Розумні книжки — се для нас тягар....

Кілько людей стає нині матеріялістами. Майно стає понад усім. Моральна сторона життя занепадає. Духове життя байдуже. „Релігія, річ приватна”. Легковажиться Неділю, Свято, Церкву. Релігійно-моральну систему життя легковажиться. Моральні обовязки легковажиться. Життя стає подібне до життя наймита і форналя. А про Церкву говорить ся: „Потрібна вона для піддержання народної справи в теперішній хвилі”. Себто — коли народня справа стане сильною, тоді Церква стане непотрібною і ми її викинемо. А прийде знов лиха година — будемо її перепрошувати. Щоби опісля знов викинути. І знов перепрошувати.

І при тім усім надіються, що хтось українському народові повинен допомгти. Ті, які свого добра не марнують, мають помагати тим, хто не вміє свого добра належно оцінювати, складати і захищати.

Так завсіди нерозумні на неможливе надіються.

ВІРА В САМОСТІЙНУ СИЛУ

Не уява се, але дійсний факт з життя неукраїнського народу:

Батько багатий — має гуртовий склад залізних речей. Та оден з його молодих синів найнявся в одній фірмі за робітника.

І каже йому знайомий:

— Чому ти працюєш в чужих? Чи не може батько дати тобі стільки грошей, щоби ти заснував свій власний інтерес?

— Він може! Але се не було би розумно, — була відповідь.

— Чому не розумно? Хіба ж батько не збирає майна для дітей?

— Ні! Він збирає майно на те, щоби міг виховати дітей так, щоби вони могли собі розумно на життя заробити. А не на роздавки!

— Як се так?...

— Еге ж! Мій батько не тому багато має, що йому дав його батько, але тому, що він сам собі придбав. От що! Чому ж він мав би мені давати? Се була би зневага для мене. Я не слабий, не каліка. Я ще молодий і передомною широке поле. Я маю на нім сам свою силу самостійно випробовувати. Отсе я і роблю. Працюю в чужих, зароблю дещо грошей; приглянуся до їх роботи, навчуся її. І тоді зачну власний інтерес з такого маленького, як батько зачав. А там — без батькової помочі я можу дійти до того, чого мій батько не має — до мільйонів. От який в мене плян для життя!

— А що ж батько зробить зі своїм майном?

— Що? Багато чого треба йому зробити. Він вже тепер кожного року дає може тисячу, може дві, на всякі інші народні справи. Подумай, яка се вели-

ка робота! А колись він може і мені дещо дати. Або може і все передати на роботу наших народних організацій. Обов'язок кожного з нас так робити. І я нині вже свою часточку там даю з того, що заробляю. А колись... Колись я своїм коштом побудую може шпиталь, може сиротинець, може захист для старих, може духовний семінар, може ремісничу школу. Побачу, що буде найконечніше...

Так сказав син, майже хлопець. Бо так батькомати його виховали. Навчили вірити в свою силу і свою працю. Навчили громадських обов'язків. Навчили бачити не тільки себе самого, але життя далеко поза собою. Отже те найбільше майно, яке батько синові повинен передати. Перед таким сином є велика будучність. І нарід, що має таких громадян, буде сильним народом.

ЧОГО Ж ДЕРЖАТИСЯ

Є оповідання про безбожника, який ціле життя чувся задоволений і відважний, а доперва на смертній постелі напав на нього страх і непевність. Інший безбожник, що був тоді коло вмираючого, сказав:

— Не тривожся! Пригадай собі, яка була в тебе відвага ціле твоє життя. Збери отже всю силу і держися!

Вмираючий сказав:

— Того мені тепер дуже потрібно, але ти скажи мені, чого маю держатися? Скала, на якій я стояв, зникла, на чім же мені тепер стояти?...

ПЕРШИЙ ОБОВ'ЯЗОК ДЛЯ БОГА

Чув я в житті таку історію:

Відбулися заручини, а весілля відложено на пізніше. Разу одного заручена пара була в гостях і там, серед веселого товариства, молодий жених почав жартами висміювати Релігію і Бога.

Коли його суджена се почула, звернула йому увагу, однак ж він сказав, що йому Бог і Божа справа байдужна. Тоді сказала дівчина:

— Коли хтось не признає обов'язку для того, що найвище — для Бога, то як він може мати обов'язок для собі рівного? Хто не поважає Бога, то як він може поважати товаришку життя?

І з своїм судженням розв'язалася. Не допомогло і те, що він виправдувався й удавав опісля віруючого.

— Коли ти, будучи невіруючим, удаєш віруючого, то остільки ти мені більше осоружний, — сказала вона. — Я така, як себе показую і хочу, щоби мій чоловік був таким і передомною і перед Богом!

І до вінчання не прийшло, хоч як родичі молодії старалися до сього довести.

Коли наш народ буде мати таких дочок, тоді стане він великим народом і на рідній землі і поміж другими народами. Тоді будуть великі і праведні жінки, будуть праведні матері, що виховують дітей на характерних людей і праведних синів своєї Церкви і Свого Народу.

БІЛЬША СИЛА НІЖ ЦАРСЬКА

До царя Декія (249-251) привели християнина. А бути християнином числилося до найстрашніших протидержавних провин.

Цар приказав, щоби християнин відрікся Христа і поклонився поганським божкам, однак ж християнин не хотів і слухати приказу. Тоді сказав цар:

— За непослух я прожену тебе з моєї держави! Християнин усміхнувся:

— Цілий світ, се велике царство Христове; хіба ж в тебе є тільки сили, щоби мене з Христового царства прогнати? Ні! Від Христа відлучити мене ти ніколи не зможеш.

— Я заберу ціле твоє майно, — говорив цар даліше.

І знов відповів християнин:

— Я складаю свої дорогоцінності на небі, хіба ж ти можеш їх дістати?

Тоді цар пригадав останній спосіб, на яким його сила кінчилася:

— Я скажу тебе мучити і вбити, — сказав він, — коли мені не покоришся!

Але християнин відповів спокійно:

— Царю, призадумайся, що робиш! Хіба сам не бачиш, який ти безсильний? Кажеш — будеш мучити моє тіло, але хіба можеш бодай діткнутися моєї душі? А тіло, се лише одежа. І та одежа сама зновиться і розсиплеться, без твого, царю, старання. Ти навіть свого власного тіла не можеш врятувати. Тому я про тіло не дбаю, а про душу. А моя душа вже сорок літ живе з Христом і байдуже їй, чи тіло буде довше ходити по землі, чи коротше. Для світа я давно вмер. Вмер я для всього того, що в тебе до-

роге, а воскрес я для того, що вічне і до чого ти не маєш доступу....

Цар більше не говорив, тільки казав християни-на убити. Однак ж довгий час не сходили з пам'яті слова мученика і він вкінці сказав своєму близькому дорадникові:

— Я вбив його, але він сильніший від мене. І де та сила в християн набирається?

ЯК СЛАБІ СИЛЬНИМИ СТАВАЛИ

Чеський нарід невеликий. А кількадесять літ тому назад був ще менший. Кругом німці. І поміж ними багато німців. Сам був малосвідомий, а з тим убогий. Не знав, хто він такий. Не знав своєї історії. Не думав про свою народну будучність. Не думаючи, готовився до національної смерті.

Але знайшлося кілька свідомих чехів, що сказали:

— Ні, чехи не згинуть ніколи! Не мають згинути!

Се були чехи з великою вірою в силу власної праці.

І почалася робота коло відродження чехів. Треба було чеських організацій, чеських інституцій. Треба було виробити чеську свідомість — чеський розум. Треба було виховати й удержувати учителів, провідників, організаторів. Треба було власних чеських шкіл, видавництв, книжок, часописів. Треба чеських ремесел, чеської торгівлі, промислу....

І почалися збірки на таку народну роботу. Де зійшлося на улиці трьох чехів для балачки, там вже підходив чеський колектор і: „Дайте щобудь”.. І давали, хто що міг, — одні більше, другі менше, а треті дуже мало. Всі давали.

Але були і такі, що народну роботу уважали нещастям. Такі тікали, ховалися, викручувалися, вибрихувалися, щоби нічого не дати.

— Моя хата скраю, я нічого не знаю, — казали такі. — Ми самі бідні... Нехай побачу, що робиться... Німець казав, що з того нічого не буде, бо всі наші крадуть....

Але свідомі чехи на викрути не зважали. Вони розуміли душу несвідомих. Вони знали, що несвідомий має на пиятику, на курення, на забаву, на непотрібне, на шкідливе, а на добре не має. Отже таким не попускали.

Минуло від того часу небагато літ. Чехи вже були свідомими і сильними. Німецької небезпеки не боялися.

Коли нині малі чехи мають свою державу і над чужими ще панують, то до такого вони дійшли тими жертвами, які кожний давав, завсіди давав і на кожнім кроці давав. Доки не давав ніхто жертв, то не було ані роботи, ані свідомости, ані сили.

Здобувши власну державу, вони заснували також свою церкву (незалежну від Риму), щоби мати ціле своє життя в своїх руках.

Наука ясна! В однім короткім питанні: як виглядає твоя жертвенність, читачу?

СТАРІ, А МОЛОДІ

Всюди помітне таке явище: коли старі руками і ногами держаться ще чи то католицизму (унії), чи то кацапщини, то молоде покоління в тих самих околицях заявляється за Українською Православною Церквою. Знак, що молодше покоління вміє здоровіше і ясніше думати.

ГРІХ ЛІНИВСТВА

В православнім Молитвенику „Добрий Пастир”, на 47-ій стороні є зазначено сім найважливіших людських гріхів. Вичислені вони так:

1. Гордість, 2. Лакомство, 3. Нечистота, 4. Заздрість, 5. Обжирство і пиянство, 6. Гнів, 7. Ліни्वство.

Ліни्वство поставлене тут, як великий гріх. В давних часах, коли сей ряд гріхів зазначувано, лінивих людей було дуже багато. Ліни्वство було тоді великим гріхом.

Так може нині хтось подумати. Але чи так воно було?

Ліни्वство є тілесне і духове. І від одного, як і від другого велика для життя шкода.

Божий Розум дав чоловікові багато інструментів для праці. Руки, ноги, очі, уха, розсудок, совість, співчуття, серце з усіми добрими почуваннями. І всіми ними чоловік повинен працювати.

І тому може бути ліни्वство рук, ліни्वство ніг, очей, ух, голови, совісти.

Є люди, що руками працюють за двох. Слабують від великої втоми. Але розум в них лінивий. До здорової широкої думки він не підійметься. Совість в них лінива. Не хочуть вони відчути обовязку, не завдають собі питання: що праведне, що грішне? Що гарне, що погане? Що треба, чого ні?

Вони не йдуть там своїми ногами, де чесні люди для громадської праці сходяться. Не хочуть прикласти рук до справи, яка стоїть поза їх особистими справами. Не хочуть нічого розумного вчитися. Не хочуть сповняти моральних обовязків. Навіть йдучи до церкви, вони через духове ліни्वство не беруть з собою своєї душі. Приносять лише бездушне тіло. Розумна думка в них спить, розум спить, душа спить, совість спить.

Ось з такого становища дивилися на моральну сторону життя ті Отці Церкви і великі християнські Праведники, що поставили гріх лінивства в ряд найбільших людських гріхів.

Де ліниство, там занепад. Ліниство хліба не родить. Ані розуму не дає, ані сили, ані чеснот, ані праведности, ані святости. Ані щасливого співжиття людей з людьми. Ані праці, ані жертвенности, ані свободи. Ані великих людей, ані великих вчинків.

Де ліниство господарює, там нива буряном заростає. Заростає буряном рілля, заростає розум, заростає совість, заростає голова, заростає серце. Заростає буряном життя одиниці, родини, громади, народу.

СЛОВА МУДРОСТИ

Ми так звикли удавати перед другими людьми, що вдаємо й перед самими собою.

Доброчинення тільки тоді являється добродчиненням, коли воно є жертвою.

Свята людина нічого не збирає для себе, а чим більше робить для других, тим більше здобуває.

ОБОВ'ЯЗОК ПРОРОКА

І сказав він до мене (до Пророка): Сину чоловічий! Ось я посилаю тебе до твого народу непокірливого, що відступив від мене. Її скажеш їм: Так говорить Господь Бог: Чи будуть вони слухати, чи ні — вони ж дім впертий — то нехай знають, що був пророк між ними. Ти ж не лякайся їх і не страхайся мови їх, як вони бодяками й терням для тебе будуть і тобі доведеться жити між скорпіонами... — Езек. II:3-6.

Давно проповідував Пророк серед свого народу. Пригадував славу минувшину, великих предків, що були розумом, совістю і гордістю народу. Клав перед очима занепад життя — гріхи, що зводять людей в темні долини: самолюбство, скупість, продажність, легковаження Божих Заповідей. Закликаючи до поправи, показував ту благословенну будучність, яка буде заплатою за праведність.

Але здавалося, що ніхто не йшов за Пророком. Він ходив за всіма. Ніхто не казав: Говори! Треба було накликати людей, щоби слухали. Мовчав він і ніхто не питав: Чому він не говорить? І зневірився Пророк та сказав:

— Піду від них і тоді відчують вони мою неприсутність. А не відчують — самі себе убють.

Токі сказав Господь до Пророка:

— Чому ти вийшов з мого виноградника? Я ж поставив тебе робітником на моїй ниві. Хіба ти лишив іншого робітника на своїм місці?

— Народ не слухає мене, — відповів Пророк. — Занадто його серце закаменіло. — І сказав знов Господь:

— Я сотворив Весну, Літо, Осінь і Зиму. На Весні сіють, але не збирають. Тоді посіяне кільчитьється, а Літом виростає. А жнуть, звозять і молотять в Осе-

ни. Зимою ж споживають те, що на Весні було посіяне. Чи розумієш ти мене?

— Не розумію, Господи, — сказав Пророк. І сказав Господь знову.

— Слухай і розумій! Ти доперва почав сіяти і вже хочеш збирати. А зерно, яке кидаєш в землю, одно доперва кильчиться, інше ж дощу дожидає. А кілько грядок ще не засіяних! Чому ж зневірився ти? Хіба бувало, щоби нива казала: орить і засівайте мене? Хіба казав коли народ своїм Пророкам: Учїть нас! Докоряйте нам! А ти такого надієшся. Не вони, тільки Я поклав на тебе обов'язок сіяти і не від народу твоє становище. Вони мають своїх робітників, а ти робітник Мій. Ти відповідальний перед судом Моїм. І заплату приймеш не від них, але від Того, хто післав тебе.

І сказав Пророк:

— Я почав сіяти, а я уже старий, коли ж Жнива будуть?

І відповів Господь:

— Зерно, що ти посіяв, принесе овоч тоді, коли народяться ті, що мають збирати. Ти сівач, вони женці, але всі ви є Мої робітники. І коли на їх руки буде хилитися важке колосся, ти від Престола Мого будеш на них глядіти і зрозумієш, що твоя праця принесла плод сторицею. Чи зрозумів ти обов'язок, який накладає на тебе воля Моя?

— Зрозумів, Господи, і бачу дотеперішню свою несвідомість — сказав Пророк.

І вернувши між свій народ, трудився далше з тою вірою, що слово Господа вірне і посіяне для Господа не пропаде до віку.

Таке становище кожного Пророка.

КАРА БОЖОЇ РУКИ

Удавати мудрагеля і насміватись з святих річей, чи Бога, не є ознакою розуму. Се ознака нерозуму. Розумний чоловік такого ніколи не зробить.

Розумний християнин, пішовши навіть до церкви буддійської, турецької, чи якоїбудь поганської, не стане чужих релігійних святощів на глум підіймати. Він скаже в своїй душі:

— Се чужа святість. А хоч я її і не розумію, однако ж і неширою думкою її доторкатись не можна.

Народ має багато релігійного досвіду і знає багато примірів, де невидима Божа Рука зараз на місці карає того, хто святе легковажно нівечить. Ось оден з таких примірів, як його подає в 4 ч. „Духовного Сіяча” з 1929 року, прот. М. Ришковський.

В селі Малій Мощаниці, Здолбунівського повіта на Волині, два відомі безбожники того ж села — Яков Парета й Дометій Шелест, молотили хліб кінною молотаркою. Парета подавав в машину, а Шелест відкидав соломі.

Та крім згаданих робітників, що помагали, було більше. Коли ж при обіді робітники хрестилися, Шелест сказав:

— Нащо ви крутите руками перед своїми носами. Хай вам ті руки повикручує!

Ніхто з робітників не відповів, бо всі знали грубу натуру Шелеста.

Під вечір господар, в котрого Парета й Шелест молотили, закінчив молотьбу. З усього залишився незмолоченим оден сніп, який господар казав зоставити на „коляду”. Такий сніп ставлять там не Святий Вечір в куті, де він стоїть до Водохреща.

Незважаючи на бажання господаря, Шелест вхопив останній сніп і глузуючи та лаючись передав

його Пареті. Почав і Парета насміватись з побожного звичаю і пхнув сніп в горло машини.

Коли сей останній сніп з машини вийшов, каже Парета Шелестові, щоби той діткнувся панавки трибового колеса: чи вона дуже розігрілася від змолоченої „куті”. Так звуть там такий сніп. Видно — хотів Парета вилити всю свою зневагу на святу річ.

Але не встиг Шелест торкнутися панавки, як ліву його руку, пальці з долонею, а разом і дві жили відкинуло машиною на метрів шість на бік. Разом із тим великий палець відірваної руки попав у колесо й відломив 18 трибів (зубців).

Всі жажнулися, а Шелест крикнув:

— Ой Боже, пропав я!

Се все сталося, коли коні вже стали і машина ще крутилася власним розгоном.

Отже Шелест втратив руку, а Парета, до якого належить машина, заплатив за направу 80 золотих.

Так карає безбожників невидима Божа Рука всім видними способами. З того наука:

Не бери святих імен і святих речей навіть для жарту, не то, щоби їх свідомо зневажати. За нерозумну гордість прийде кара, коли її навіть ніхто не сподівається.

ЛИСТКИ З ШАЛЬВІЇ

Купив я в антикварні (в книгарні старих книжок) релігійну українську книжку з 1858 року. Тепер буде їй уже 72 роки. Не багато є між нами людей того віку.

Та що важне: знайшов я між картками засохлі листки шальвії. Судячи по змісті і вигляді книжки, то шальвія тая мабуть близько того віку, що і сама книжка. Чиясь рука дуже давно вложила її туди.

І хотілося б мені знати — хто се був? Дитина? Мати? Батько? Може побожний дяк давного часу? Може релігійний вихованок дяка з тих часів, коли охочі в дяка вчилися читати? А може сивоволосий дідусь-священик, читаючи сю книжку на городі, вложив шальвію між її картки? Коли б же він, чи хто, то як він звався, де він був? І чи прийшла йому тоді на серце думка, що хтось по десятиках літ знайде ті листки, призадумається і скаже:

— Ти, Боже, знаєш, чия рука поклала в книжку сі листки шальвії. Для мене вони є знаком звязку, який вяже нас, сучасників, з нашими предками. Се дорога пам'ятка, дар наших батьків, дідів і прадідів. Коли ж того, хто поклав сі листки, нема в живих, ти прийми його, Боже, де вічно світить світло лица Твого. А мені поможи поступати в житті тою праведною стежкою, якою поступали всі праведники, всі гідні сини і дочки нашого народу!

Так молилася душа моя і я заховав ті листки, як дорогу пам'ятку, по невідомім, по імені українським моїм предку. Як річ велику і святу. Бо попитайте ви листка шальвії з перед десятиків літ, чи знайдете? А мені чиясь рука передала його. Тому він мені такий дорогий!

Чому ж се так? Я не знаю. Мабуть такий закон Всевишнього, щоби ми над усе дорожили тим, що походить від наших батьків, дідів, прадідів і прапрадідів.

Чи то наша Свята Православна Церква з усіми її молитвами, піснями і звичаями. Чи наша дорогоцінна мова — сей великий дар Божий. Чи наша сердечна пісня. Чи величаві наші звичаї. Чи імена наших великих, чесних, праведних предків, великих провідників і заступників народу нашого. Чи імя, яким народ наш себе називає. Чи ті почування, що вяжуть усіх українців в одну велику родину — де кожний український дідусь є для свідомого і щирого українця рідним батьком і дідом; де кожна українська бабуся є рідною матір'ю і бабкою; де молоді є братами і сестрами; де свідомий українець чує для українця братерський обов'язок помочі і пошани.

Так! Такий закон вложив Всевишній в життя людей і вічно буде жити той народ, котрий такого закону не легковажить!

ДОБРІ БАТЬКИ І ДОБРИЙ СИН

Часто чуємо нарікання, що діти недобрі. Але найчастіше можна би сказати, що: недобрі батькомати, недобрих дітей виховали.

Примірним сином примірних батьків був святий Григорій Богослов (коло 328 року в Малій Азії). Пише він про себе так:

Від пеленок виховувався я в усім добрім, маючи до того найкращі приміри в себе в дома. Пізніше здобув я дозрілість старшого віку і, як вяжеться хмара з хмарою, так збиралося в мені бажання совершенства (бажання ставати ліпшим). З радістю читав я книги, в котрих писалося про Бога, а також жив я серед людей, яких поведення було якнайкраще. Ще моя борода не покрилася пухом, як в мені запалала гаряча любов до науки.

Вчиться він в Кесарії Каппадокійській, де завязує дружбу з св. Василієм Великим. Опісля жив він ще шість літ в Атенах разом з Василієм, доповняючи науку. А головною ціллю обох товаришів було „зватися і бути християнами”.

Під час бурі на морі св. Григорій рішився піти в пустиню і там посвятити своє життя Богу. Коли ж вернув до дому з науки і побачив старих, немічних батька і матір, він не міг їх оставити. Він про те так говорить:

— Моя любов до батька і матері немов тягар великий приковувала мене до землі. А може і не тільки любов, як жаль — ота найблагородніша пристрасть, жаль до богоподобної сивини, жаль до смутку... Бог дає батькам дітей на те, щоби мали з них поміч, і щоби ними, немов палицею, підпирали свої дрожачі члени.

Коли став священиком, ще більше хотілось йому забратися з між лукавого світа, однак ж:

— Сивина батька мого перемогла мене — пи-

ше він — і я ставши перед своєю паствою (перед вірними) чую себе привязаним кайданами Духа... Дух вимагає, щоби я виступав між громаду, щоби приніс користь загалові; щоби уважав чуже щастя своїм щастям; щоби я розсівав просвіту і приводив людей до Бога. Для того тепер годжуся, щоби разом з добрим батьком працювати, як з високолетнім старшим орлом літає недосвідчене молоде орлятко....

Читачу! Чи не схилиться твоя голова перед таким батьком, і таким сином? Добрі батько-мати виховали доброго сина, а добрий син заплатив їм найбільшим скарбом — глибокою синівською любовю. От де примір до наслідування! І для батьків і для дітей. Батько виховав великого робітника на Божій ниві (якою є люди), а син дбав за батька цілою душею і своєю праведністю увіковічнив і своє ім'я і тих, які його виховали.

ВЕЛИКИМ КОШТОМ

В писаннях св. Димитрія Ростовського знаходимо таке оповідання:

— Коли я ще був молодим чоловіком, заїхав я в одне чернігівське село за церковною потребою. Переходячи вулицею з старим священиком того села, я звернув увагу на велике господарське забудівля, що так вирізнялося з усіх інших.

— Богатий чоловік живе — зауважив я.

— А був колись наймитом, — сказав мій супутник.

— Видно, великим коштом праці дійшов він до такого майна, — говорив я далше.

— Так! — потакнув старенький священик, — надто великим коштом, бо коштом своєї совісти, своєї честі перед Богом і людьми. Навіть коштом своїх дітей, яких виховав на безрелігійних і злочинців. Отсе останнього тижня син напившись, порозганяв всіх з дому і сильно побив рідного батька. Тепер батько з ним судиться. Ціле село згадує його лише наріканнями та проклинами.

Не таких богачів треба нашому народові. Треба таких, щоби найперше вони самі своєю душею були багаті, чесні, примірні, характерні, щедрі. Таких, щоби люди бачили найперше їх здоровий розум, їх праведне життя, їх примірне поведення, їх побожно вихованих синів і дочок. А вже за тим нехай будуть видні їх поля, будівлі, сіножаті, себто той матеріал, яким вони орудують і для Божої та людської справи гідно уживають.

ЯКОЇ ТИ ВІРИ?

Запитайте звичайно чоловіка: „Якої ти Віри? До якої Церкви належиш?” — так він відповість вам цілком поважно: „Належу до такої то Церкви!” Він розуміє, що таке питання не є маловажним, бо воно й відноситься до моральних основ його життя. Відповівши, він так само вас запитає про вашу релігійну приналежність. І будь ви іншої віри, але він прийме вашу відповідь так само поважно, розуміючи, що: „Я маю свою Церкву, а він має свою”.

В нього все те вийде так поважно, як коли б ви запитали, чи його батько-мати живуть. Коли живуть, так він відповів би: „Живуть, та й дай Господи, щоби як найдовше прожили”! А потім запитав би про вашого батька-матір.

Адже ж батько-мати, се частина нашого життя. Частина нас самих. Ми раді, щоби наші батько-мати завжди були з нами. Щоби ми могли ними похвалитися. Ми раді, щоби кожний чоловік міг нам сказати: „От в мене ще батько й мати живуть, хоч вже дуже старі”. І ми тоді поділяємо його радість і поважаємо його за його синівську любов. Такий закон життя!

І той сам закон існує також в релігійній життєвій області. Існує він практично в людей щиро релігійних, — Отже в тих, що в релігійній системі виховані і живуть свідомо релігійним життям. Для них релігія, се Святиня, Божий Закон, способи їх життя і богочитання. І коли такі люди вам скажуть, до якої Церкви вони належать, а ви їм того самого про себе не скажете, вони відчують зневагу до себе, а про вас подумають, що у вас нечиста совість. Що ви люди, до яких не можна мати довіря. І мусять так подумати.

Однако ж бувають люди, в яких виробилася думка, що вони, як вченіші, не можуть мати Віри і Церкви. А коли хто з них скаже, що має, то лицемірить.

Такі люди, се люди поза релігійною (моральною) системою життя. Се люди на поза-життєвім Гуляй-Полі. І коли таких запитати: „До якої Церкви належите?” — їм стає ніяково. Вони ображаються. Але не диво....

Коли запитаєте дезертира: До котрої армії ти належиш? — що він має вам сказати?

Коли запитаєте того, хто батька-матері відрікся: Чи твої батько-мати здорові? — то хіба йому приходить, до смаку ваше питання? Те саме і в питанні про релігійну приналежність!

Життя не терпить дезертирів. Воно вимагає, щоб чоловік всюди відкривав ясно своє лице, щоби сміло і високо підносив прапор своєї постійної приналежности. Тоді життя знає, де йому місце.

Хто скаже: Я так собі... Я ні сюди, ні туди... Я всюди... Я сам для себе... Моя приналежність, се моя справа..., такого ніхто не поважає і такому ніхто в нічім не може вірити. Се чоловік в масці.

Великий англійський історик і мислитель, Тома Карлайл (1795-1881) каже: — Говорячи про чоловіка, або про нарід, ми питаємо найперше: Яку релігію вони мали? Відповідь на таке питання дає нам душу історії того чоловіка, або народу. Думки, які вони мали, були творцями їх вчинків; їх почування були творцями їх думок; се було те небачене і духове їх життя. Їх релігія, як кажу, була великою справою в їх житті.

Отже не ображуйся, коли питають тебе про релігійну приналежність. Люди мають право питати. Вони повинні питати. І вони мають право ображуватися, коли ти не можеш їм вдоволяюче відповісти.

БАТЬКИ І ДІТИ

Перед моїми очима образ старого, сивоволосого священика. Я знав і поважав його (із святими упокій, Боже, його душу!).

А поважав я його за те, що він глибоко поважав свого батька і матір. Сивоволосий сам, а згадуючи їх, говорив завсіди:

— Мої тато... Мої мама...

Мої... А сам сивоволосий був. І за те поважав я його.

В моїм розумінні, се був вислів пошани, яку українські діти повинні мати завсіди для батька-матері. Навіть тоді, коли говорять про них позаочі. Навіть тоді, коли батька-матері нема між живими. Навіть тоді, коли ті діти мають самі дітей, внуків і правнуків. Коли самі сивоволосі.

„Мої тато, мої мама....” се український загальний вислів у відношенні дітей до батьків. Вислів не то більшости, а мабуть таки цілости нашого народу. Се питома форма української культури у відношенні дітей до батьків.

Однако ж декому здається, що лишаючи форму своєї культури і беручи чуже, він набирається культурности. Такі, говорячи про батька-матір позаочі, кажуть: Мій тато, моя мати... (А тих, що приучують дітей до тикання батькові-матері в очі, я не згадую).

Се на першім кроці відходу від своєї культури.

На другім кроці кажуть вже: Мій старий, моя стара... на батька-матір.

А на третім: Мій старцун... сякий такий.

Таким ладом йдучи, большевики дійшли, що батьки і діти кличуть себе товаришами і діти роблять на батьків доноси.

Що в чужих народів діти батькам тикають, се не наша справа. І не для нас. На світі багато дечого буває, що не повинно нас обходити.

Декому здається, що щоби підвестись до вищого суспільного ступня, то треба форм народньої культури зрікатися, треба все від чужих перебирати, чужих наслідувати. Але такі не знають, що се шлях, який відводить від свого народу. Від своєї культури. В чужий табір на цілій лінії.

Вищого стану, вищої вартости досягає лише той громадянин, що лучший від других, щиріший, більше характерний, примірний, дбалий. Той, що з повною свідомістю працює для загальної справи. Той, хто розуміє свої культурні цінності, береже їх, як дорогої спадщини дідів, прадідів, обмітає з них порох нанесений чужим вітром, хвалиться ними і передає їх своїм дітям і внукам для пильної передачі їхнім дітям, внукам і правнукам.

От, чим чоловік стає культурнішим — вищим серед нижчих, боярином серед буденного загалу!

НАЙВАЖЛИВІША НАУКА

Читачу і ти Читателько, скажіть мені, яку науку уважають нині найважливішою і найкращою наукою? Чи не таку, яка може принести багато грошей і розкішне життя одиниці? Так! Якраз ту і якраз таку! А не ту, яка приносить життю мир і благословення.

Ся правда і ся справа розкрилась мені, коли в старій, подертій, забутій людьми книжці я вичитав стару, забуту історію.

Було се давно, в краю Абесинії. Старий цар вмер і люди відпроваджували його до гробу проклонами. Живучи, дбав він за себе одного, щоби придбати багатства. Богато воював, крові ріки пролив, мук завдав багато. Плакали сироти за батьками, жінки за чоловіками, матері і батьки за синами. Поля поперемилював він в пустиню. Не думав, що смерті не можна обминути і що все надбане прийдеться зоставити.

На престол вступив новий цар. Величаво, але з недовірям зустрічав народ нового володаря. Золотокований престол, на голові нового царя блискуча корона, але се ще не все. Се найменше важне. В руці царський жезл (скипетр, палиця) — знак царської влади. Одітий був цар в багряницю...

Тільки ж все те зверхній вигляд, мертві речі. А доперва під ними захована жива душа. Яка ж вона? Чи добра, щира, любляча? Чи самолюбна і лукава?

А жив тоді старий православний патріярх, неустрашимий проповідник Божої правди. І постановив він навести на путь правди молодого царя, коли не зміг навести його попередника.

І станув він — сивоволосий, з чотирма поважними мужами, перед царем. Один з чотирьох ніс в руках людський череп; другий посудину з землею; третій начиння з огнем; а четвертий голий меч.

І підійшов патріярх до царя відважно, як підходить учитель до ученика, і сказав:

— Я старий, сивоволосий, як сам бачиш. Всевишній обдарував мене довгим життям і я дбав, щоби його не промарнувати. Талантів я не закопував. І Він — хвала Йому на віки вічні! — обдарував мене розумом, поставивши пасти Його стадо. І пасучи, набрав я багато досвіду. Бачив добро і бачив зло. Сміх і сльози. Гріхи і праведність. Розкоші і терпіння. Бачив те, про що може не вчили тебе твої учителі.

— І тому отсе став я нині перед тобою. Не як підданий, а як учитель, як батько. Як той, що сина в далеку дорогу виправляє. В тебе нема досвіду — і я тобі його даю. Прийми, заховай, бо трудами довгих літ і щирими молитвами я його збирав. Він дорожчий ніж твоя корона, що її зробив золотник на замовлення. А свій досвід викупував я щирими трудами довгих літ, томлячих днів, безсонних ночей, працюючи вірно на Ниві Господній.

— І від того, як приймеш ти мою науку, назначиться ціна твоєму життю. Будуть тебе благословити, або проклинати; радуватись тобою, або плакати.

Тоді взяв Патріярх в руки людський череп і говорив:

— Памятай, що колись твоя голова стане таким черепом. Хто знає, нині, чи й на отсім черепі не спочивала колись царська корона? Отже саяк чи так, а твоя корона з твоєї голови упаде, коли смерть застукає до твого дому. А вона жде вже тебе від хвилини твого народження. Памятай отже, щоби ти своїми праведними вчинками викував собі таку славу і незнищиму корону, в якій зможеш стати перед Господом.

Потім взяв Патріярх посуду з землею і сказав:

— Памятай, що ся земля взята з старинного гробу і колись була вона тілом людським. І твоє тіло в

таку землю переміниться, по словам Святого Письма: Земля ти, о чоловіче, і в землю відійдеш! Отже не прив'язуй всеї уваги для тіла і памятай, що важне не тіло, а те, що в нім — душа! Дбай, щоби твоя душа була праведна, прикрашена благородними вчинками для добра твоїх братів.

Дальше взяв Патріярх вогонь і промовив:

— Огонь — світло і тепло. Без нього тьма і смерть. Так як огонь сей світить, і гріє, так нехай твоя щирість і твоя пильна дбалість освічує й ogrіває кожного, з ким ти зустрінешся. Будь світильником, а не гасителем світла, щоби самому в вічній тьмі не опинитися.

Вкінці взяв меч і сказав:

— Меч не для зла існує, але для добра. Меч сила — але не захоплюйся нею, щоби не сказали люди: меч дістався в руки нерозумному чоловікові! Не заважай мечем ран тому, хто не має меча; держи його в піхві, доки важна справа не скаже тобі його виїняти. Більше ціни плуг і серп. Однак ж сміло підноси меч проти насильства, проти неправди і гріхів. Тоді меч є ножом, що розтинає боляки, щоби вилічити тіло. А несправедливо ужитий меч може звернутися проти тебе. Пам'ятай, що він висить на волоску над твоєю головою, тоді, коли на несправеднім стільці сидєш. Але його нема над стільцем праведника! Отсе тобі нині моя наука недовга, але в ній містяться всі найважливіші науки. Тому перед зібраним народом питаю тебе: Чи готов ти її прийняти?

Зійшов тоді цар з престола і підійшовши до Патріярха, поклав корону при його ногах і сказав:

— Отсе тобі моє синівське слово, великий і святий мій отче й учителю! Приймаю я радо твою нинішню науку, як дороговказ для життя і тебе прошу

будь мені радником і помічником в усіх труднощах, які прийдеться мені переходити.

І сказав ще Патріарх:

— Як поклав ти свою корону, так поклади себе цілого перед волю Всевишнього. Памятай про Нього в кожній хвилині твого життя, а Він буде найкращим твоїм радником і помічником. А тоді і я своїми слабими силами радо тобі поможу.

Дальше історія оповідає, що новий цар не забув слів праведного Патріарха. Народ благословив його і його свята пам'ять передається поміж людьми і до сьогодні.

Коли нині нема на світі правдивого добра, то нема тому, що нема ось таких учителів і такої науки. А коли є, то лежить вона присипана порохом буденщини, порохом пристрастей, порохом самолюбства.

А подібної науки треба кожному чоловікові. Треба батькам і матерям; треба дітям; треба багатим, треба убогим; треба невченим, треба вченим.

Її треба би понаписувати на багатьох предметах, якими орудуємо, яких доторкаємося і яких бажаємо. Її ми повинні читати кожного дня, встаючи і лягаючи. Вона повинна увійти в Ранішні і Вечірні Молитви, як Закон нашого життя. Батьки і матері дітям, учителі ученикам повинні її пригадувати і переказувати як найважливішу науку...

Тоді люди були би людьми. Тоді, коли б кожний розумів і памятав свої моральні обов'язки перед людьми і перед Богом. Царство Боже було би тоді поміж людьми, яке проповідував і якого бажав Син Божий.

З жерела вода випливає, а висохне воно, висихають і ріки. А здорове щастя життя випливає з праведних душ, з щирої волі людських сердець, з почуття і виконання моральних обов'язків.

Ось чого треба!

Тямлячи се, я поставив перед вами образ вели-

кого Учителя і доброго Ученика. Як я їх побачив і зрозумів. Як я їх до своєї душі прийняв. Прийміть же їх так щиро і ви — як тих, що добрий примір і добру науку приносять вашому життю. З ними увійде спокій і благословення до вашого дому.

НОВЕ БЕЗРЕЛІГІЙНЕ ПОГАНСТВО

Ви чули, або читали про поган, що кланялися птахам, волам, крокодилям як Божеству. І ви може зневажливо про них думали. Однак ж...

Такі погани були людьми релігійними! Се важне!

Що вони Бога назверх по дитячому собі уявляли, се річ другорядна. Важне те, що в їх душі була Релігія, отже був Бог.

Вони признавали Творця світу і життя. Душа їх поза буденщиною відчувала Святість. Розбираючи, що праведне, що грішне, вони стриміли до праведности. Вони признавали моральні обов'язки. Вони були людьми „під законом” Се важне!

Нині серед християн витворюється новий рід поганства — поганства безрелігійного. Такого, що йому байдуже всяке Божество, байдужа Святість, байдужа праведність, байдужі моральні обов'язки, байдуже духове життя взагалі. „Чесність з собою” або „Роби все, що вдасться”, отсе ціла філософія новітнього поганства. Від давнього воно різниться тим, що не признає жадного вищого, морального закону.

До давних поган належали люди невчені, а до нинішнього безрелігійного, отже злочинного поганства належать виховники шкіл, люди, що ставлять себе в провідничі ряди серед громадського життя.

А на прапорі нинішнього віку написано: Вік Поступу!

ПРИКМЕТИ ВЕЛИКИХ ЛЮДЕЙ

Великі люди завсіди відзначалися великою самоконтролею і сильним почуттям обов'язку. Ті великі люди, що лишаються великими для всіх на завсіди.

Нині великим чоловіком в Індії є Магандас Карамчанд Гандгі. З фаху адвокат. Народився 1869 року в містечку Порбандарі, на Катіворському півострові, над Арабським морем.

Нині знає його не тільки триста мільйонів населення Індії як свого провідника, але знає його цілий світ.

Але Гандгі був вже з молодечих літ великим чоловіком.

Було йому 18 літ, коли виїхав він до Лондону, щоби здобути становище адвоката. Живучи в Англії, був він дуже скромний і боязливий, однак ж визначався великою постійністю і витривалістю. І великою релігійністю.

Коли виїздив з дому, мати сказала йому:

— Ти приречи мені, що будеш строго держатися закону нашої релігії і виповняти всі релігійні обов'язки якнайстрогіше. (Не багато є матерей, що подібного від дітей вимагають!).

І Гандгі не забув слів матері. Вони були для нього силою нового закону, були святістю. Живучи між чужим народом, він жив так, як повинен жити правовірний гіндус, придержуючись точно усіх релігійних правил, що відносилися до постів і цілого поведіння. Се і була та моральна дорога, якою вийшов він на ту висоту, на якій нині стоїть — дорога самоконтролі, дорога релігійного обов'язку.

Коли серед нашого народу буде багато таких матерей, як згадана гіндуська, то будуть в нас і великі сини великих матерей, а тоді і народ наш стане свободним і великим.

ЩО УКРАЇНЦІ НЕСУТЬ З СОБОЮ

Нема нині кутка землі, де не було би українців. На Сибіру є їх мільйони. Є вони в Болгарії, в Туреччині, в Франції, в Німеччині, Югославії, Литві, на Кубі.... Попадаються вісті від українців з Африки. В північній і полудневій Америці є їх багато.

Пригадується доля жидів. Конечність порозкидала їх по цілому світі. Римляни поставили були собі ціллю сліду з жидів не лишити.

І жиди йшли з рідної землі, несучи в торбинах свої найбільші дорогоцінності. Більші, ніж поле, ніж земля, ніж територія. Вони несли свою Біблію; свою жидівську Релігію і Церкву; свої святочні і буденні звичаї. Вони несли свій жидівський Закон, який диктував їм на кожному кроці жидівські обов'язки. Вони несли свій Талмуд, свою жидівську філософію й історію.

Так в їхніх торбах містилася ціла їхня жидівська культура — буденна і святочна; їхня жидівська мудрість, а з тим їхня жидівська праця, їхня політика, їхнє минуле, теперішнє і будуче.

Де зупинявся вигнанець — жид, там розкладав він перед собою розум своїх великих провідників, пророків, рабів і першим обов'язком ставив: „Я жид і маю бути лише жидом, а своє жидівство буду заховувати, живучи повним змістом моєї жидівської культури“. Така постанова переходила з роду в рід, від покоління в покоління аж до нинішнього дня. Ось в чім сила жидівського народу!

Коли все те нагадується, то встає питання: Який свій, кожного і всіх зобов'язуючий Український Закон несуть з собою українці, виїжджаючи з рідної землі? Чим їх торбини наповнені? Що можуть вони розкласти перед собою, як обов'язок, як плян, як духовий дороговказ в їхньому дальшому житті? Яку філософію, який історичний досвід несуть вони з собою? Які

святощі своєї Церкви, своєї Релігії? Яку, подрібно означену, систему української моральної і звичайної культури?

Можна сказати, що торбини їх заповнені культурними відламками, окрушинками. Поскладали, що було під руками, що попалося. Що було до смаку. Але на нім не зазначено, яка його ціна, яка його вартість для життя.

Бувають і такі, що їхали і їдуть майже з порожніми торбинами. Порожні, то буде більше місця на хліб — думають. Хліб!... Хліб найважливіше... Буде хліб — все буде!

А я кажу, що ні! Буде сильне, свідоме, здисципліноване культурне життя (культури церковної і звичайної!), то будуть поважні і здорові люди, отже буде для них і хліб. А коли не буде найперше здорового і всестороннього, добре здисциплінованого культурного життя, то будуть вічно невдоволені наймити, будуть раби, що мають лише стільки хліба, скільки дістають від своїх культурно сильних панів.

З вістей в часописах видно, що українці по світі не дрімають. Але найбільша їх видна й интересна праця, се представлення, концерти і забави з танцями. Театр! Позатим деколи відчити і лекції на випадкові, безсистемні теми. Матеріал для дітей, для молоді, для студентів. Не більше! Зміст — що попаде під руки!

Плян роботи — як і коли що прийде на гадку.

Тільки ж се анархія! Життя не зорганізоване на культурний лад.

Як святкували українські емігранти в Югославії, в Литві, в Болгарії, в Франції і т. д. Різдво, Йордан, Великдень, про те майже не згадується. Великодня, ані Різдва не поклали до мандрівної торбини, отже і не занесли їх туди, де самі опинилися. Все, що було в торбині, то театральні вистави, хорові пісні, танці, і

шкільні лекції. Нічого більше! Коли про інтелігентніших говорити.

Свої Церкви до торбини не клали, отже не поклали й Різдва, ні Великодня. Не поклали моральних цінностей своєї української культури. Не поклали культурних обов'язків, не поклали національно-моральної системи життя.

Жиди знають, що де були жидівські громади, які без синагог обходилися, там нині з жидів нема сліду. А задержалися жиди лише там, де жидівство збиралося кругом синагоги. Бо з синагогою вязалася нерозривно широка система — Закон життя. А українські емігранти і питання собі про подібне не ставлять, головню ті, що з вченіших. Таке бодай з газетних вісток виглядає.

Се, що сказане — не докір, а пригадка. Бо замало, що хтось звучи себе українцем — 6 разів в році танцював українські танці, 5 разів вбивав вишивану сорочку і 8 разів збирався на якібудь сходи. Се ще не культура народу. Се округинки, які українського життя не нагодують. Які культурної торбини не заповнять.

Найбільша частина культури вяжеться з Релігією і Церквою, а хто її відкине, тому лишаються незорганізовані відламки, з яких сильного культурного життя не можна збудувати.

ЯК ТРЕБА ЧУЖИЙ РОЗУМ ПРИЙМАТИ

Коли недавно орган чужого українцям „українського евангелізму” — „Українська Реформація” — оплюгавлював Києво-Печерську Лавру (очевидно, радіючи, що большевики віддали її в руки безбожників), то пригадалося недавнє минуле....

Заки ще війна 1914 року почалася, одна з сект почала була проти-католицьку пропаганду. Владжувано тоді виклади, на яких показувано світляні образки величавих католицьких церков в католицьких краях і роблено вкінці такий висновок:

— Бачите сі будівлі? Скільки праці, гроша, матеріалу пішло на непотрібне! Хіба Бог хоче величавих храмів? Ні! Він хоче щирого серця. Хіба не лучше було би всі ті гроші обернути на щось доброго?...

Бути може, що хтось з українців міг тоді подумати: „Правду говорять! Богато грошей і праці видано на цілком безвартісне і непотрібне”...

Але коли прийшла велика війна й центральні війська понижили деякі величаві католицькі церкви поза межами своєї території, то почувся крик:

— От варварство! Такі дорогоцінні будівлі нищить безжалісно варварська рука... Не зважає вона на те, що се необчислимі цінності і гордощі людської культури....

Ті самі люди, що ще недавно звали всі ті церкви безвартними і перед людьми і перед Богом, опісля голосили, що се великі культурні цінності і що тільки одне одинокє варварство може відважитись їх нищити.

Що ж тепер мусів думати українець, який давніше був повірив, що ті всі будівлі не тільки не мали ніякої вартости, але ще були доказами нерозуму, або навіть злочину. Чи не подумав він, що його обдурювано — або перше, або опісля?

От вам і примір скільки можна чужим проповідям вірити!

Чому ж ті люди, які вчора говорили про католицькі Церкви одне, нині говорили друге?

Се тому, що ті церкви не були їхні. Вони були їм чужі.

Власник про своє майно завсіди однаково говорить. Чи тим майном буде його хата, його родина; чи його коні, поле, ліс, сіножаті; чи його Церква, його культурні звичаї, його історія. Він не буде всього того нині завзято нівечити, а завтра завзято хвалити. Але таке може робити його сусід. Таке може робити його ворог, коли йому подиктує його інтерес, щоби те саме раз звати білим, а раз чорним.

Тому то й „євангелики” в своїй „Українській Реформації” помагають большевикам Києво-Печерську Лавру нищити, що се чужа їй святиня. Що се не є святиня її народу.

Українська народна мудрість від непамятних часів повторяє нашому народові:

— Всіх слухай, а свій розум май! Та ще: — Чужим розумом далеко не зайдеш!

В ЧІМ НЕПОРУШНА ОСНОВА ЦЕРКВИ

Могучий цар задумав збудувати таку святиню, щоби рівної їй на світі не було. З твердого каміння і гнучкої сталі; з найкращого мармуру і добірного дерева. А рука різьбарів, золотників і живописців-малярів мала своїм дотиком довершити почату працю.

Богато грошей видав цар — мільйон, другий... А кожний з горожан краю по силі можності жертвував, щоби святиня стала гордістю і силою цілого народу на віки вічні.

Найкращі будівничі доглядали праці. Найкращі робітники виконували роботу. А коли праця останньої руки була доведена до кінця, перед очима всіх стала будівля, якої світ ще не бачив. Срібні двері, золоті престоли. Кругом було чути лише слова подиву:

— Невидиме чудо!... Незрівняна краса!... Непереможна твердиня!... Віки проминуть, а ся будівля на дальші віки буде спокійно ждати!... Маючи перед очима таку велич, наш народ ніколи не понизить своєї гідності!... Доки буде стояти сей всенародний храм, доти жити буде наш народ, значить — на віки!...

Такі були оклики народу. А чужинці дивувалися і дрижали перед силою, що таку святиню збудувала.

Але сталося лихо. Коли сю величаву святиню мали врочисто передати на службу Богу і почали в ній чергові Богослуження, ціла будівля завалилася. Не допомгло залізо, не допомгла сталь. На місці великої будівлі остала велика купа румовища.

І розгнівався цар. Кричав зі злости розлючений народ. Вся вина спадала на будівничих. Видно, що основи будівлі не були сильні. Що матеріял не був добірний. Що робота недбало була виконана.

І без великих допитів будівничих на смерть засуджено.

Однако ж в тому ж часі з'явився перед царем мудрець тої землі і сказав:

— Царю, суд твій несправедливий! Будівничі зробили свою роботу якнайкраще. Головні підвалини заглубили вони до самих підземних скал. Матеріал дали найкращий. Але треба тобі знати одне — церковна будівля мусить мати інші основи, ніж ти приказав їм покласти.

— Які ж інші? — запитав цар
І відповів мудрець:

— Щоби церковна будівля була сильною, вона мусить спочивати не на мертвих земних скалах, але на живих, щирих людських душах. Стіни її мусять опиратися на тім, що найглибше і найсильніше — на побожних людських серцях, на праведності вірних. Ти царю, разом з народом твоєї землі, давав мертвий гріш, але не живу душу на матеріал для будови, тому так скоро і несподівано вона завалилася. Вона була тілом без душі, а бездушне тіло само від себе розсипається.

Ось чого треба, щоби і церква нашого народу була сильною!

АПОСТОЛ ПАВЛО І ЛУКА

Павло, господній післанець до поган, проходжувався зі своїм учеником Лукою, в Атенах, головнім місті Греції. Він був задуманий, поважний і сум пробивався з його лиця. Його душа страждала, дивлячись на безліч ідолів і їхніх святинь, що стояли посеред того розумного і спосібного народу. Він мовчав і Лука не смів перебивати його мовчанки. Нараз вони спинилися перед вівтаром ідола і лице апостола прояснилося.

— Чому твоє серце зраділо? — запитав Лука свого учителя.

І відповів Павло:

— Прочитай, що там написано!

А написано там було: „Невідомому Богу”.

Тоді сказав апостол своєму ученикові:

— Бачиш! Правди не можна цілком закрити навіть посеред блуканини і несвідомости. Вона немов хитро захована і приспана, але вона жде на поклик і промені світла, які розбудять її до життя.

З новою думкою пішов тепер апостол на ринок міста (головну площу серед міста) і почав говорити атенцям про невідомого їм Бога. І багатьох прихилилося до його бесіди й увірували його науці.

Людський розум, хоч серед якої темряви, але коли він зрівноважений, може віднаходити ті перли живої правди, які Божа Рука порозсипала щедро на ниві людського життя. Таку перлину знайшла рука грецького філософа і догадуючись, що се перлина, помістила над жертівником людського розуму. І побачив її там божий післанець, зрозумів її ціну і віднайшов ціле широке поле, на яким можна багато ще кращих перел навидобувати.

Шукайте, а знайдете! Думайте щиро, а закрита правда перед вами розкриється навіть там, де ви того найменше надіялись би.

ДУШЕВНА ПРОКАЗА

Коли жидівським народом правили Судді, був в Силомі Суддею і Первосвящеником Ілля. А два його сини, Офній і Пінес, були також священиками.

Але сини Іллі були ледачі. Він не виховав їх на гідних людей. Не засівав він в їхні серця з самого малку Закону Божого. Не хотів він покласти на них розумної і твердої руки вихователя. Не поставив батьківського примусу і батьківської волі вище забаванок своїх синів. І виросли вони на сором батькові і на соблазн народів. Бо легковажили Святий Храм, в яким служили і жили розпустним життям.

Одного разу відвідав Іллю пророк Божий Юда, муж праведний перед Богом і всім народом. Він хотів перебути в домі Іллі кілька днів. Однак ж вже другого дня став він перед Іллею, з подорожною палицею в руці і сказав:

— Довше не можу тут оставатись. Поблагословлю тебе і піду.

Засмутився Ілля і сказав:

— Хорони Господи, щоби ти відбирав мою радість і полишав мене в смутку. Що заставляє тебе йти від мене?

І сказав Юда:

— Нужда твого дому і проказа твоїх синів викликає в мене великий біль. (А проказа, се заразлива і невилічима слабість).

Настрашився Ілля і сказав:

— Як се, щоби сини мої були прокажені, а я про те не знав?

Тоді відповів Юда і сказав:

— Я не говорю про тілесну проказу, але про гіршу. Твої сини насміхаються з батька і не слухають приказів матері. Вони легковажать і зневажають те, що для праведного чоловіка є найбільшою святістю. Вони про Бога не памятають. Вони ніве-

чать те, в чім лежить здоров'я і душевна сила народу. Вони розривають ті обов'язки, які вяжуть праведних людей з Богом. Вся святість в їхніх душах завмирає. Я бачу, що вони підуть далі за своїми сліпими пристрастями і приведуть до знищення і смерті цілий твій дім. І народ, що навчився від них лихого, мусить дорогою ціною за се заплатити. От яка проказа проганяє мене з твого дому!

Чуючи такі слова святого чоловіка, Ілля задрижав. А предсказане Юдою сповнилося до слова. У війні з Філістимлянами згинуло 30,000 жидів і Скинїя Завіту дісталася філістимлянам. Там же згинули оба безбожні сини Іллі. Коли ж про все те довідався Ілля, упав мертвий. Того ж самого дня умерла його невістка, довідавшись про лихо, яке сталося.

Се давня історія, але історія всіх часів. І нині вона повторяється. Бувають такі батьки і такі сини. Такі батьки, які не дбають, щоби виховати дітей на гідних, поважних, побожних людей. Байдужість, попуск в усім. Виховують своїх дітей так, немов виховують дітей ворога. Ні твердої руки, ні розумної науки. Ні здорового приказу, ні праведного прикладу.

Богато є тих домів, про які можна повторити слова пророка: „Не можу в тебе бути, бо твій дім і твої діти прокажені”.

Читачу! Подумай і скажи — чи знав ти коли небудь такі дома? Чи бачив їх? Чи думав про них? Чи розумів, яке велике лихо з ними вяжеться? А ще далі — чи думав ти і постановляв, що твій дім має бути кращим, взірцевим, праведним домом? Коли не думав, так подумай тепер!

ЖИДІВСЬКИЙ НАРІД, А БІБЛІЯ

Біблія, яка се могутня книга!

Велика і широка, як світ, заснована на недосяжних пропастях творіння і сягаюча до голубих тайн небес; схід сонця і захід його, приречення і довершення, народження і смерть, ціла історія (драма) людського життя в тій одній книжці міститься.

Бо се Божа книжка!

Жиди можуть спокійно згодитися з втратою Єрусалиму, і Святині, і Скрині Завіту, і всіх дороговцінностей царської корони Соломона. Всі ті речі є нічим, коли порівняти їх з Біблією, тим незнищимим скарбом, який вони врятували.

Ся одна книга є для жидів їх краєм, їх майном — разом їх правителем, їх щастям і терпінням. В сильно укріплених границях сеї книжки вони живуть і захоплюються своє існування; вони радіють з свого громадянства і мають силу гідну подиву; з таких основ ніхто не може їх відсунути.

Заглиблені в читанні своєї Святої Книжки, вони мало уваги звертали на переміни, які відбувалися в дійснім світі кругом них. Народи піднімалися і пропадали, держави росли і розсипалися, революції шаліли по просторах землі, — але вони, жиди, сиділи вдивляючись пильно в свою книгу, несвідомі перегонів часу, що шуміли понад їхніми головами.

Вище наведений вислів про Біблію, — се вислів визначного німецького поета — Генрика Гайне (1797-1856). Незвичайно доцільно означив він значення Біблії для жидівського народу. Він розкрив загадку, яку ставлять собі люди: В чім сила жидівського народу криється?

В Біблії, в Талмуді, в писаннях найбільших жидівських мудреців і провідників жидівського народу, в цілій історії жидівського життя, в усіх його свято-

щах, захована та сила, яка вяже жидів в оден самостійний, діяльний, непоборний нарід впродовж віків. Бо власне в писанім розумнім слові, в Релігійнім Законі, в широкій практичній філософії, в нагромадженім досвіді десятків поколінь криється найбільша сила для кожного народу, найбільші дорогоцінності для цілого його життя.

Таке правило — відвічне і довічне Боже Правило! Для всіх народів, для всіх поколінь. Однак ж скільки ще є тих, що того правила не розуміють! Як мало тих, що розуміють вповні ціну тим великим скарбам і дбають, щоби їх як найбільше нагромаджувати.

Перед нами, українцями, лежить та сама Біблія з усіми її скарбами і дорогоцінностями. З Божим Законом, з проповідями Пророків. Перед нами і Новий Завіт — те завершення минулого, та звязь Старого життя з Новим. Перед нами стоять Правди і Закони, які проголошував Мойсей. Не убий, Не свідчи ложно, Поважай батька-матір, Памятай про свої обовязки для Бога, коли хочеш бути сильним народом — все те Вічні Правди Божі для всіх людей. Для всіх синів і дочок, для жителів усеї землі.

В нас є і наше власне українське добро — овочі праці наших праведних предків. Тільки ж воно в нас порозкидане, забуте, занедбане, злегковажене. Порохом буденщини присипане. Чому місце в Святині, те винесено на вулицю. А власність вулиці Святиною заповняє.

Служачи в наймах переможців, ми забули, що ми діти багатого батька. Забули належні нам достатки, забули свої права. Забули, як треба самим на себе обовязки накладати. Як з власної волі Закону бергти. Як працювати без примусу наставника. Слухаючи крику переможців, ми перестали до Голосу Божого прислухатися. От в чім наше безсилля!

Однако ж по велінню Творця за тьмою приходить світло, за ніччю день. І незрячі прозрівають. А немудрі стають мудрим.

Час перед нами, коли знайдеться могутча рука, позбирає розсипане наше добро і переліслювши й обтрасши з пороху, покладе на належнім йому гіднім місці.

Знайдуться могутчі уста, що проголосять наново забутий нами Господній Закон в повному його змісті. Почується голос, що розбудить в боязких душах небувалу досі відвагу і солодке бажання поступати радо за проводом закону, наповнить людську грудь.

Між Святиною і Вулицею стане тоді межа. Стане границя між Святим і Буднем; між чесним і нечесним; між своїм і чужим; між розумним і нерозумним; між корисним і шкідливим, здоровим і слабим, творчим і руйнуючим.

І люди почують тоді, що вони люди з Тілом і Душею — що дійсний Образ Божий на них відбивається. І присутність Божу будуть тоді всі відчувати на кожнім місці свого перебування.

Чого ж треба тобі — український народе! Треба тобі Пророків, треба Святих людей; треба великих Учителів, треба гідних Мудреців. Треба великих Провідників, великих духових Вождів, а вони виведуть тебе на той твердий Божий Шлях життя, з якого ти ніколи не зійдеш. І ніяка ворожа сила на таким шляху тебе не переможе.

ХРИСТИЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ

Одного дня (а се було в далекій давнині), єпископ Агапит відвідав церковну школу в Антіохії. І щож він побачив? Учитель, Папіяс, сидів на землі, а діти бавилися кругом нього. Одні сіпали за бороду і волосся, інші тягнули за одєжу. Кругом був крик і вереск і сміх і свист, який можна собі лише уявити.

Коли поважний старець з'явився, все затихло. Тоді відвів Агапит учителя на бік і почав дорікати за розпуск, в яким він християнських дітей виховує.

— Чи так має виглядати учитель християнської молоді? — питав він.

— Отче Владико, — почав виправдуватись Папіяс, — діти ще малі і хіба можна вкладати на них обовязки, належні старшим?

На те Агапит:

— Нема в людському житті означеної пори, від якої обовязки починаються. Їх мусить нести кожний, хто лише може і таку скількість, як може. — Й однорічна християнська дитина повинна вже приучуватися до обовязків. І вона вже повинна вчитися розуміти, що не все їй вільно робити, що захоче. Що є речі, які можна робити і яких не можна. Що є речі, які й вона мусить вже по своїй силі виконувати.

— А хіба ж одnorічна дитина може вже розуміти конєчність і значення обовязку? — питав дальше учитель.

І відповів знов праведний муж:

— Від неї повиннося вимагати не розуміння, але виконування обовязків. Поки зможе їх розуміти, вона повинна вже достаточнo привикнути до їх виконування, зжитися з ними. Здобувши се, вона опісля здобуде потрібне їх розуміння. Ти бачив робітника, що не заглиблюючись в потрібне значення праці, виконує її без труднощів. Се той, що привик до неї

змалку. А хто найперше не привик працювати, тому пізніше її зрозуміння не багато допоможе.

А вказуючи на поле, говорив Агапит даліше:

— Бачиш се поле. Хіба воно розуміє, що його обов'язком родити для людей хліб? Але воно родить і люди радіють і благословлять його за те. Закон Божий вимагає найперше корисної праці, а не глибокого розумування без добрих діл.

— Але ж Христос допускав до себе дітей, — зауважив ще учитель.

На те святий муж:

— Так, тільки ж він допускав їх до себе, щоби засіяти в їх серцях зерно обов'язку. Він їх навчав, він пригадував, що можна, а чого ні. На їх слабосилі плечі він вкладав такі обов'язки, які вони могли нести. Він приготував їх до тих більших обов'язків, до яких вони з кожним днем життя наближалися. А коли бачив, що їхні щирі душі захоплювалися його наукою, він благословив їх своєю святою волею. Тому і тобі Його слідами треба йти. Памятай, що розпуском і попуском виховують своїх дітей погани і нерозумні серцем, але се не виховування, тільки годівання. Се про них говорить апостол Яков: „Розкошували ви на землі і жили в розпусті, і повигодовували ваші серця, мов на день заклання”. А християни, будучи самі під законом, мусять і своїх дітей під законом виховувати. По тім всякий пізнає їх, що вони християни!...

Українські Батьки і Матері! До якого виховання подібне виховання ваших дітей?

СВОБОДА — БОЖИЙ ЗАКОН

Коли після потопу вийшов Ной з ковчега з синами своїми — Семом, Хамом і Яфетом, та цілою своєю ріднею, то почали вони знов обробляти землю для прожитку. І сталось одного разу, що Ной напився виноградного соку і впився дуже. Лежачи в шатрі, він покидав з себе одержу і лежав цілком голий.

Коли побачив батька в такому стані син його, Хам, він почав з батька насміхатися. І підійшовши до братів своїх, він говорив про батька зневажливо. А коли брати зупиняли його, він посварився з ними і сказав:

— Не брати ви мені, ані я вам! Усіх вас я ненавиджу і байдужі мені ви всі, разом з батьком і всіми вашими. Земля широка і я на ній без вас можу прожити.

Коли ж Ной довідався про все, що сталося, він сказав:

— Нехай не буде тобі долі, Канаане! (Канаан, се Хам, бо він став батьком Канаанів). Рабом ти будеш в братів твоїх і найнижчим слугою між слугами слуг їх!

А відійшовши на бік, заплакав і сказав:

— Чи таке належиться синові Ноя? Бути слугою слуг в братів його? Ох, як його доля пригнічує мене.

Підійшов тоді до батька син його Сем і спитав:

— Чи можу я, отче, з тобою цілком широко поговорити?

— Говори, — сказав батько, — бо щире слово варте навіть тоді, коли б воно було мені докором.

Тоді заговорив Сем:

— Як се може бути, що ти рівночасно і жалієш Хама і кидаєш на нього проклін?

І відповів Ной:

— Не моє батьківське серце сказало грізне слово. Вічна Правда і Справедливість заговорили моїми устами. Се було божеське пророче слово.

— Але чи не затяжка се кара для Хама? — питав далі син.

— Ні! — сказав батько, — кара така широка, як його злочин. Зневажаючи батька, він зневажає все, що для сина має бути найсвятіше. А зневажаючи вас, він зневажив цілий наш рід — ваших синів і дочок, ваших внуків, правнуків і праправнуків. Великого народу батьками будете ви, а він вже нині зневажає сей нарід і відрікається його. Хіба ж інша доля належиться тому, хто свого батька зневажає і свого народу відрікається?

Тоді заговорив другий син, Яфет, і сказав:

— Хіба може бути, щоби Наймилостивіший кидав в неволю чоловіка — діло рук своїх?

І відповів Ной:

— Ні, сам Хам видав присуд на свою будучину. Аджеж він потоптав найсвятіший обов'язок, він порвав зв'язки родинного життя. Коли б він мав бути свободним чоловіком, то скільки нового лиха він накоїв би! Свобода, се Божий Закон, а чи може бути свободним той, хто Божого Закону на зло вживає? Такому свобода не належиться!

Тут несподівано дух Божий зійшов на Ноя і сказав:

— Нехай проклятим буде Канаан! Нехай він буде слугою слуг поміж братами своїми!

І напав страх на тих, що чули ці слова. І зрозуміли вони тоді, що прокляття і неволя належиться тому, хто зневажає батька свого і відрікається народу свого.

І передається сей присуд Божий з покоління в покоління поміж всіми народами до сього дня.

КОЛИ ДОБРО БУДЕ НА СВІТІ

Коли чую про незгоду поміж дітьми українського батька-матері, та й взагалі поміж дітьми мого українського народу, пригадується мені одне славне оповідання давно минулих часів. Передавалось воно традицією, себто переказували його добрі люди з покоління в покоління, поки письменні люди в книжки його не записали.

Діялося се тоді, коли не було на світі великих вчених нинішнього віку. Не знали ще тоді люди електрики, не чули про поступ, ні еволюцію.

За те знали вони добре одно дуже важне, про що люди нині забувають — знали про Бога.

Оповідання починається від того, що жило колись двох братів. В старшого брата була велика родина (сімя), та сам він був здоровий і сильний чоловік. Молодший мав родину невелику, зате ж здоров'я його було слабе.

Одного літа, коли снопи були вже в копи поскладані, подумав старший брат:

— Подем ми поділилися по рівній частині, однак ж тут справедливість не кінчиться. Я сильний і здоровий, а брат мій слабосилий. Йому приходитьсь тяжче на насущний працювати. Втомиться він скоро. Піду я ніччю на поле і перенесу своїх снопів на його ниву. Йому легше буде.

А молодший брат подумав таке саме:

— В брата мого родина велика і тяжко йому її годувати. А в мене менша. Перенесу я своїх снопів на його ниву. Се буде йому від мене маленька поміч.

В ріжних годинах одної темної ночі зробив оден брат, як думав, зробив і другий. Та якже здивувалися, коли ранком на обох нивах не завважено ніякої зміни. Другої ночі знову оба зробили, як і попередньої і знов ранком приходилось дивуватися.

Доперва третьої ночі справа вияснилася, коли

оба брати зустрілися на межі з снопами в руках.

Переказ говорить, що на місці, де оба брати серед ночі зустрілися зі снопами в руках, побудовано опісля велику Святиню.

Золота картка історії життя українського народу! Багато розумного вона нам оповідає. Вона каже, що лише там, де живуть такі праведні брати, можна Великі Народні Святині будувати. А на таким святім відношенні братів до себе будується Царство Боже поміж людьми.

Відвічна се і довічна Божа Правда для людей! Розуміючи її, Старозавітній Псалмопівець з перед 3000 літ кличе:

— Гляньте, як добре і любо, коли брати живуть вкупі! Як пахуче миро на голові, що на бороду спадає, на бороду Аарона (Первосвященика), що спадає на край одежі його. Як роса Єрмонська, що на горби Сіона спадає. Там бо післав Господь людям благословення і життя на віки! (Псалом 132-ий в церковній Псалтирі; в інших 133-ий).

Тоді, нині і завсіди братня згода між людьми буде дорогоцінним миром для життя. Буде небесною росою, що приносить урожай і благословення всьому живучому з роду в рід.

ЖЕРТВЕННІСТЬ В ЧУЖИХ

Хтось з членів свідомого і сильного народу сказав:

— Ми не тому так багато даємо, що багато маємо, але тому маємо, що багато даємо.

Велика свідомість життя пробивається в сім виказі. Котрий нарід дуже багато дає на свої громадські справи, в того всякі народні інституції сильні і праця їх здорова, сильна і ведеться на широкі розміри. Такі інституції є охоронним муром для народу перед посторонніми шкідливими силами і рівночасно дають змогу виростати і розвиватися власному розумові, силі і добробутові народу.

В жидівським поважнім місячнику „Б'най Б'ріт" читаємо:

— Бути жидом, се те саме, що ніколи не позбутися тягару. В тім є для нас добро — добро для характеру народу й одиниць, бо заставляє до великої відповідальности.

— Доперва кілька літ тому, як ми давали так щедро на поміч нашим братам в Польщі, Росії і Палестині — 15,000,000 дол. ..25,000,000 долярів... А тепер мусимо знов давати. Давати і давати і давати ціле життя...

На іншим місці того ж місячника читаємо, що в Шанхаю (Китай) жида зложили 300,000 долярів на жидівську школу. Оден з жидів, Ісаак С. Перрі, вмираючи zostавив на просвітні цілі 150,000 долярів з умовою, що жидівська громада має таку саму суму зложити (Червень 1930 р.).

В іншим числі того ж місячника читаємо:

— Невтомний жид дає і дає. — Таке читаємо про того жида, що дає 10,000, 15,000, 25,000 долярів на новий 6,000,000-новий фонд для братів в Польщі, Росії і Палестині.

— В інших народів обов'язок щедрої жертвенности скінчився з війною 1918 року. Для нас же нема кінця жертвенности.

— Для нас братерство не є солодким ідеалом, але громадською працею. В минувшині ми брата годували, а тепер мусимо допомогти, щоби міг сам себе годувати. Перше ми поставили його на ноги, а тепер мусимо вчити ходити.

— Великий поклик вийшов перед 16 літами і досі він не замовкає. Тоді, в 1914 році, поклик був за збіркою 1,500,000... Ми навчилися давати і 1927 року ми дали 25,000,000 так скоро, як в 1914 р. 1,500,000.

— Тепер перед нами 6,000,000. Збірка почалася вже в Нью Йорку і заклик до жертв розійдеться скоро по всіх селах, містах, де лише живуть жида. Ми не кажемо до вас: „Дайте!“ Ми знаємо, що ви даєте....

Наведене, се лише крапля того, що в жидівських часописах з числа в число пишеться. Вічні збірки, вічні заклики, вічні роз'яснювання в тім напрямі і чисельні звіти з тої громадської праці, що силою тої жертвенности робиться.

Богачі дають тисячі, десятки тисяч, сотки тисяч, а навіть мільйони.... Убогі дають, доляри, десятки, сотки. Але всі дають. Одного чоловіка нема, що був би вільний від жертви — від того народного податку. Кожний дає.

Коли в людей справа жертвенности стоїть слабо, то тому винні порожні голови, а не порожні кишені. Винні порожні голови, порожні душі... Нема свідомости обов'язку, нема розуміння громадської справи. Нема розуміння своєї гідности, як члена народу.

Не кажіть: „Чужі народи багаті, тому багато дають“. Бо вони дають не тому, що багаті, а таму, що свідомі.

Давання на жертівник народних справ зачинається завжди здолини. Зачинається від центів, а не від мільйонів.

Нарід може не мати богачів, але завсіди має тих, що можуть дати на громадську роботу тижнево — дехто 1 цент, дехто 5, дехто 10, 15, 20, 25 центів. І тими маленькими жертвами, коли всі їх дадуть можна робити велику громадську роботу.

Такими маленькими жертвами, збираними від кожного громадянина, підніс свою загальну свідомість, свій добробут і свою народну силу не оден убогий нарід на світі.

І в нас, коли громадська робота робиться, то не жертвами мільйонерів, ані взагалі не жертвами тих, що можуть дати, але не дають нічого, але жертвами тих, що розуміють обов'язок і дають по силі своєї змоги.

Тому народи, в яких справу жертвенности несе на своїх плечах кожний член народу, стоять високо свідомістю і добробутом. В них є Розум, Богатство і Сила. Вони жертвенністю свою силу будують.

ТРИ ЧИННИКИ

Є в чоловіка три чинники, що заставляють його до праці й упорядковують його вчинки — а тими є — Апетит, Розум і Совість.

Апетит — се бажання, що спонукує чоловіка до здобування. Розум дає способи при здобуванні. А Совість важить і міряє людські вчинки, кажучи, чи вони чесні, гідні і справедливі, отже заставляє до Розсудку.

Але буває, що Апетит набирає такої сили, що не хоче числитися з Совістю, що не оглядається на Розсудок. Тоді Апетит опановує цілого чоловіка, робить його сліпим на все, окрім себе самого. Чоловік стає тоді рабом сліпої пристрасти і сходить на дорогу злочинця.

Старинна східня історія оповідає про царя, якого була над міру опанувала сліпа жадоба майна. Воював він безнастанно з тою одною ціллю, щоби нагромадити якнайбільше золота, як міру найвищого щастя.

Але сталося, що в одній війні попався в неволю тих, з якими воював. Знаючи його апетит на золото, люди розтопили золота і влили йому в горло, кажучи:

— Хотів ти золота, отже напийся!

Так сліпий Апетит завів дурного чоловіка до загибелі.

**

Французька Гвіяна (в Африці) була багатою країною. Урожайна земля, багаті ліси... Були заможні господарства.

Але коли 1853 року знайдено в тій країні золото, Апетит опанував цілком людський розсудок. Господарі покидали плуги, рубачі покидали сокири і кожний хапав за джагана (б'гу) і йшов шукати за золотом. Йшли батьки, йшли їх діти, йшли їх внуки...

А наслідок був такий, що ціла країна крайно зубожіла. Богаті господарі зійшли на жебраків. На 33,000 квадратних миль урожайної землі залишилося 22 тисячі людей і 600 урядовців. Богата колись країна з тяжкою бідой може себе нині прогодувати.

Апетит — це сліпа жадаба. А хто сліпий, той не знає ні сорому, ні не бачить небезпеки, яка перед ним стоїть.

Що заставляє людей шукати щастя в картах, або на біржах — наприклад на пшеничній біржі, як не сліпий Апетит? Шукати щастя там, де виглядів на невдачу є 999, а виглядів на успіх 1!

Що заставляє до родинних спорів, сварок і процесів за спадщину, як не сліпий Апетит? Бо ж певно, що не Розсудок! Не Совість! Він то каже людям вище цінити грошовий здобуток, ніж братнє співжиття, ніж згоду і взаємну поміч.

Що заставляє скупарів нагромаджувати без міри земне добро і закопувати його, як талант, який нікому не принесе користі? Це ж той же сліпий, недумаючий Апетит!

Апетит — велика сила, тільки ж вона сліпа і глуха. Їй треба помічників, які бачать, чують, думають і розуміють.

До Апетиту якраз звернені слова Спасителя:

— Нерозумний чоловіче! Ще сьогодні душу твою заберуть від тебе, а що придбав, кому буде?

РОБОТА МОЛОДІ

Молодь, якій не дано доброго виховання і пущено самопас, є злочинною силою. Соромом батькам і матерям і докором своєму народові.

Але коли молодь має добрий провід, вона може зробити найкращу роботу.

Вісті з Волині оповідають, що там з початком року заснувався між студентами теології „Протиалькогольний Гурток”, до якого зараз вписалося 15 членів. Всі вони зобов'язалися не вживати алкогольних напитків і поширювати тверезість поміж українським православним населенням Волині.

Окремі вісті говорять про іншу гідну роботу волинської молоді.

Всюди темні люди міняють своє за чуже тому, що воно чуже. Вони соромляться признатися до свого народу; радше говорять чужою мовою, ніж своєю; приймають чужі звичаї, а залишають свої....

Таке буває і на Волині. Походив хтось до польської школи, або побув рік-два в польським війську, отже починає між українцями вживати польської мови. Мови чужої, мови своїх ворогів!

І тут робота свідомої української молоді починається. По українських тамошніх селах творяться організовані гуртки, що провадять боротьбу з тими, які чужої мови непотрібно вживають.

І вистачає, щоби хтось підслухав, як українка чи українець заговорив до українця, чи українки по польськи, **як зараз оголошують на такого бойкот.** Від тої хвилини впродовж місяця, чи двох, ніхто до збойкотованих не заговорить, ніхто збойкотованому на питання не відповість, не порадить, не допоможе.

Добра молодь не хоче зі збойкотованими при одним столі сидіти, на однім возі їхати — як з прокаженим. Ніхто не хоче мати нічого з ним до діла. Коли нівечиш народне добро, пропадай!

Так виробляється громадська карність (дисципліна). А громадської карности українцям всюди дуже треба.

Так виробляється свідомість обов'язків, а з тим самоконтроля.

Ріжниця між своїм і чужим так стає видною. Своя народня справа набирає виразних форм. Люди стають свідомими себе, як нарід. Народна культура підноситься до великих цінностей народного господарства.

Над життям починає підноситися щораз вище самостійний прапор українства. Хто під ним збирається, той свій. Хто ж чіпляється до чужого прапора, той яничар!

Перед життям стає міра національної гідности. Підходиш під міру — ти гідний українець, не відходиш — не місце тобі між українцями!

Громадська карність, се ознака здорового громадського життя.

Чим батько-мати для дітей, тим розумна громада для одиниць — отже авторитетом!

Де нікчемні батько-мати, там з дітей виростає ледащо, злодії, пияки, розбишаки. Де нікчемна громада, там виводяться хруні, яничари, безідейники, безхарактерники. В родині погані діти розкрадають родинне господарство, а погані члени народу нівечать громадсько-народне добро.

Але де батько-мати розумні, там є залізна рука, а з нею послух, згода, спільна зв'язь і спільна праця. І діти виростають на характерних людей.

Залізна рука є і в розумній громаді і там ніхто не відважиться йти наперекір громадській волі.

Коли молодь береться за оздоровлювання громадських відносин, то се треба повітати з великою радістю. Така молодь дармо часу не промарнує. Вона навчиться розумно думати. Навчиться держати

себе в руках. В неї виробиться відвага і завзяття. Вона не буде гнути шиї перед ніким.

З неї виховуються провідники народні. Будівничі народної сили. Вояки для захисту народнього життя. Розумні, гідні, сильні люди для всякої доброї справи.

Таких українцям треба. Всюди їх треба! Бо всюди більше роботи, ніж добрих робітників.

ВІДБЛИСК ЛЮБОВИ

Одного горячого літнього дня проходжувався оден учений вузькими вуличками одного міста. Вулиці були вузькі, а доми високі, так, що сонце ніяк не могло освітити усіх домів. І побачив сей мудрець малого, босого, обідраного хлопчину, який держав в руках маленьке кругле скло до сонця і старався відблиск сонця спрямувати в одне вікно, яке сонце не могло освітити.

— Що ти робиш, синку? — спитав незнайомий.

Хлопчина скоро відповів:

— Бачите те вікно. Там лежить мій хворий маленький братчик. А що сонце ніяк не може післати своїх променів в його кімнати, то я стараюся післати йому хоч відблиск сонця.

Діло сего малого хлопчини є прикладом для нас про те, чого Господь від нас сподіється — творити відблиск світла Христової любови і потішати сумуючих.

БУДЬ В РІШЕННЯХ ОБЕРЕЖНИМ

В Злучених Державах була домашня війна. Полудень воював з Північю за звільнення муринів (негрів) з невільництва. Богато крови пролялося.

При сій нагоді відкривали в Гетенбургу пам'ятний цвинтар для поляглих за добру справу. І поїхали на се торжество державні провідники — сенатори і президент Лінколн.

Сам Лінколн не був вдачею бесідником. Він — чоловік діла — вмів розумно говорити про ділові справи, але не мав що говорити на парадних торжествах.

Довго клопотався він, що йому сказати, та не знайшов нічого путнього. Не складалося.

Перед ним виступало багато бесідників, деякі з них великої бесідничої слави. Говорили довго. Загал ворухився під їх словами, як схвильоване море. Шум оплесків досягав хмар.

Коли ж прийшла черга на Лінколна, він вийшов, сказав бесіду, що поміститься на одній сторінці книжки і забрався. Ніхто не плеснув. Ніхто не ворухнувся. Мов би не чули його слів.

З важким серцем опускав він трибуну, свідомий своєї невдачі. А вже крайню боляче йому стало, коли зараз стали підходити до нього сенатори і величати його промову.

— Ваша річ хвалити мене, — думав він, — але ж се лицемірство! Ошукують мене, як дитину! А може знаючи моє пригноблення, хочуть потішити мене, кажучи, що не так воно було зле, як думаю. Значить — милосердяться над моєю невдачею....

З важким серцем вернувся він до Вашингтону. Хотів тут працею розігнати пригноблення, та не йшла робота. Занадто вже терпіла його чесна душа.

Випадково зайшов він до шпиталю. А там лежав ранений офіцер з полудневої армії (Лінколн був з північними), який особисто не знав Лінколна.

Почувши, що незнайомий зветься Лінколн, офіцер каже:

— Таке ім'я, як нашого президента. Але ж славно бесіду він сказав. Я читав її в часописі. На десятки літ лишиться вона перлиною між бесідами. Дуже вже вона таки вміла та й розумна. Я сам вчився бесідництва, то на тім розуміюся...

І виложив перед президентом всі великі прикмети, які та коротенька бесіда має.

Тут доперва Лінколн довідався, що його бесіда не тільки не була недотепною, але була дорогоцінною. Такою її вважають і тепер — за один з найкращих прикладів красномовности.

**

Сіонізм, се нині одна з найсильніших жидівських організацій на цілому світі. А батьком сіонізму був Теодор Герцель.

Сам Герцель був чоловік вчений і розумний. І великий жидівський патріот. Клопочучись Палестиною, він був на авдієнції в турецького султана, він говорив з німецьким цісарем, та представниками інших держав.

Думаючи, якби звязати жидівство в одну силу і заставити до одної роботи, він почав клопотатися про добрий плян для такої роботи. За якийсь час появилась його книжка п. з. „Жидівська держава”, що була таким пляном. Вона то і стала основою сіоністичної організації.

В своїй книжці Герцель говорить головно про плянове організування жидівської сили поза Палестиною — а буде така сила, то і Палестина буде.

Однако ж Герцель не довіряв собі. Написавши

книжку, він поніс її до іншого визначного жида і прочитав. Вислухавши все, каже той жид Герцелєві:

— Ніпощо правди таїти і я скажу тобі одверто, що ти здурів. Здорові люди таких книжок не пишуть. Тому я раджу тобі вдатись до психіятра (лікаря умових слабостей), нехай він тебе огляне і дасть пораду..

Вразило се Герцеля. Бути може, що він не розумів, що писав. Бути може, що він варіят, коли люди так кажуть.

Щоби запевнитись, чи справді воно таке, вдався він до ще іншого жида, відомого тоді широко своїм розумом і наукою. Тут оповів, що хто інший про його книжку і про нього сказав і просив послухати написаного і сказати сміло остаточне слово.

І Герцель почав читати. Коли ж скінчив, каже до нього учений:

— Коли тобі казав хтось, що ти здурів, то він не помилився. Так воно і є. Я слухаючи твого писання також здурів. Вже нас є два таких.

Се значило: я з тобою вповні годжуся. А коли за таке звуть тебе варіятом, то нехай звуть і мене.

Тут доперва Герцель побачив, що його книжка є цінною річчю.

Коли Шевченко почав писати свої вірші, то не показував їх нікому. Складав в скриньку і засував під постіль і на тім мала їх ціль кінчитися.

Аж раз заходить до нього багатий українець — замовляє портрет. А Шевченко був малярем. Розговорилися і побачив той українець в скриньці якісь вірші.

— Що се? — питає він Шевченка.

— Та се як нудьга на душу спаде, то я щобудь таке мажу. Легше стає, — каже Шевченко.

— Так я заберу їх і перегляну, — каже гість.
І Шевченко згодився.

За час приходить той українець і каже:

— Се цінні речі! Їх конче треба в книжку надрукувати.

Шевченко відмахується:

— Се ж я до друку не готовив, — каже він, — я собі тільки. До чого воно кому здасться? Тільки сорому наберуся...

Та вкінці мусів згодитися. Як же вийшла книжечка, всіх заінтересувала. Тоді доперва Шевченко пізнав, що його писання — се цінні речі.

**

Три інтересні приклади, а їх можна би згадати подібних багато більше. Та не тільки те важне, що вони інтересні, а те, що вони дають моральну науку. Яку ж науку?

Саме таку, що: коли великі розумні люди не довіряли своєму розумові, то наскільки обережнішим в усякім осуді повинен бути пересічний чоловік!

Андрієвський оповідає, що при наступі большевиків на Україну, в Полтаві якийсь український студент розпинався за большевиками і розбивав українську силу. Та невдовзі большевики того самого студента розстріляли.

Таке буває, де люди руководяться не холодною розвагою, не обережністю, але самою сліпою впертістю і фантастичним запалом. Летять стрімголов туди, де замість товариша є ворог, де замість життя знаходять смерть.

Так можуть летіти стрімголов не тільки одиниці, але й цілі громади, групи і партії. Цілий народ може

ступити на стежку необережності, сліпої впертості та вбивчої зарозумілості.

Тому: Ним скажеш рішуче слово — довго важ, мір, з усіх сторін розглядай, щоби не помилитися. І добрих та розумних людей для певності розпитуй. Коли ж ні, то зустріне тебе доля того короткозорого полтавського студента. І жалувати ніхто не буде.

АПОСТОЛ ІВАН І ПЕТРО

Апостоли Іван і Петро розмовляли раз про минулий час, коли Господь Ісус Христос був з ними. І пригадали хвилю, коли каючися жінка в Вифтанії помастила голову і ноги Ісуса дорожочинним миром.

— Чи тямиш, — сказав апостол Петро — як строго Спаситель дивився на Юду, коли той говорив: „Чому того мира не продати і грошей не роздати убогим”? А до нас він віднісся лагідно, хоч ми також годилися з словами Юди.

Тоді сказав Апостол Іван:

— Я питав Господа, чому так було. І Він пояснив мені: Ви помилялися в ваших словах, однак ж ваше серце було щире. От чому мій докір вам був такий ласкавий! Але в Юди не було того, що найважніше — в нього не було щирости.

Говорив Іван і додав:

— Хіба ж невдовзі після того той сам Юда не зрадив Його поцілунком?

Так розмовляли ученики, яких любив Ісус. І в поважних очах Петра заблистіли дві сльози — він пригадав, що був час, коли він також відрікся свого Учителя.

ХТО ПОЗА ЗАКОНОМ, ТОЙ ЗЛОЧИНЕЦЬ

Про українського мудреця Сковороду оповідають так:

Одного разу під час балачки звертається до Сковороди хтось з таким словом:

— У вас Біблія, се Закон Божий, а я законів не признаю взагалі. Ані Божих, ані людських.

— То хто ж ти такий? — питає його Сковорода.

— Так собі чоловік і більше ніщо, — відповідає той.

— А в громадському житті хто ти? Як ти означиш своє місце в громаді? — питає Сковорода.

— В громаді... Я громади не признаю...

Тоді каже Сковорода.

— Я поясню тобі, як я твоє становище розумію. Уявімо собі, що ти став володарем краю. Треба ж когось, що беріг би лад і спокою, а то без ладу і такому, як ти нині годі би спокійно прожити. І так ставши володарем і заводячи лад, ти найперше встановляв би закони. Бо лише законами означуємо, який лад повинен бути. Чи так?

— Авжеж так! — відповідає запитаний.

— Добре! Та уявімо собі, що знайшовся чоловік, який не хоче твоїх законів слухати. Ти забороняєш красти, грабувати, чуже добро нищити, чужому життю шкодити, а він, не признаючи твого закону, все те робить. Чим був би такий чоловік в твоєму царстві? Та й чи мав би ти до нього довіря?

— Злочинцем був би! — відповів запитаний, не надумуючись, — та й довіря до такого не може бути.

— Отже, бачиш, — каже тоді Сковорода, — що хто не признає закону, той злочинець. Се очевидно і до тебе відноситься.

Ніяково стало чоловікові і він каже:

— Ну, се ти про людські закони, але пощо мені Божий закон признавати?

І Сковорода знов:

— Божий Закон, се найвищий закон. На нім всі добрі людські закони засновуються. В нім всі людські закони містяться. І тому хто Божого Закону не признає, той найбільший злочинець. Бо уяви собі таке: Божий Закон говорить, що ти не повинен другим зла робити, та й не тільки те — бо ти повинен їм ще помагати. А ти такого Закону не признаєш. Виходить, що ти стоїш при тому, що ти зробиш наперекір за-конові, коли тобі захочеться. Ти на все готов, що хвилева забаганка тобі подиктує. Чи ж не так?

— Таке виходило би, — каже чоловік.

— Отже бачиш! — говорить тоді Сковорода. — Сказати: я не признаю Божого Закону, се те саме, що сказати: я готовий на всякий злочин — я злочинець! А про Божий Закон найперше ходить. Хто Божий Закон поважає, той поважає і людські закони, які з Божого Закону випливають. Такому чоловікові в усякій справі можна вірити. Чи як думаєш?

І чоловік признався, що думав нерозумно.

УКРАЇНСЬКІ КВІТКИ В УКРАЇНСЬКІЙ ХАТІ

Снилося мені іноді...

— Культура повинна бути живою частиною життя народу, — сказав мудрець своєму ученикові, — тоді вона є дійсною культурою.

— А коли не буде живою частиною життя, чим є вона тоді? — питає ученик.

— Тоді є вона мертвим архівним матеріалом, — відповів мудрець. І додав:

— Коли вона жива, тоді вона є Національністю. А Національність, се душа народу. Його зміст. Вартість його самого.

Я прокинувся і зрозумів слова мудрця...

Зима... Але в моїй кімнаті ростуть квіти — Барвінок, Маруна, Любисток і Татарське зілля та Канупер.

Се для мене жива частина національної культури мого народу.

Барвінок — найважливіше зілля української дівчини впродовж багатьох поколінь. Ознака її дівочої гідності. Вінок на її голові при виході заміж. В піснях оспівується. По городах плекається.

Маруна — одне з трьох українських зіль, які в українській уяві нерозривно в'яжуться — Маруна, Рута і Шальвія.

Любисток — поважне зілля з окремим значінням, що виходить з самої його назви.

Татарське зілля (шавар, шувар) — се те зілля, що на Зелені Свята розкидається його в українській хаті, для милого запаху. Мені пригадує воно усі Зелені Свята від ранньої моєї молодості.

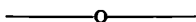
І Канупер був по українських городах....

Таке значіння має для мене кожне з тих зіль і тому я старанно плекаю їх в своїй хаті.

Вони для мене дорогі, як дорогі спомини мого

раннього віку. Вони є частиною мого власного життя. Моїми товаришами на життєвім шляху.

Та й не тільки моїми...

Я уявляю собі, як наша Гідна Українська Жінка вибиралася з рідної землі за море. Шукати кращої долі. Але не забувала вона того, що їй було дороге. Своїх культурних цінностей.

Я уявляю собі, як заповідливо збирала вона, та українська Гідна Жінка, насіння українських квіток, щоби повезти його з собою в далекий світ. Що буде їй, нехай те саме буде і їм, але разом з нею. Бо вони частина її життя. Вона любить їх як рідних. Вона з ними виростала, вона їх плекала, ними тішилася. Вони — частина її дитинства, вони — втіха її дівочого віку, вони гордість її як господині.

Я уявляю собі, як вона, та Гідна Українська Жінка, доглядає і береже їх тут нині і каже дітям своїм: Бережіть, доглядайте, плекайте, бо се наше дороге, рідне, українське! Наше рідне, чуєте.! І ніяке чуже не повинно його заступити. Бо що наше, то наше!

І я поважаю цілою душею ту Гідну Українську Жінку. Вона стоїть на сторожі Української Культури. Вона плекає її, вона дітям каже її плекати. Вона каже свого за чуже не міняти. Через те вона Сестра мені.

І тому я плекаю ті наші рідні українські квітки в себе. Як плекає їх Гідна Українська Жінка. Я поважаю її, тому ще більше дорожу ними.

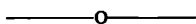
Вони для мене — жива частина української національної культури.

Уявіть ви собі, що кожного ранку і вечора я приглядаюся до них і радію ними. Я сліджу за ними, як ростуть, як розвиваються. А з ними разом росте моя втіха — моя українська втіха.

Я дбаю за них, як дбає батько-матір за дітей

своїх. Вони ж мої культурні діти, вони культурні діти мого народу.

Вони живуть і я живу разом з ними. Вони ростуть і з ними росте національна сила моєї української душі. Ростуть мої національні почування.

Чи розумієте ви се? Мої квіти, се частина тої живої української національної культури, якою я живу з дня на день. Якою живе мій нарід. І як довго він нею живе, так довго він є народом. Так довго він не боїться загибелі.

Але я знаю, що мої квіти — се лише частинка широкої живої культури українського народу. Поза моїми квітками є ще багато інших квіток, звичаїв, святощів, обрядів, пісень й інших дорогоцінних перлин, що творять повний зміст культурного національного життя.

Наша Релігія і Церква з усім своїм божественним змістом, з величавими обрядами, захоплюючими богослуженнями, з цілою системою, під яку наше життя підложене — цілий релігійно-церковний закон. Домашні релігійні святкування — Різдво, Йордан, Великдень, Зелені Свята, не згадуючи звичайних неділь і менших свят. Кілько з ними вяжеться живої української культури — коляди, пісні, гаївки, щедрівки, дідух, паска, писанки....

А звичайна побутова культура. — Кілько в ній неоцінених вартостей і дорогоцінностей. Українська мова, українські пісні, звичаї весільні, похоронні; вишивки, ноша і інше.

Хто може зчислити всі ті культурні дорогоцінності українського народу? А багато їх і вони не почислені. Але конче треба їх почислити, як числять дорогоцінні камені в багатій скарбниці. І треба би мати найподрібнішу програму, як українець з дня на день повинен жити українською культурою.

„Історія України”, се велика і важна справа. Однак ж я не можу кожного ранку і вечора нагадувати історичних подій. Ані Володимира, ані Ярослава, ані запорожців-козаків, ані гетьманів. Вони не мають кожноденного примінення до життя. Але є частини культури, якими нарід безнастанно живе, безнастанно їх повторює, безнастанно виповняє ними зміст власного життя. З дня на день, з року на рік. З покоління в покоління, впродовж соток і тисяч літ.

Писав Шевченко:

Село! І серце одпочине...
Село на нашій Україні
Неначе писанка...

І ще писав нагадуючи в неволі:

Чи збираються ще й досі
Веселії гості
Погуляти у старої —
Погуляти просто:
По давньому, по старому,
Од світу до світу....

Се він нагадує культурне життя українського народу. Те життя, що становило найкращу частину і його власного життя. Село неначе писанка.... поросле зеленим гаєм... Цвітуть сади, біліють хати.... А в тих білих хатах збираються веселі гості, щоби забавитись — українським старим звичаєм: від світу до світу... Кругом же села, широколисті тополі, а там ліс і поле і сині гори за Дніпром....

І здавалося поетові, коли він поставив українське село й українське життя в такому змісті, що:

— Сам Бог витає над таким українським селом.

І все те, про що Шевченко згадує, чим захоплюється, за чим тужить, чого бажає, за чим плаче, для

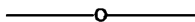
чого живе — се не була Українська Політика. Ні! Се була Українська Культура!

Бо культура є змістом і головною вартістю життя. Вона є тим, що радує душу, що творить святочні хвилини, святочні дні, що підносить серце, що прив'язує до себе ціле людське ество. Вона є головним майном народного життя.

А Політика — Національна Політика, се лише огорожа кругом Національної Культури. А огорожею не можна захоплюватися як ідеалом. Як святістю життя.

Культура — се Церква, а Політика — церковна огорожа. І люди захоплюються Церквою, а не огорожею. Хоч огорожа потрібна. Її можуть навіть на хвилинку оглядати. Але не вона головна цінність.

Культура — се засаджений город, се цвітучий сад, се засіяне поле. А Політика, се пліт, яким ті цінності обведені. Се ворота, мур, паркан. Се сторожі, що не сплять ніччю, щоби відогнати ворога, який до господарського добра підкрадається. Се ті буденні інструменти щоденної праці, які необхідні, але які мають своє місце між буденними інструментами, а не між святощами й ідеалами життя.

Таке думаю я, споглядаючи на наші українські квітки, які я щоденно доглядаю. Споглядаючи на них, я розбираю важні питання українського життя. Я віднаходжу силу українського існування.

Бачучи мої Квітки, я бачу нашу Гідну Українську Жінку — Гідну Українку, я бачу, Гідного Українця, що береже цінності Української Культури, як і я по моїм силам бережу їх.

На них стоїть й основується невмиручість Укра-

їнського Народу. На тих, що березуть запопадливо культурні святощі свого народу.

Тому вони — Сестра і Брат мені. Вони рідні мої. Найближчі мої. Я люблю їх. Я поважаю їх. Бо вони люблять і поважають те, що я люблю і поважаю. Вони одна душа з моєю душею. Тому любов моя для них безгранична.

І бажання мое для них одне — велике, безконечне. Брати і Сестри мої! Бережіть того, що вяже вас з вашими батьками-матерями, з дідами-бабками, прадідами вашими. Більше я від вас не бажаю. А сповните ви се — моя любов для вас останеться на віки найщирішою братньою українською любовю.

ЦВІТУЧА ВИНОГРАДНА ЛОЗА

Самуїл, що був суддею і верховним священиком, відвідав одного дня школу в Гиві, яку сам оснував. І радів він духом бачучи, як ученики набирають мудрости, щоби бути учителями і пастирями свого народу.

А поміж ними був оден, Адонія, син Мілхи, і полюбався він Самуїлові більше всіх. Його лице було гарне виглядом і його голос був дзвінкий. Однак ж в його серці була гордість і порожнеча. Бо він випереджував других розумом і знанням і тому уважав себе мудрішим, ніж сім мудреців. Він легковажив своїх учителів і зневажав своїх товаришів.

Знав се Самуїл і жалувал нерозумного Адонію. Він сказав:

— Дух Божий вибрав сего хлопця на пророка для народу, однак ж він сам нівечить свою гідність.

Тоді повів Самуїл Адонію в поле, на узгір'я гори, що проти Рами. А узгір'я гори покриті було виноградниками. Час же був, що виноградна лоза цвіла. І запитав тоді Самуїл:

— Що бачиш ти, Адоніє?

— Бачу виноградник і вдихаю запах цвітів.

— Підійди ж і приглянься цвітові, — сказав Самуїл.

Адонія послухав і відповів:

— Се слабонька мала цвітка, проста і скромна.

І сказав тоді Самуїл:

— А однак ж вона приносить Божий овоч на радість людському серцю і на скріплення його тіла. Так виглядає виноградна лоза, проста і скромна, нім видасть вона смачний овоч. Запам'ятай отже, Адоніє, виноградну лозу в днях твоєї цвітучої молодості!

І заховав Адонія всі слова Самуїла в своїм молодечім серці і своїй душі і від того часу ходили но-

ги його дорогою праведности. І від тепер всі почали його любити і поважати і говорили:

— Дух Божий зійшов на сього молодця.

Так зростав Адонія в мудрости і красі, бо благородність його душі виливалася на його лице. А його ім'я стало звісним, як ім'я Мойсея і ім'я Ісаїї, сина Амосового, далеко і широко поміж синами його народу.

ЧУЖІ НЕРОЗУМНИХ ОБМОТУЮТЬ

Цікавий факт: агенти чужих сект, чи агенти большевицькі, заходячи між українців, вишукують найтемніших і між ними шукають собі осідку. Темних, неписьменних, малописьменних, небувалих, недосвідчених вони для себе приєднують.

А свідомих, розумних українців з розмислом обминають.

І розумний чоловік знає, що чужі агенти мають його за розумного і тому до нього не заходять. А нерозумний не знає, що до нього заходять вони тільки тому, що уважають його дурним. Отже коли нерозумні таких агентів в своїй хаті приймають, в той же час агенти думають:

— Приймаєш нас в себе тому, що ти дурень! А нам треба таких, як ти. Ти матеріял для нашої роботи, пожива для нашого апетиту!....

НЕ ВСІ БІДНІ БІДУ РОЗУМІЮТЬ

—Біда! Ох біда! Ой біда! — Таке чується на кожному кроці. Виходило би, про що люди так часто згадують, те добре розуміють. Але на ділі не так воно.

Слово „біда” має різне значіння. Раз воно є дійсною бідою, раз брехнею, раз карою за гріх, раз злочином, раз дурнотою.

Була колись панщина — отже була біда.

На панщині багато людей розпиячилося. Пропивали поля, сіножаті, хати... І було добре. Радість була.

Не стало поля, не стало хатів — знов біда.

А тверезі також нарікали:

— Біда! Податки днуть.... Ніхто над чоловіком не милосердиться....

Але подумайте, що були часи, коли в селі не було школи і ніхто не казав, що біда, бо нема школи. Брак школи не вважався бідою. Се було велике щастя. Добро!

Та пізніше уряд завів школу, а з школою, з наукою прийшла біда. Біда, бо треба дітей до школи посилати. І почали батьки від біди відкуплятися. Дадуть учителеві дарунок і дитина від школи увільнена. І вже добре. Росте собі дитина неписьменною аж любо. Добре!

І ще подумайте собі, що в селі були сотні родин, але не було ані одного часопису. Ніхто не читав нічого — ані часописів, ані книжок. І не думав, що треба читати. І було дуже добре.

Не було в селі читальні і було дуже добре. Була коршма, або дві і також було добре.

Не знав чоловік, хто він, до якого народу належить, яким народним іменем зветься. І не уважав того бідою.

Не знав нічого про світ Божий. Не знав історії

свого народу — не знав навіть, чи якийсь його нарід є на світі. Думав: От люди та й вже! Не знав хто його народний ворог, хто приятель; що своє, що чуже; не знав, з ким йти, а від кого тікати, але на таке своє незнання не нарікав, як на біду.

Не знав, чи є які народні справи і для них обов'язки, але бідою того він не уважав.

Він стояв на найнижчій шаблі культурної драбини; його розум лазив рачки; його світогляд поза його подвіря не виходив, але він не нарікав, що в нього культурна біда. Культурне убожество він уважав добром.

А на ділі вся його біда зачиналася і кінчалася його темнотою. В темноті була вся біда. Не в браку грошей. Не в браку поля чи ліса. Не в тім, що над ним не милосердилися. Не в тім, що ніхто йому дармо нічого не давав.

Не в тім! А в тім, що його розум був бідний!

А будь він розумним чоловіком; будь розумною його громада і всі громади, то і матеріальна сторона стояла би краще, і політичні справи були би більші, і з культурної сторони життя мало би поважний вигляд.

Але чоловік життя в його широкім змісті не розумів і тому не знав, що на його власнім нерозумі вся його біда виростала.

Таке колись там... А яке нині тут?

Хіба нині нема в кожній околиці і в кожній громаді подібних людей, як там колись?

В хаті нема ніякого українського часопису, нема українських книжок. А з тим нема свого українського широкого розуму.

В українській родині повно Майків, Джімів, Фредів, Вуліїв, Кейдів, Мигів Пигів... І ніхто з них не знає навіть української азбуки.

Мова вже не мова, але крайно некультурний жаргон — дічі, копки, конори, степси, бадровання, юзовання, коловання, пейнтовання...

Кругом єгипетська темнота. Кругом африканська некультурність. Але всім тим чоловік не журиться і не нарікає. Все те є в нього добром.

Біду бачить він лише в грошових справах. Свині не ростуть... Яйця тані... Пшениця ніпочому... Роботи нема... Худоба не варта нічого....

Але коли його розум не варта нічого, коли його культурність не варта нічого, коли моральна сторона його життя не варта нічого. Коли він як громадянин не варта нічого — то се в нього дуже добре. Біди нема!

УКРАЇНСЬКІ ПЕРЕГОНИ

Читаємо і чуємо про різноманітні перегони. Перегони кінями, перегони автомобілями. Перегони літаками. Перегони бігців, перегони плавців. Хто вище піднесеться в надземний простір — стратосферу. Хто скорше об'їде кругом землю. Хто скорше з Англії до Франції перепливе.....

Є перегони шахістів, перегони танцюристів. Навіть перегони їдунів.

А в перегонах стають не тільки чоловіки, але й дівчата.

Багато перегонів відбувається з небезпекою життя. Або слава... Або каліцтво... Або смерть...

Та всі ті перегони не для українців. Деякі з них неможливі. А майже всі були би безкорисні.

Українцям треба інших — чисто українських перегонів. Таких, в яких міг би брати участь кожний чоловік, кожна жінка; кожний хлопець, кожна дівчина. Кожна родина, кожна хата. Кожна громада, кожна околиця.

Таких перегонів, що не знають небезпеки, а завсіди приносять тривалі нагороди. З яких скористає не тільки той, що всіх перейде, але і той, хто в останньому ряді зостанеться.

Українцям треба переганятися в тім, хто більше добрих книжок перечитає, хто краще їх розуміє і більше розуму набереться. Хто на передовішого громадянина вибється, хто краще громадську роботу поведе.

Треба переганятися в тому, чий дім має бути кращим українським домом. В кого діти мають бути краще виховані. Де розумніша дисципліна має бути. Де чистіша українська мова. Де діти більше українських книжок перечитають. Хто зацелить в своїх дітей більше почуття самопошани і більше розуміння обов'язків. Чиї діти стануть на переді своїм розумом

і вихованням, своїм примірним поведенням, своїм чистим характером.

Переганятись в тому, хто краще сповняти буде громадські обов'язки. Хто точніше. Хто щиріше. Хто з більшим пожертвуванням. Хто з більшим розумінням.

Переганятись в тому, хто життя своє поведе простіше, ощадніше, меншим коштом, а більшим розумом.

Переганятись в тому, котра громада покаже більшу працю, більшу жертвенність, котра краще сповнить свої народні обов'язки. Котра має в себе більше книжок, більше українських часописів, а менше людей несвідомих і байдужих...

От які перегони українці повинні робити! І ще більше їх, як вчислено. Кожний українець і кожна українка окремо, а всі гуртом. Кожна громада, кожна околиця.

Нехай друзі переганяються в інтересних дурницях, а українці повинні переганятися в справах практичних, в справах корисних. В таких, щоби з них виходило добро всім поодинокі і цілому народові взагалі.

От на які перегони українцям вибиратися!

РОЗУМНА РОДИНА — ВЛАСНА ДЕРЖАВА

Евген Чикаленко був багатим поміщиком. Тисячі рублів видавав кожного року на українські народні справи. Давав до останнього. Задовжувався, коли народна справа вимагала, а кишеня до останнього вичерпалася. Та се була лише одна з його чеснот — як великого діяча-громадянина, як невтомного працівника-патріота.

Чикаленко вчився в московських школах. Діти його в московських школах вчилися: бо мова московська на Україні була мовою шкіл, мовою урядів, мовою церкви, мовою всієї інтелігенції. Мовою всіх, хто стояв вище українського селянина. Мовою, що уважалася кращою, культурною мовою.

Але в Чикаленка був здоровий розум. Була свідомою українська душа. І тому в його домі ціла його родина говорила поміж собою лише українською мовою. Говорив він; говорили діти поміж собою, розуміючи, що в Українській Хаті не сміє бути іншої мови крім української.

Московська мова, що заливала нестримно всіх і все, не могла переступити Чикаленкового порога. Бо його порога стерегла українська свідомість. Дім Чикаленка був малесеньким українським царством, незалежним в своїм житті від царства московського, від московської сили.

Приходили до Чикаленка українські інтелігенти, що передше не відважувались поміж собою по українськи говорити — казали, що їм тяжко, що в школі і поза школою до московської мови надто звикли. Та почувши, що Чикаленкова родина між собою лише по українськи говорить, самі брали з неї приклад і ставали свідомими українцями.

Се була друга велика чеснота Чикаленка і його родини.

Таких Чикаленків треба кожній українській громаді. Треба на живий доказ, що через поріг розумних людей ніяка чужа сила до українського життя не перелізе.

ДЕРЖАВНА ІДЕЯ — НЕ ВСЕ

Державна ідея не мусить містити в собі всіх чеснот... Її чесноти залежать від того, які чесноти має чоловік, який державницьку ідею висуває. Часом державницька ідея є порожною бочкою, що голосно гуде.

Німці — державницький народ. Німецька держава одна з перших. Однак ж...

Німці на еміграції повинні би бути найбільше відпорні на асиміляцію. Тимчасом вони асимілюються дуже легко. Німецька національна культура їм байдужа. Є німецька держава, то він німцем мусить бути, а опинився поза німецькою державою — в нього німецької душі не лишилося.

Однак ж народи, що боролися не за державу, лише за своє національно-культурне існування, де би не опинилися, всюди чують себе народом і мають ґрунт і матеріял для своєї національно-культурної роботи.

А того не розуміє багато з українських державників.

Вони не розуміють, що держава, се завершення будови, а не сама будова.

ЗНАЧІННЯ ШКІЛ В ІСТОРІЇ ЖИДІВ

Року 70-го по Христі римський цар Тит знищив Єрусалим. Святиню розвалив, місто спалив. Богато народу згинуло. Хто ж остався, того люто переслідували. Так почалася мандрівка жидів по світі.

Та інтересне от що: де жиди опинювалися, там зараз засновували свої жидівські школи.

По знищенню Єрусалиму появилася славна жидівська школа в селі Ямнії, коло Яффи. За нею стало більше подібних шкіл.

Визначні школи мали жиди над Тигром й Евфратом в Мезопотамії, в Персії — в Сорі, Помбадіті були дуже славні.

Коли маври (турки) запанували в Еспанії, то знов постають тут славні жидівські школи — в Кордові, Гранаді, Толедо. Таке було і по інших краях в усіх часах.

Хто читає історію жидів, тому впадає в очі, яким великим народним маєтком завсіди уважали жиди свої школи. Можна засновувати їм свої школи — тішаться. Не можна своїх шкіл засновувати — уважають лихом. По тім, як стояли їхні школи, міряють вони легкі, або тяжкі для себе часи.

Місцевими школами, які могли мати тодішні держави, жиди не вдовольалися. Вони знали, що тільки своя школа дасть таке виховання, якого їм потрібно.

Чого ж навчано в тих школах? На яких ремісників виучувано?

Головним змістом науки був жидівський релігійний Закон і жидівська справа. Біблія, Талмуд — се головне поле науки. Точніше сказати: змістом

науки були питання жидівської національної культури.

Головною ціллю школи було — виховувати гідних жидів. Виховувати думаючих людей. Виховувати великі характери. Виховувати великих праведників. Виховувати великих патріотів. Виховувати великих провідників для народу. Виховувати мислителів.

Про фахи і ремесла в тих школах лише здалека говорилося, як справи другорядні. Першою справою було — виховати сильний розум, виховати сильний характер. Се мало бути основою для всього, що прийде пізніше.

Діставши таке вузьке виховання (сказавши мовою нинішніх часів) тодішні виховники ставали провідною силою на державних становищах; ставали великими торговцями, що торгівлею вязали не тільки близькі держави, але вязали вони Схід з Заходом, Азію з Європою.

Таку силу давали жидам їхні власні школи.

Їхні!... Чужа школа виховує, як їй хочеться. Вона виховує для чужих. Вона годує вихованка чужим матеріалом. Вона познайомлює його з чужими справами. Вона приготує на чужу службу.

Своя школа вчить на господаря, чужа вчить на наймита. Своя на самостійного чоловіка, чужа на чужого прислужника. Таке в усіх часах. Таке поміж усіма народами.

Се знали жиди колись, ще краще знають вони і тепер. Тому нині мають вони всюди багато своїх власних, приватних шкіл. Для малих дітей і для старших. А для студентів найвищих шкіл, мають вони нині „Школи Гілея”. Студенти, що вчаться в уні-

верситеті, рівночасно вчаться в „Школах Гілея” своєї власної жидівської мудрости.

Жиди, як народ, уважали й уважають себе державою, не чекаючи „своєї держави” з армією й поліційним примусом. Вони завсіди, будучи розсипаними по світі, будували для себе ті найважливіші інституції, які в менше свідомих людей буде примусом лише державна влада.

Тому жиди без „своєї держави” мають свою державу.

ЗАКОН ТВОРИТЬ НАРОДИ

Чи думали ви коли про те, що плоти й огорожі творять подвіря, межі творять поля, а стіни творять хати?

Таке природне, буденне, звичайне. Хіба про те треба думати?

Але коли розберете пліт, то пустите з рук ту частину землі, яка зветься подвірям. Знищите межу, а вже не знаєте, де ваше поле, а де чуже. Розберіть стіни, а не буде хати.

Пліт, межа, стіна — се важний закон. Се велике добро. Се святість, якої не можна кому будь безкарно нищити. Ані з своїх рук пускати. Бо в тих речах є охорона життя.

А державний закон охороняє ваш пліт, вашу межу, вашу хату.

Як довго ви все те охороняєте. Коли ж ви про свій пліт не подбаєте і дозволите його комубудь нищити; коли дозволите сусідові розбирати стіни вашої хати, тоді і державний закон не стане вам з допомогою.

Себто — коли ви опустите руки і не схочете мати обов'язку для забезпечення своєї власности, тоді втратите, що маєте і ніхто не прийде вам з підмогою.

Що я хочу тим сказати?

Хочу сказати, що народ має своє Культурне Майно — свою Церкву, мову, своє письмо, всякі свої звичаї, свою літературу, пресу, свою Народну Історію... Все те є його культурними грядками, городами, нивами, де садиться і сіється культурний народний хліб... Все те є його подвірям, його коморою, його хатою.

І як охороняєте ви звичайне подвіря, звичайне поле, звичайну хату від чужого панування, від чужих рук, так повинні охороняти і своє культурне добро.

Через ваш пліт, через ваші двері не сміє перейти до вашого життя ніщо таке, що буде підкопувати ваше культурне добро.

Ви обгородіть ваше культурне майно Законом, Обов'язком.

Скажіть: Се наше, а те сусідське! Наше має нашим зостатися, а сусідське сусідським. А межа між нами має бути якнайвиразніша. Плiт мусить бути між подвір'ям нашим і подвір'ям сусіда. Звичаї його життя для його подвір'я, а наші звичаї для нашого життя на нашому подвір'ю....

Тільки так можна задержатись на висоті людської гідності. Тільки так можна вдержатись на висоті почесного становища культурного „Господаря” і не зійти до низин безкультурного „Наймаита”.

ГРУЗИНИ, ШЕВЧЕНКО І УКРАЇНЦІ

Оповідає Чикаленко в своїм „Щоденнику”, що коли 1914 року московський уряд заборонив „Шевченківське Свято”, в Києві вийшла з сього приводу велика демонстрація. Обурені були не тільки українці, але також кавказці. Бо Шевченка вони також дуже поважають за його „Кавказ”, в яким він стає оборонцем кавказців.

Українські студенти в демонстрації участі не брали, щоби не накликати непотрібного лиха для цілої української роботи.

Вийшла демонстрація, а з нею арештування. А хоч чорна сотня вину за демонстрацію складала на українців, то бесіда була голословна, бо більшість арештованих були кавказці, а не українці.

Та от що вийшло при списуванні протоколів: питають кавказців, головню ж грузинів, хто вони, а ті неначе змовились і називають себе українцями.

— Хто ви такий? — питає пристав.

— Українець! — відповідає грузин.

— Який же ви українець? Ви ж грузин, видно по вас.

На те грузин:

— Пиши, що українець! Ти „Кавказ” Шевченка читав? Його написав українець і я також хочу бути українцем....

Небувала подія! Грузин уважає для себе честю звати себе українцем! Українці мають великого чоловіка, Шевченка, а через нього повага цілого народу так піднеслася, що чужі люди уважають для себе честю українським іменем себе називати.

Грузини були свідомі люди. Вони знали свого грузинську історію і недолю свого народу. Вони знали також історію українського народу і його великого Сина — Шевченка.

Грузини знали і поважали...

Але є ще нині українці, які не знають не тільки про грузинів, але не знають і про Шевченка.

Кілько нині є хат і родин, де нема Історії України. Де нема Шевченкового „Кобзаря”. Де нема ніякої української свідомости.

Кілько старших... А кілько з молоді не знає історії свого народу. Не знає і не поважає Шевченка.

І грузини не були тоді на Кавказі. Вони були в Києві. І були вони вихованками чужих їм московських шкіл. Але свою грузинську справу розуміли. І в чужім і далекім їм Києві підносили прапор своєї народної справи.

Яке діло було їм до чужого поета? Але ж він справедливе слово сказав в їхній обороні. Оден гарний вірш присвятив їхній справі. І за те вже грузин з гордістю називає себе українцем.

Але той же Шевченко цілого „Кобзаря” написав в обороні українського народу. Він ціле своє життя віддав для його добра.

Однако ж знайдете ще нині українця й українку, що соромляться свого українського імени. Своєї української мови. Англійцями себе називають, німцями, мадярами, поляками, коби лише не українцями. І яким поздоровленням поздоровив би їх грузин за таке поведіння?!

Казав Христос: Не кидайте перел перед свиньми! Перли належаться людям — гідним, розумним людям, що перлам ціну знають. А свині на те є свиньми, щоби дорогий скарб нівечити.

І сказав ще Шашкевич в „Руслановій Псалмї”:

— Мраки огортали тя по сім, а темнота гірка наляже на тебе по тім боці. Бо Бог хотів, щоби ти світ видів, а ти в тьму влюбився — і вволиться тобі воля твоя.

РЕЛІГІЙНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Великий Піст... А там Великдень!

В свідомого сина, в свідомої дочки Українського Народу наведені вискази, се велика справа. Адже ж се Великий Піст! А се ж Великдень, а не щобудь!

Се в тих, що в їх душі є Вівтар Божества. В людей щиро релігійних.

Але ані наш Великий Піст, ані Великдень не має ніякого значіння для чужинця.

Не має значіння і для тих українців, що стають чужинцями для свого народу — для його Церкви, для його культури, для його душі. Для його минувшини і будучини.

Оповідать нам наші поважні старі Матері і Бабусі, що був час, коли з першим днем Великого Посту кожна українська господиня мила запопадливо все, що було в хаті — лави, скриню, всю хатну обстановку, всю посуду і всі речі, якими в хаті орудується. І говорила вона малій донечці:

— Треба все помити, та й ще добре, щоби не лишилось нічого масного, нічого „скоромного”... Бо се Великий Піст почався.

І мала донечка вже знала, що Великий Піст, то час великого обов'язку. Час стриму. Час контролю над всіми забаганками. Мясниці — час для свого тілесного вдоволення, а Піст — для піднесення своєї душевної вартости, для наближення її до праведности, до Бога. На те ж отсе все миють...

І всі розуміли тоді, що Піст не є ніяким лихом, ні тягарем. Ні! Се був Обов'язок, великий Святий Обов'язок! Провести піст по вимогах звичаю — се велика гідність!

Так! Саме оте миття вкладало в зміст посту окреме поважне значіння. Бо тільки до великих хвилин люди доми свої прибирають.

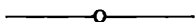
А тут прибирали і дім і душу. З вимитим домом входив чистий, поважний настрій в душу кожного члена родини.

Про забави, про танці не допускалося тепер думки. Гріх же! Закон забороняє!...

Чи розумієте ви нині, скільки благородного святого, здорового змісту мало тоді життя? Оте почуття обов'язку! Оте щире віддання себе вимогам закону! Ота здержливість — і в виборі страви і переведенню вільних хвиль...

Було тоді таке, що строгіші з між наших бабок і прабабок постили деколи середи або п'ятниці, нічого не ївши.

І не відважився тоді ніхто лихою думкою подумати, що вони за багато обов'язку беруть на себе. Ні! Всі дивилися на них поважно, шануючи їх щирість. Їх стремління до совершенства.

П'ятого тижня в середу вечером відбувається в церкві покаєння богослуження зване „Поклонами”. І там на початку канону вже співається:

— Як маю починати плач над ділами мого грішного життя? Який початок має бути мого плачу; але Ти, як милосердний, дай мені сльози покаєння. — А за тим співаються Тропарі.

Тропарів багато. А по кожнім тропарі земний, глибокий поклін.

І в кожнім селі, в кожнім місті йшли на „Поклони” всі, хто лише міг. Йшли з почуття обов'язку. Так треба! Звичай велить. Закон приказує... Так і повинно бути!...

І питав старенький дідусь, бабуся старенька, які не могли вже відповісти на кожний Тропар поклоном:

— Чи сподобить нам Господь дочекати ще і до других Поклонів?...

Так! Поклони — сей вечір з поклонним Богослуженням, се було велике релігійне переживання. Таке переживання, яке убагороднює душу, перероджує її зміст на кращий.

В Страсний Четвер приходить під час посту друге вечірнє Богослуження — Страсті Господні. Читаться тоді 12 Страсних Євангелій.

Се вже початок самого Великого Свята, що починається спомином про муки і смерть Христа, а закінчується Його воскресенням.

П'ятниця — виношення „Плащаниці”, яка лежить на середині Церкви, окружена свічками і цвітами. І Церква до самого вже Великодня не зачиняється — ні вдень, ні вночі. Міняються сторожі, що доглядають Церкви і свічок, а кожний з народу дбає, щоби вдень, чи й пізно вечером зайти і поклонитися Гробу Господньому.

Се також велика свідомість релігійного обов'язку. Велике, святе релігійне переживання.

І були знов між нашими бабусями і дідусями люди, що повечерявши в Страсний Четвер, постили вже до самого Великодня, не приймаючи ніякої поживи. Сей дводенний піст звали „Великодницею”.

Коли я пригадую, нині тих щирих наших дідів і прадідів, тих наших щирих бабусь і прабабусь, то моя голова сама перед ними схиляється. Се були люди глибокої побожності!

Богато подібного, великого, високо культурного, святого я бачу в житті мого Українського Народу.

Коли виїздив в поле господар вперше сіяти на весні і благословив зерно, скроплюючи його свяченою водою...

Коли дочка, виходячи заміж, кланяється батькові-матері глибокими поклонами, а батько з матір'ю благословляють її (чи сина) на нове життя...

Коли господар дому на Йордан, окроплюючи будинки свяченою водою, бажає для цілого свого дому Божого Благословення — то чи не є все те ознакою великої, здорової релігійної культури нашого народу?

Так! Се та культура, без якої життя буде убогим і слабим. Буде порожнім. Се та культура, якої можуть нам позавидувати чужі народи.

Ще мале слово на закінчення...

— Не самим хлібом живе чоловік, але і Словом Божим — казав Син Божий. Двох хлібів треба — одного для тіла, другого для душі.

І та наша глибока побожність, се той душевний хліб. Се якраз те, чим моральна частина чоловіка має бути сильною.

Та скаже хтось з вас, читачів та читачок:

— Була побожність, але поруч неї була велика несвідомість національна, політична...

А я скажу:

— Так! Несвідомість була! Тільки треба до тої щирої побожності додати ще буденної свідомости, а яка тоді велика життєва сила з'явилася б в житті народу! Ніхто не переміг би її!

Велика побожність зі здоровою буденною свідомістю, се доперва велика сила. Але відберіть від буденної (світської) свідомости релігійний зміст, відберіть правдиву побожність, а люди при всій свідомості не будуть мати рисів культурних людей. В їх

очах не буде видно душевного змісту. Їх душа буде порожня.

І порожним, бездушним, поверховим буде кожний вчинок їх життя. Глибоких душевних переживань в них не буде. Ані далеких глибин життя не зміряють, ані до понадбуденних висот не піднесуться. І коли напре на них буря, вони впадуть.

Але не впаде нарід, який дбає про хліб і для тіла і для душі.

Так я думаю. А як ви, читачі і читачки, думаєте?

СВЯТО ІЗ СВЯТ

Є квітки буденні, а є і святочні, празничні...

І праця буденна, се Квітка — бо цвіте вона, та й приносить овочі, дає вдоволення тілу. Дає життя чоловікові.

Але є в житті Українського Народу величні святочні Квітки, які з приходом кожного нового року безнастанно відроджуються і новим цвітом розцвітають. І так з покоління в покоління, на радість і дітям, і їх батькам, і дідусям та бабусям поважним.

А з цвітів тих виростають овочі, що дають хліб для душі. Дають радість людському серцю, дають віру в перемогу правди, дають надію на кращі часи і на перемогу добра над лихом.

Величною понад усі святочні Квітки є в нас одна... Се Великодня Квітка — Великдень!

І час її розцвіту — весна! Коли все зі сну будиться і до будови життя забирається. І змістом вона повніша від усіх. Бо звіщає вічне воскресіння Божої Правди. Бо голосить невмиручість людської душі. Бо розгорнувши свою царську корону, каже вона:

— Тіштеся! Закиньте смуток! Була смерть, та зникла вона, прийшов день воскресіння, відродження. Що було мертве, над чим плакали і сумували, те знов живе. Не шукайте вже мертвого — його більше нема. Тепер є тільки життя, є радість, є нова сила...

Слово „пасха” дослівно значить: „перехід, переміна з одного стану до другого”.

Для нас воно значить: перехід від смерти до життя, від суму до радощів, від лиха до добра, від безсилля до сили, від зневіри і безнадійности до сильної віри і перемоги...

Через те Великодні Свята звуться в Великоднім Богослуженні:

— Воскресення День... Урочистий і Святий День,

єдиний, Цар і Господь між днями (днів Цар і Господь), Свято із Свят і Торжество із Торжеств...

І в ім'я того великого Дня Воскресення йдуть заклики:

— Воскресення День — просвітімось люди...

— Очистьмо почуття — а побачимо Христа...

— Прийдіть нового пиття випити, що виходить з джерела безсмертності...

— Сьогодні все наповнилося світлом...

— Приходіть спожити з плодів нового винограду...

— Нехай воскресне Бог і розсипляться вороги Його...

— Пасха священна сьогодні нам з'явилася, Пасха дивна, святая, Пасха таємна, Пасха, що освячує всіх вірних....

— Пасха весела, Господня Пасха, обнімим радісно оден одного...

— Воскресення день і просвітімся святом, і оден одного обнімемо, скажімо „браття” і тим, що ненавидять нас, простімо все ради Воскресіння...

А се все поклики до обнови душі, до заведення кращого настрою в житті, до збудування кращих відносин. В ім'я Дня Воскресення просвітімось — станьмо думаючими, розумними! В ім'я Дня Воскресення віднесімося по братньому одні до других, а провини простімо...

Чи можуть бути на світі кращі поклики? Ні!

Великдень на ниві нашого життя, се найсвятіша, найблагородніша з квіток. Не з тих, що тішать око, що вдовольняють запахом, але одна з тих, що радує серце, що підносить душу, що нове життя вливає в нашу свідомість.

Ось чому Великдень є Святом із Свят!

Ось чому всі Великодні ми так памятаємо!

Ось чому ждемо Великодня так поважно!

Ось чому Великоднем числять літа чоловіка, кажуть: він з'їв уже вісімдесят Пасок.

Ось чому і старенький дідусь рад ще діждати Великодня, а там уже й умерти можна!

Ось чому й саму смерть і похорон під час Великодних Свят числять Божим Благословенням!

Такий неоцінений зміст святочної релігійної культури має народ наш в одних Великодних Святах.

А далше — домашні святочні переживання, писанки, гаївки... Та й саме поздоровлення тоді повне радості.

— Христос воскрес! — звіщає оден другому, як звіщали Апостоли та Жінки Мироносиці, вертаючи від гробу Господнього.

Та дві справи мусимо ще згадати.

Перше — шануймо те наше святе добро, як найбільший талан, як велику Заповідь Божу. До того кличе нас і наша совість, і наш розум і наш всенародній обов'язок.

Друге — памятаймо, що не всі другі народи мають таку багату релігійну культуру, як ми. Те, що мають вони, се крушинки проти нашого. Голе ім'я. Порожнеча.

І тому підносимо наш воскресний прапор перед цілим світом, звіщаючи, що ми твердо віримо, що

Христос Воскрес!

БОГ ЗНАЄ

Студент теології прийшов до визначного свого професора і сказав йому, що в Святім Письмі є деякі місця, що він їх не розуміє і ними клопоче собі свій ум.

— Молодче, — відповів йому професор, — залиши се для Бога, чого сам не розумієш. Він се напевно знає.

ОДИНОКЕ СВЯЧЕНЕ

Щоби було Свято кругом, то найперше мусить бути Свято в душі. Видимі Вівтарі будують лише ті люди, в душах яких є Господня святиня.

З приходом Великодня мені пригадалась одна гарна Квітка-Подія. Бо людські вчинки, бо події життя, се також квітки, що виростають з людських почувань, з розуму, з серця, з совісти, з бажань...

І дуже різнобарвні вони бувають, захоплюючі, пахучі... Такі, що зерна з них повинна засівати кожна мати, кожний батько, по своїм городі, в своїй хаті, в своєму житті і в своїй громаді.

Подія тутешня, канадійська.

Уявіть собі широку українську околицю. Десять коло 1897 року почала та околиця заселятися українцями. А в 1902 році вже стояла серед околиці велика, гарна, сильно побудована дерев'яна Церква.

Священиків в тих перших часах було мало. Але щастя сеї околиці було в тім, що завсіди були тут люди, які знали дяківство, отже Богослуження в церкві відбувалося кожної неділі і свята. Подібно, як бувало і є в Старім Краю: коли нема священика, то дяки відправляють свою богослужебну часть.

Окремо підчеркну, для прикладу другим українським околицям, що в згаданій околиці звичай кожного-недільного Богослуження задержався донині. Коли нема священика, то співають дяки.

В тих давніших часах переходило багато Великоднів без священика і без „свяченого”. Нікому було посвятити. Пекли господині Паски, як велить український закон, але споживали непосвячені, Що ж... Нехай, Бог простить! — казали люди, сподіваючись кращих часів.

Та був в тій же околиці чоловік — неписьменний, непоказний на вроду. З тих, що ставши збоку, готовому дивляться.

Однако ж велика моральна прикмета була в того чоловіка. Великий практичний розум виявлявся в нього там, де приходилося рішати святочну справу.

Вже наперед було проголошено в громаді, що Богослуження почнеться рано-раненько в такій то годині. І люди поспішали на час. (Слабість, лінивість, отягнення, спізнювання на Богослуження, аж пізніше зачало в Канаді заводитися). Хто їхав, хто йшов.

Та кожний голіруч. Святити не несуть, бо священика не буде. Нема кому посвятити.

Оден лише Михайло (так звався чоловік, про якого мова) „ніс святити”. В біле полотно завязана посудина, а в ній — що Господь послав на свята — і несе він обережно, як святу річ, як сповнюючи великий закон. Оден він між цілою громадою.

— Михайле — звертав увагу дехто — хтож вам буде святити?

— Нехай! — відповів Михайло — не моя вина. Бог посвятить!

І як врочисто ніс він перше до Церкви, так врочисто ніс він тепер „свячене” з Церкви додому. Оден він між цілою громадою.

Він оден! Були в громаді письменні, були, здавалось, свідоміші від нього. Та ніхто не робив, як Михайло. Люди бачили, хвалили, але ніхто не сказав: І мені так треба робити! Ніхто не мав такого почуття релігійного обов'язку, ніхто не усвідомляв собі так сильно присутності Бога в житті, як сей неписьменний чоловік.

Скільки разів приходить Великдень, я нагадую його. А нагадуючи, повторяю Слова Христа про митаря: „Він пішов до дому оправданий”. Се чоловік, в якого серці в сім місці не було облуди.

Таких людей треба кожній громаді якнайбільше, таких громад треба народові. Таким повинен стати цілий народ!

Нагадуючи сю найгіднішу з великодніх подій, я думаю:

Поправді сказавши — то він оден мав дійсне свячене в своїй хаті. Бо коли Бог благословить й освячує тих, що приходять до Нього, то Він освячує й усе, що люди приносять перед Бога і просять для нього благословення.

Могли мати свячене і другі — повинні були мати! А коли не мали, то в тім була їх власна вина.

В них було замало віри. Замало думки. Замало практичного розсудку.

Він брав свою Паску з Церкви і вносив до хати та ставив на стіл — як ту, що вже була разом з ними на святім місці і чула спів: Христос воскрес... Вона відріжнялась вже від тої Паски, що стояла в хаті де-небудь в кутку.

Другі не мали що з Церкви до дому принести. І коли вони засідали до Святочного Обіду, їх Паска питала:

— Чому ж мене не взяли туди куди самі ходили? Чому не поставили мене перед Богом для благословення? Чому я не була разом з вами там, де я повинна бути?...

Але люди не чули її голосу. Або чуючи — не розуміли.

А Михайло чув — чув своїм серцем і своїм практичним розумом.

Таке я думаю...

НАШІ, А ЧУЖІ КВІТКИ. ТА Й СКІЛЬКИ ЇХ

Квітки я люблю... І ви їх любите...

На те Божа Рука розсіяла їх по землі, щоби були її красою і радували людське серце.

Але для мене не всі квітки однакові...

Є весняні, є середньо-літні, а є осінні.

Є стародавні, що передавалися між моїм народом з покоління в покоління, а є нові. І велика різниця є між ними. Насіння старих збирала осінню рука української дівчини, української молодички, української матері-господині, української бабусі, заховувала в комору, щоби з приходом золотої весни знов їх на українським городі засівати. І так з покоління в покоління. Се були квіти українського народу. І в піснях вони згадуються. Васильки, мята, рута, шальвія, тоя, маруна, чорнобривці, любисток, повняки (купчаки), крокіш... Та й калина, що: „біло цвіте, а червоно родить....”, та й барвінок хрещатий...

Як хотілося б, щоби хтось зібрав назви усіх наших українських квіток, всіх наших рослин-прикрас, щоби роздобув насіння їх усіх, позасівав і посаджував їх на українським городі і сказав: Отсе наше! Се історичне добро нашого українського народу — біле, жовте, червоне, синє, золоте, пахуче, святочне, добро святочної української душі.

А нові квітки, се вже ті, що блукаючи по світі, і до нас заходять. Їх купують. Продають. Дарують. А на другий рік іншими замінюють. Без жалю, без спомину.

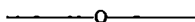
Старі — се Наші; нові — се Чужі.

Є ще городові, а є дикі. Є ті, що їх сіють, а є самосівні. Є з милим запахом, а є й без запаху...

Ось тут і корінь справи. Даєте мені квітку, скажіть, яка вона. Чи наша. Чи для мене і для нас. Чи для нашого городу і для нашого життя.

Квітками — великими Божими Квітками є Українські Діти — малі хлопчики, малі дівчатка. Піднімаються і ростуть на городі Українського Життя. Та чи всі вони мають український догляд? Чи мають український захист? Чи обставляє їх дбала і свідома українська рука, щоби не погнулись, куди не треба? Щоби дикий звір не потолочив їх вигляду, їх запаху — їх української душі?

Отже ви всі, що доглядаєте тих наших Квіток — дбайте про них. Щоби з них не виросла чужа квітка. Щоби не виріс бурян.

Пишними квітками є Українська Молодь. Се ж молоді Сини і Дочки — надія і гордість батьків. Кандидати на поважних українських Громадян і Громадянок. Широкий шлях лежить перед ними — Велика і славна Будучність Українського Народу.

Та чи знають вони про те? — Чи думають? Чи розуміють? Чи приготовляються? Чи горять свяtimi бажаннями?

Хто може — пригадуйте їм! Вчіть! Напоминайте! Приготовляйте їх молодечі душі на велике діло. Нехай заповідливо читають славу Історію Українського Народу — нехай читають по заповіту Шевченка:

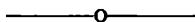
Не лишайте ані титли,
Ніже тії коми.
Все розберіть та спитайте
Тоді себе: Що ми?
Чиї сини? Яких батьків?
Ким, за що закуті?...

А даліше уявляю я собі, що квітками, які цвітуть серед літа, се українці й українки середнього ві-

ку. Поважні батьки-матері, поважні громадяни.

Та чи всі вони се розуміють і пильно дбають, щоби цвісти-процвітати українським цвітом? Може є такі, на яких ніякого цвіту не відшукаєте, ніякої краски. Може є такі, до яких поприлипали краски чужі, негарні, шкідливі українському життю. Може є такі, що соромляться свого народнього талану і закривають себе, щоби світ не знав, на якому городі вони вирости. Може є байдужі до того, чи вони цвіт, чи лобода, чи бурян, чи кропива пекуча.

А як хотів би я, щоби цілий Город нашого життя був засіяний самими гарними квітами — на вдивовижу цілому світові.

Є ще квітка, що звуть її „Бабине зілля”, скромна, з синім темним цвітом, а цвіте вона по всіх квітках — пізною осінню. І чомусь з раннього малку я любив те „Бабине зілля”. Інші не звертали на нього уваги. А я й нині поважаю його.

І нагадує воно мені старих батьків-матерей, старих дідусів і бабусь, серед мого народу. Таких, яких я щиро любив і поважав, будучи ще дитиною, хлопцем, підлітком. Вони тоді були в мене любимими квітками і те поважання до них не гасло в мене ніколи.

А коли нагадаю я отсе, то бажав би, щоби ви любили і поважали їх так, як я любив і поважав їх завжди.

Нині я розумію, що гідне поважання старших, се поважання себе самого. Се ознака культурности. Се почуття і виповнення Божого Закону. Відданий довг. Запорука поважання нас самих на старості.

І ще не те... Мені хотілося б, щоби світ увесь знав про українців, що вони плекають в себе одну велику культурну прикмету, а то — Поважання Старших.

Богато ще є Квіток в нашому городі.

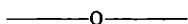
Мова наша — хіба се не величава різнобарвна,

кучерява квітка? І цвіте вона в гідних українців безнастанно — раз молитвою щирою, раз піснею побожною, раз бесідою розумною, раз веселою піснею задзвенить, раз жартом обережним, раз порадою доброю, раз наукою розумною, раз доброю пересторогою, раз докором здоровим, раз жалем седечним, раз співчуттям глибоким, раз щирістю безмірною, раз прощенням великодушним....

Та чи можна почислити, яким ріжнородним цвітом наша Українська Мова в житті українського народу процвітає?

Однако ж знав я таких, що виривають оту велику Божу Квітку, топчуть ногами, а на її місце насаджують іншу, невідому, чужу українській душі. І таке роблять вони на Українськiм Городі! Поміж квітками свого народу!

Запам'ятайте собі отсе всі, в кого добре серце, щоби такого страшного гріха самим не вчинити. Гріх такий не проститься ані перед своїм Народом, ані перед Богом!

Ще одну з великих наших Квіток нагадую.

Чи думали ви, якою пишною квіткою є і повинна завжди бути Українська Хата? Мені завжди уявляється вона в такому вигляді: Кругом багато святих образів (се знак моральної культури народу!), а понад ними, і побіч них, і нижче долиною, вміла рука жіноча, поначіпляла розумно добраних квіток. Як повинно бути — святі образи для піднесення душі, а квітки для піднесення звичайного настрою.

А нижче кругом, чистесенький стіл, чистенькі вікна, чистесенькі лави, стільці... І діти чемні. Їх батьки щирі, побожні, розумні... Чи може ще бути краща квітка над сьо?

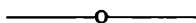
Та знов таки не всюди так буває. Бачив я, що замість святих образів навішано календарів — ріжно-

го змісту, різного розміру, з різних років. А поміж календарями фотографії....

А квіток вже нема. Хіба треба календарі прикрашати квітками? Та й фотографії... вони ж лише родинна пам'ятка для одного-двох поколінь. А святі образи для багатьох поколінь мільйонів людей. От чому їх квітками обтикають!

Так убожіє життя. Так убожіє людська душа, людська культура! Чого нема на стіні, те і з душі викидають. А опорожнене місце заповняють купецьким оголошенням. Хата перестає бути „світлицею”, родина перестає бути релігійною, люди перестають бути культурними.

Чи пригадувались ви над тим?

Ще лишається одна велика квітка, та я покажу її іншим разом. А на сей раз — розглянте пильно ваш город, щоби побачити, як стоїть справа з вашими квітками. Бо весна недалеко. Коли ж розглянете — бурян виривайте, непотрібне виривайте, а своє сійте, садіть, підливайте. Та й дітям своїм наказуйте:

— Так робили наші предки, так і я роблю. Так і ви робіть. Се наше добро і його треба шанувати, зберігати, збільшувати, а не занпащувати. Се наше життя, наша гордість, наша велика будучність!

ДВА ОБРАЗКИ

Оден образок знайшов я такий:

Коли жидівський нарід відходив від Божого Закону, даючи собі в усім попуск, то з'являлися серед нього люди-Пророки, які зараз показували народові його гріхи і проголошували, яку кару вимірює Господь за них народові. І читаю в пророка Ісаї, що Бог відкинув був жидівський нарід за те:

— Що вони багато переняли від народів східніх: і чарівники в них, як у филистимлян і з синами чужо-земців вони в побратимстві. — Іса: II:6.

По нашому се треба так розуміти: Бог відкинув їх за те, що вони замість самим самостійно по розумному думати, перейняли від чужих наосліп дурне і взагалі що попало; і замість творити самостійне життя, вони браталися з чужими і тим нищили свою окремішність і самостійність. За те їм кара:

— Знайте, що Господь відніме всяку підпору, всяку піддержку і підкріплення водою. — Іса. III:1.

Та того не досить, бо прийдуть ще інші лиха — лиха громадського, політичного значіння. Крім хліба і води, Бог відбере від недумаючого розледачілого народу:

— Чоловіка відважного і гідного войовника, суддю і пророка, чоловіка розсудного і старого досвідом, військового радника і справного ремісника, і проречистого бесідника. А дам їм хлопців за старшину і діти панувати будуть над ними. І одне другого буде серед народу притісняти; повстане хлопець проти старого, а дрібний нарід проти значних. — Іса. III: 2-5.

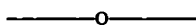
Наведений уступ більше за всіх звертає на себе увагу. Бо ще й нині люди не розуміють, що відобразити від народу відважних, досвідчених, розумних, талановитих, се для народу страшна кара, незмірне нещастя. Се те саме, що відобразити від дітей батька-ма-

тір. Недостача хліба й води — се частина лиха. Владе дощ — буде вода. Перейде посуха — вродиться хліб. До того ж хліба можна купити, можна випросити.

Але страшне і довготривале лихо прийде, коли нарід опиниться без розумних провідників. Їх же за гроші не купиш. Ані ласкою не дістанеш. Можуть минути літа, десятки, а то й сотки літ, а розумних людей нарід може не мати.

В той же час народ будуть вести і народом правити хлопці, себто люди молоді, без потрібного розуму, без належного досвіду. І будуть вони проти старших, в яких розум і досвід.

Таке голосив Ісаія перед майже 2700 літами.

Другий образець, се якість й обовязок жіноцтва, що само творить половину народу.

Природне завдання чоловіків — дбати про хліб і захист для себе, жінок і дітей.

А природне завдання жінок стояти на сторожі внутрішньої якості життя — на сторожі скромности, поміркованости, побожности, співчуття, практичного розсудку, здорової простоти і примірности. Вони мають стерегти гідности, здоровя і моральної сили життя.

Коли ж жінки підуть наперекір своїм обовязкам, коли самі зачнуть нівечити те, що мають охороняти, тоді вже ціла половина народу зіпсується, якраз та половина, що сама перша про здоровя народу має дбати. Отже страшне лихо зависає тоді над народом.

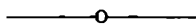
Отже Ісаія говорить, які наслідки принесе з собою розледачілість жіноцтва. Він говорить від імени Бога:

— За те, що дочки сіонські аж надто згорділи; що ходять витягнувши шию й принаджують поглядами; ходять гордою ходою й побрязкують бляшеч-

ками на ногах... За те обголить Господь тімя в дочок сіонських й позбавить їх волосся їх. Господь відійме гарні бляшечки й гудзички, сережки та запинки, пояси і посудинки з пахощами, перстені, верхні намітки й спідну одєжу, опліччя барвисті й плащики, дзеркальця й сорочки з висону... І буде тоді замість принадних пахощів — смердота; замість пояса — мотузок; замість завитого волосся — пліш; замість широкої обгортки — вузка верітка; замість краси — пятна. Мужі твої полягають під мечами, а хоробрі твої на війні. — Ісаїя III:16-25.

Сказавши нашою щоденною мовою: Коли жінки народу розледачіють; коли замість інтересуватися розумними справами, вони будуть інтересуватися нерозумними витрішками; коли перестануть бути скромними, розсудливими; коли будуть йти не за тим, чого вимагає від них їх призначення; коли забувши справу свого народу, підуть наосліп за модою вулиці — то доведуть цілий народ до найбільшої нікчемности та нужди. Прийде вкінці до того, що самі вони опиняться в найбільшій убожестві і погорді. А побіч них розледачіють і їхні чоловіки і їх сини і, як нікчемні, будуть гинути від ворожого меча і не зможуть оборонитися.

Бо такий вічний закон лежить в основі людського життя. І за часів Ісаїї, і нині і завтра — він завсіді невблаганою рукою карає тих, що його легковажать.

І тому хотілося би мені, шоби перший образок запам'ятали всі українці й українки, а іменно:

— Що лихо народу не лише з браку хліба й одєжі, але ще більше з браку здорового розуму, в браку мудрих провідників, в браку людей з великим досвідом, щирістю і повагою.

Другий образок повинно держати перед очима українське жіноцтво — дівчата, жінки, матері, господині, передові громадянки. Себто — Дочки Українського Народу.

Будуть вони твердими ногами стояти на сторожі здорового життя; будуть вони високо нести прапори чеснот — а життя їх народу буде здорове і сильне. І чоловіки і сини їх будуть знані за їх розум і відвагу; і ціле жіноцтво народу буде стояти високо своєю гідністю перед народами світу.

ШИРОКА ДІЯЛЬНІСТЬ ВЕЛИКИХ ЛЮДЕЙ

В 1900 році їздив по світі визначний американський проповідник Т. Де Вит Талмидж. Був він також в Німеччині. Про цісаря Вільгельма, що був тоді ще в силі віку, оповідає:

— Він полонив серця цілого свого народу. Він є безнастанно, де хоче. Нині він закладає угольний камінь під нову церкву, завтра відкриває пам'ятник, позавтра пускає новий корабель, ще дальше оглядає полк, нині в однім місті, завтра в другім. Перед кількома днями він виголосив проповідь на своїй яхті, яку преса ледве згадала, але яку мені переклав мій товариш, священик Дикій. Бачу, що вона мусіла тривати три чверти години і була дуже сильною. Він є самотнім цісарем, про якого чув я, що він проповідував, хоч цар Давид лишив зміст для багатьох проповідей. Та й чому би королям і царям не ставати на проповідницю?

І справді інтересна річ, що цісар виступав з проповіддю! Виходить, що релігійне життя було йому дуже близьке і потреби та й справи релігійного життя були практичними його справами і потребами. Ро-

зумівся він не тільки на політиці державній, але також на церковній і релігійній політиці. В нього був відповідний матеріал для одного і для другого.

Думаю, що подібно виглядають всі великі люди, які стоять в ряді видних провідників народу — його правителів, його політиків, національних мислителів, організаторів. Вони всім журяться, вони все роблять, вони про все багато знають, про все думають, вони за все беруться, вони набувають досвід з усіх сторін і тому зміст життя до далеких глибин розуміють. І вміють на кожний поклик життя розумно відповісти.

Під час минувшої війни жид Моргентав був стеїнським амбасадором в Туреччині. І коли пригадати, що то були воєнні часи, то показався він там дуже справним дипломатом.

Але той сам Моргентав був перед тим найдіяльнішою особою в релігійнім житті жидівської громади в Чикаго.

Був давніше в Іспанії прем'єр жид. Визначний, як політик і визначний релігійний і церковний чоловік. Не тільки, що був великим знавцем Талмуда, але сам писав пояснення до Талмуда.

Так виглядають великі люди!

При одній, при малій справі виховується малий чоловік. Хто малого човна вічно держиться, той ніколи не стане керманічем великого корабля.

І я розумію, що такий закон життя має силу на кожному щаблі життя — в житті особистім, в родиннім, в громадським, в широконароднім. В усякім факху, в усякій праці, в усякім стремлінню.

ДОРОГА ЧЕРЕЗ АЛЬПИ

Прийшло мені на гадку, що навіть між добрими, але нерозумними людьми є одиниці, які кажуть:

— Не те важне, чи чоловік має віру, чи вірить в Бога як Творця, Законодавця і Суддю, а те важне, щоби чоловік був чесним і справедливим у відношенні до других людей. Се важне!

В Європі є гори Альпи. І через ті Альпи від давен-давна переходили люди з півночі на полудне, до Італії. Набирали запасів поживи, брали з собою шнури, гаки... Наймали провідників з підальпійських сторін. І йшли.

Тільки одне — дорога завсіди була непевна, небезпечна. Час від часу губились подорожні серед заметілі і гинули. Западалися в занеслі снігом пропас-ті. Зсувалися з кригами льоду і вбивалися. Таке було з року на рік, з покоління в покоління. Богато народу погинуло.

Та уявімо собі, що через Альпи прокопали люди тунель і вже не треба по горах дряпатися. За короткий час, без небезпеки чоловік переїздить з одної сторони гір на другу. І нехай би тоді хтось сказав:

— Мені не те важне, чи чоловік піде через гори пішки, чи поїде через тунель залізницею, мені важне те, щоби він на другу сторону дістався.

Що ми сказали би про такого чоловіка?

Та коли він так сказав би про чужих, то певне не сказав би про свого сина, чи дочку. Їм він сказав би:

— Через гори небезпечно, згинутися можна. Правда, дехто переходить, але є тих багато, що не перейшли! Отже забудь за мандрівку через гори і їдь залізницею!

Він вибрав би те, що певне!

Друга моя відповідь тим, що легковажать Релігію, буде така:

Уявімо собі, що Бог обдарив нас на хвилину всемогутністю і на одне наше бажання розділилися всі люди на два табори: на одній стороні всі люди релігійні, на другій ті, які не признають Бога і Його Закону.

Тут доперва показалось би значіння Релігії.

На релігійній стороні стояли би всі дійсно релігійні люди, себто ті, які числилися з Законом Божим і по своїй вмілості і силі дбало сповняли свої обовязки. Великих злочинців тут не знайти би.

На безрелігійній стороні опинилися б ті безрелігійні люди, які в своїх вчинках не були гіршими від звичайних релігійних людей. Але тих було би тут мало. Був би гурточок вчених, громадка самоуків, жменя письменників та критиків. Зате побіч них стояли би цілі полки злочинців ріжнородної якості і над кожним полком повівав би прапор з написом: Безрелігійний полк грабівників! Безрелігійний полк убійників батьків-матерей! Безрелігійний полк насильників... І багато їх ще було би.

Що сказали би тоді ті добрі безрелігійні люди? Чи до вподоби було би їм таке безрелігійне товариство? Чи не сказали би, що доброта без релігійности, то перехід через Альпи, а дорога з релігійністю, се переїзд залізницею?

Така моя відповідь! Таке моє пояснення!

ДУМАЮЧИМ НАРОЗУМ

Приповіді Соломона, щоб пізнати премудрість і науку та зрозуміти слова розсудні. Щоб присвоїти вправу в розважванні. Щоб мудрий вислухав і став ще мудрішим. Щоби нам зрозуміти всяку приповідь і замотану мову, слова мудрих та загадки їх.

З приповісток Соломонових, 1:1-6

Наум, Марусин батько, в Квітковій повісті „Маруся”, був поважним побожним і думаючим чоловіком. А коли Марусю посватав такий же гідний парубок, Василь, Наум благословляючи молодих сказав:

— Гляди-ж зятю! Жінку свою бий і вранці і ввечері, і встаючи і лягаючи, і за діло і без діла, а сварись з нею повсяк час. Не справляй їй ні плаття, ні одежі: вдома не сиди, ходи по шинках та по чужих жінках; то з жінкою у парі і з діточками якраз підете в старці. А ти дочко мужикові не спускай і ні вчім йому не поважай. Коли дурний буде та поїде в поле до хліба, а ти йди в шинок, пропивай останній шматок, пий, гуляй, а він нехай голодує. Та і в печі ніколи не клопочи, нехай павутинням застелиться піч — от вам й уся річ. Ви не маленькі вже, самі розум маєте, а що я вам кажу і як вам жити — знаєте.

Розумний чоловік був Наум, хоч і неписьменний. Вмів здорово думати, вмів зміст життя поважно розбирати.

Інтересно, що сказав би Наум нині, коли б жив тут в Канаді, а до нього зайшли українські дівчата та жінки, а то й хлопці за порадою. Уявляю собі, що сказав би він ось як:

Перше всього позмінюйте свої імена. Хто звався Маруся, Настя, Івстина, Текля, тепер нехай зветься Мері, Нелі, Келі, Релі, Белі, Пигі, Мигі.... А хто звав-

ся Наум, Василь, Микола, Петро, Степан, Пилип, нехай зветься тепер Чалі, Джан, Джек, Бил, Гарі, Майк, Мек, Луй... Так, як деякі вже роблять.

Коли прийдеться вам хрестити дитину, то не звіть її ані Грицем, ані Петрусем, ані Прокопом, ані Миколою, але — Вольфрам, Ескобар, Гірто, Вільгелм, Чаплін, Ліндберг, Аль Капоне, Гібральтар... А дівчат звіть Люкреціями, Пандорами, Ксантипами, Сельмами... Так, щоби й українського духу з їх імен не було чути. Вкінці можете звати і на спосіб большевицький: Пятилітка, Дніпрельстан, Трактор, Гро-мозвід, Балалайка, Донбас, Чрезвичайка, Селькор... Великий засіб імен акторів й акторок можете вибирати також з театральних оголошень по англійських часописах... Отже бережіть, мов ока в голові, щоби не назвати дитини своїм українським іменем. Так, як деякі вже роблять.

Українські дівчата і жінки повинні в усім дорівнювати чоловікам, як вже дорівнюють жінки інших народів. Отже — вчіться курити, пити, клясти, в чоловічу одіжку деколи перебиратися, грати в карти, не вміти ні варити, ні шити, ні прати, так, як не вміють чоловіки. Так, як є в інших народів.

В поведенні наслідуйте чужих дівчат. Закиньте всю скромність, всю здержливість, всю соромливість, а стануть з вас одного дня правдиві „флеперс”. А тоді регочіться на всі заставки, кричіть, ногами вифиркуйте, цигарети запивайте чаркою, вбирайтеся мало-що не голо, наліплюйте на лице стільки всяких фарб, що рідна мати на вулиці вас не пізнає. Так, як є вже в інших народів.

Батька-матері не слухайте. Старших не поважайте. Робіть на кожному кроці, як вам забагнеться. Так, як є вже в інших народів.

Найважливішою ціллю в вашому житті повинен бути „гуд тайм”. В понеділок, у вівторок, в середу, в четвер... врано, вполудне, ввечір, взимі, вліті

лише „гуд тайм”, а нічого більше. Так, як буває в інших народів.

Жінки замість дітей нехай виховують котиків та й собачок, як се вже є в інших народів.

Не говоріть своєю мовою, встидайтеся її, тікайте від свого українського імені — як вже деякі роблять.

Ваші танці нехай не будуть танцями поважної української молоді, під проводом, чи співучасті старших. Ні. Ви дбайте, щоби ваші танці були вуличними збіговищами, з криками, з пиятикою, з бійкою, зі усіма сценами дикунів. Робіть так, як вже деякі роблять.

„Страсну Пятницю”, присвячену страстям Христовим перемініть на „Гуд Фрайдей” і заводіть танці — „Гуд Фрайдей Денс” — як се роблять другі народи.

З Різдва викиньте особу народженого Христа і на його місце впровадьте різдвяного індика і дитячого Сента Класа.

На Великдень до церкви не йдіть навіть тільки, як в неділю, зате покупуйте собі нові капелюхи, одяг, черевики. Точно так, як є вже в інших народів.

На розум не оглядайтеся. Зате від ранку до вечора оглядайтеся на моду. Вона вам скаже, як вбиратися, що і як робити, як сидіти, як стояти, як спати, як „гуд тайму” вживати. Як бачите в других народів.

Поважні і розумні книжки закиньте і читайте лише про нові моди, про любовні скандали, розводів процеси, і кримінальні історії. Точно так, як є нині в інших народів.

Закиньте всяку релігійність і на її місце поставте байдужність релігійну, або й повну безбожність. Се і модне, а до того дає вам повну свободу для „гуд тайму”. Як то вже бачите в інших народів.

Свою культуру, свої звичаї закиньте і потягніть

до своєї хати чужі звичаї, чужу мову. Як вже деякі роблять.

Своїх провідників не слухайте. Своєї Церкви не шануйте. Своїх священників не поважайте. Своїм учителям не вірте. Почуття власної самоповаги не плекайте. Пильно дбайте, щоби не бути людьми чесними, побожними, розумними, думаючими, характерними. Як вже деякі роблять.

В усім йдіть наосліп. Наслідуйте лише чужих ; то найгірших. Беріть собі приклад лише з людей дурних і безсоромних. Давайте собі в усім попуск до найдалших границь.

Коли точно зробите, як я вам раджу, то не мине багато часу, як ви станете найнижче упавшим сотворінням на землі. З моральної сторони зійдете на саме дно бруду. З культурного станете нижче дикунів. З розумового зрівняєтесь з дикими звірами. З господарського станете жебраками. З політичного станете невільниками. А в очах світу станете огидою і по-сміховищем. І будуть плювати на вас поважні і розумні народи.

Отак, певно, сказав би Наум нині до Синів і Дочок українського народу. До Василів, Петрів, Іванів... До Марусь, Катерин, Одарок... Коли думаєте, що дурнота і попуск найбільше щастя — йдіть за ним.

Але в кого здоровий розум, той наперед бачить, куди таким шляхом зайде.

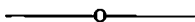
ПІД МУРАМИ ЄРИХОНУ

Є дві далекі собі крайності в змісті людської натури: Коли нарід стане на одній стороні середньої лінії, то є він немічним рабом. Всі над ним панують, перед всіма він кориться, не бачить він в себе ніякої сили для самостійного життя. Що має він, те з рук його забирають другі і він не має відваги оборонитися. А що втратив, до того зрікається всіх прав і вже не вірить, що він може забране назад відобрати.

Се і є та натура, той світогляд, який вірить тільки в утрату, а ніколи не в здобуток.

Коли ж той самий народ, під вмілим вихованням провідників, перейде на другу сторону середньої лінії, тоді він з раба перетворюється в відважного переможця. І тоді нема для нього речі, яку він втратив би, а якої не міг би відзискати. І нема тоді в його уяві цілі на землі, якої він не міг би досягнути. І нема сили, якої він не переміг би.

Се є та натура, той світогляд, який знає тільки здобуток. Втрата для нього є лише хвилиною, а перемога має бути овочем кожного його стремління.

Жида в давнину були народом невеличким. А єгипетська неволя звела його до найнижчих низин безсилля. Всіх боятися, всім коритися, не бачити виходу до кращого, не вірити в свою силу — такою була душа цілого народу.

Але знайшовся оден Мойсей, якого розум стояв якраз по другій стороні середньої лінії. Він завзявся перемінити рабів на переможців.

Однако ж довга була його праця. Сорок літ вів він рабський нарід по пустині, аж доки не повимирали ті, які не могли вже з рабів у вільних людей перемінитися. Слова Мойсея не досягли їх сердець. Вони вміли думати лише так, як раб думає. Вони хо-

тіли вдоволятися лише тим, чим раби вдоволяються. Відвага їм була страшною. Завзяття було їм ненависне. Вони хотіли спокою — без думки, без праці, без клопоту про будучність.

По сорок літах не стало рабів між народом. А молоде покоління, що виховувалось в дусі переможців, не було вже цілком подібним до своїх батьків. Се був народ войовників.

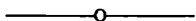
І сказав тоді Мойсей, сказали тоді провідники народу:

— Треба нам урожайної землі. Треба садів, треба виноградників. Треба рабів, щоби працювали для нас і платили нам данину. А перед нами побіч нашого шляху є багато різних народів. Ходімо, пере-
можемо їх і заберемо їх добро. Що мають вони, те буде наше. І збудуємо тоді своє царство і народи світу поклоняться перед нами.

Так не вміли думати старші батьки того нового покоління. Бо вони були раби. Вони не вміли нічого здобувати.

А сини їх — ті вже не хотіли про рабство і чути. Вони знали лише перемогу. Лише здобуток.

Так можна народ вихованням переробляти. Покоління темних і загулюканих рабів можна замінити в покоління найбільших переможців.

Було се около 1500 літ перед Христом. Обступили тоді жиди місто Єрихон, якого мешканці замкнулися серед мурів міста. А в місті був цар Єрихону, і військо, і народ.

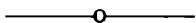
Сила в ерихонців була велика і рівнятися з нею жидам було страшно. Треба було найперше позбавити єрихонців відваги, засіяти в їх серце непевність і зневіру в свою силу. Треба було защепити в душу людей страх — оту велику слабість, що вільного чоловіка на раба переробляє.

І сказав Ісус Навин своєму народові:

— Обходіть Єрихон (місто) через шість днів. Священики нехай трублять, а озброєний народ нехай мовчки поступає. Сьомого ж дня обійдуть шість разів зарядом, а при сьомім обході разом з голосом труб підіймайте великий боевий крик.

І читаємо далі, що від крику того розсипали-су мури міста і жиди винищили мечем усе, що жило.

Простий зміст оповідання такий: через шість днів жиди страшили ерихонців. А страх ослаблював їх відвагу. Непевність залізала даліше і даліше в їх душу. Коли ж сьомого дня почули більший крик, ніж протягом тижня, то відвага їх цілком розсипалася і жиди запанували над Єрихоном.

Стара історія нині перед нашими очима повторюється. Добре обчислений, безперестанний крик є нині так само тою зброєю, якої хитрі люди вживають, щоби перемогти противника.

Знак, що є люди, які, маючи на увазі спосіб здобуття Єрихону, думають таким же ладом запанувати нині над світом.

Берімо большевицьку пропаганду взагалі — що се, як не величезний крик? Крик на те, щоби підбадьорити своїх, а ослабити противника.

Берімо суд, коли перед ним стає оскаржений большевик. Найсильніша для сього оборона, се вереск його адвокатів і крик большевицької товпи, що кругом підноситься. І від сили того крику залежить його виправдання.

Берімо справу, коли большевики домагаються для себе попуску. Домагання може бути крайне дурне, може бути явно злочинне, але коли за ним поставлять громаду крикунів (будь вони найбільші відомі босяки), сила чужого їм уряду розсипається. Так приміром домагаються вони в Канаді скасування 98-ої

секції, з тою надією, що сила Ерихону під їх криком впаде, і вони увійдуть до міста переможцями.

Берімо крик в організаційній роботі большевиків. Крик скликає збіговисько. Крик заглушує чужі голоси. Крик не допускає чужої думки. Крик втискає силою ту думку, яку дає крикун. Крик відвертає увагу від всього, що кругом діється. Крик вводить слухачів в той світ, який для них прилагодив крикун. Крик перемагає нерви своїх і чужих — своїх для себе, чужих для їх зневіри.

Берімо похвальний крик большевицькому ладіві і большевицьким правителям, що лунає по світі понад усі крики і гамори. Хіба є другий йому рівний силою? І безконечністю? Але через те, що він голосніший від усіх, і що триває без перестанку, він здобуває прихильників.

Берімо большевицьку перемогу над народами, яких вони перемінили в рабів — хіба не величезним криком вони обдурили його і поневолили?

Берімо способи виховування нового большевицького покоління — чим виховують його, як не криком, як не вереском. Як не розтрублюванням безнастанної агітації.

Берімо р а д і о з мегафонами (з трубами для збільшення крику), поуставлювані на рогах вулиць по містах большевії, які безнастанно кричать про небезпеку для большевії від капіталістичних держав, вговорюючи в населення, що десь на світі є ще богато гірше, ніж в большевії.....

Колись трубили лише трубами. Колись піднімали лише звичайний людський крик для постраху. А нині трублять промовами, трублять часописами, трублять книжками, трублять театрами, трублять радіями, трублять образами....

Трублять на те, щоби відвернути увагу від дальшого світу.

Трублять, щоби звернути увагу лише на себе.
Трублять, щоби примусити противника до мовчанки.

Трублять, щоби викликати в людей вражіння слухності крикуна.

Трублять, щоби закрити свої злочинні заміри.

Трублять, щоби настрашити і зневірити.

Трублять, щоби придавити розумну думку, яка в житті з'являється.

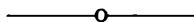
Трублять, щоби криком досягнути свою жертву, заки хтось може досягнути її розумним словом.

Трублять, щоби показати свою силу.

Трублять, щоби докучити і так примусити противника до мовчанки, до уступок.

Трублять, знаючи, що криком можна досягнути там, де тяжко досягнути розсудною бесідою.

Трублять, знаючи, що є багато людей, які повірять в крик і підуть за ним скорше, ніж за найяснішою правдою....

Ось в чім значіння крику!

А наука з того?

Коли крик має силу для наших ворогів, то він має силу і для нас. Є випадки, що крику вимагають. До глухого не промовиш тихим словом — до нього треба крику. Чи він глухий умом, чи совістю, чи почуттям обов'язку, чи почуттям сорому. До нього промовиш лише великим криком.

Криком треба відповідати на крики ворогів — з подвійним, з потрійним завзяттям. Криком треба звертати на себе увагу людей. Криком треба домагатися, криком треба протестувати....

Коли б Єрихон був знав ціль ворожого крику, його мури не були би попадали.

Отсе повинні знати ми!....

ВЕЛИКА ІСТОРІЯ

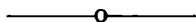
Відома мені одного роду Похоронна Проповідь, а в ній така, незвичайна глибока змістом частина:

— Покійний пережив 70 літ, а з того 45 років в подружнім житті. Виховав чотирьох синів і дві доньки. Приїхав з рідної землі сюди... Нова господарка, недостачі, журба... Зберіть ви те все разом, що доводиться чоловікові переживати впродовж такого віку... Скільки радощів, але скільки смутку! Скільки золотих бажань перечеислив, скільки надій плекав в своїм серці! Скільки було успіхів, а скільки невдач, скільки зневіри! Чимало пригод приходилося мати та бачити! Скільки добрих товаришів, а скільки було ворогів! Було добро, а було й лихо. Зробив він не одно, чим хвалився, що другим за взір ставив, що споминав він радо, але мусіли бути і промахи — звичайні, людські промахи, яких спомин мучив душу. Яких не хотілося згадувати. Які хотілося б направити, коли б се було в людській можності.

— Скільки труду віддав він, доводячи дітей до розуму... І добрих і злих людей приходилось бачити, може навіть жити разом з ними, чи побіч них, діло з ними мати. Були такі, що сам він від них учився — чи праці, чи доброго поведення, чи праведного життя, а бували й такі, що тікати треба було від них, як від гадини. Зробив він багато, чим тішився, а певно і занедбав не одно, за чим опісля довго жалів... Співжиття з батьком-матір'ю, співжиття з братами-сестрами, з товаришами, з знайомими, з своєю власною родиною, серед різних відносин, в ріжнім віку життя — хто вгадає, скільки великого розуму в цілім тім змісті міститься, скільки золотого досвіду!

— Який се величезний зміст! Яка се велика історія людських переживань! Зберіть все те в одну книгу, — яка груба книга з того вийшла би! Таких грубих книг світ ще не бачив.

— Однак ж ніхто такого змісту в книжки подрібно не списує. Бо він не дасться списати. Його можна частками передати другим людям, а головна часть Історії Життя Чоловіка йде з ним до гробу. Оден Бог знає в цілості ту Велику Історію. А для нас... Отся вже загальна уява про зміст життя чоловіка впродовж 70-ти літ заставляє схилити з пошаною голову...

Така се Похоронна Проповідь, яку я мав на гадці.

Може ви таку проповідь вже чули. А може не чули, а то і не думали, що в Похоронній Проповіді так можна людське життя показати.

А подумаєте нині, та й жаль вам стане, що так великий життєвий досвід ваших прадідів і прабабок, ваших дідів і бабусь, вашого батька-матері, ваших знайомих ось так безповоротно відійшов з землі разом з ними. Мали б ви все те нині — який се був би великий родинний скарб! Який розум! Які події! Які образи! Яка втіха! Який досвід!...

І що ж лишається тепер сказати? Чи знаєте — що саме?

Коли переберете своє життя уважно, то побачите, що і воно таке ж богате, як життя тих, над якими вже Похоронні Проповіді виголошені. Але ви люди живі. Ви свою історію можете ще записати в книжку живих людських сердець, можете передати її вашим дітям, внукам, знайомим. Розказати, переповісти, перемалювати.

Тут і ваша задача, щоби дорогі перлини не пропали. Щоби не сказав вам Господар ваш, що ви талан Його закопали.

І от — як прийде Божа Неділя, чи Свято, як прийде вечірня пора, як знайдеться вільна хвилина, зберіть коло себе ваших дітей, ваших внуків, зберіть знайому молодь і пригадуючи пережите — роз-

казуйте і розказуйте і розказуйте... Де ви бували. З ким дружили. Кого бачили доброго, а кого злого. Людей розумних і нерозумних, гарних і поганих. Якії події доводилося вам переживати, а що переживали ваші знайомі. Як ви працювали. Як плянували. Як помилялися, та й чому, а в чім були ваші успіхи. І святочні переживання, і веселі хвили, і сумні історії. Чого самі навчилися — вчить і других. Що назбирали, ходячи життєвими шляхами, роздавайте тим, що кругом вас. Ви здобули одне добре зерно, а тепер можете його в десять сердець засіяти. І вийде, що ви одним таланом десять таланів здобули.

А коли не передаєте другим вашого майна, коли не розсієте по новім полі вашого старого досвіду, то понесете його з собою до гробу на свідоцтво проти вас. Що недбалі були! Що дорогоцінні талани позакопували! Що людей не навчили того, що самі вміли! Що на праву дорогу не поставили!

Чи не добре я кажу?

Отже робіть, не відкладаючи! Кожний батько, кожна мати, кожний дідусь, чи бабуся — нагадуйте, переповідайте, переказуйте, вибираючи інтересне, розумне, примірне, шире, глибоке, захоплююче. Ведіть молодших тими стежками, якими доводилося вам ходити. Так і вам самим буде весело пригадати ще раз те, що вам було колись близьке та інтересне.

Коли ж ви мене послухаєте... Коли кожний щирий українець і кожна щира українка передасть найкращу частину історії свого життя молодшому поколінню — то будьте певні, що Український Нарід скоро піднесеться і розумом і силою і повагою перед народами світу. А тоді й Бог додасть до Історії Вашого Життя ще одну велику золоту картку, на якій буде написано: „Слуго добрий і вірний! Я дав тобі талани і ти не закопав їх, і тому увійди до радощів твого Господа”.

ЩО ЗНАЧИТЬ — ЗРІКАТИСЯ, АБО НЕ ЗРІКАТИСЯ СВОГО ПРАВА

Довкола Кракова були ще в 16-ім віці українські села. Краків збудовано на українській землі. Таке говорять історія.

З того виходить далше, що українці мешкали від Кракова аж до Перемишля і Ярослава. Там нині поляки.

Був час, що українці мешкали й над Дунаєм, де нині румунське місто Галац. Оден з українських князів, якого держава сягала аж до Дунаю, збудував над Дунаєм другий Галич, який нині звуть Галацом.

Богато богатих українських родин спольшилося і вони то передали полякам великі простори української землі, українського ліса. Все те нині власність поляків.

Богато нашого добра забрали в нас москалі.

А всі гуртом забрали ще одне — велике число самого українського народу. Поперетягали до себе, поасимілювали, з наших рідних братів і сестер пороби́ли наших ворогів.

А що ж ми на те все? Що робимо? Що кажемо? Що бодай думаємо?

Нічого! Кажемо: було колись наше, але тепер вже не наше... Бо ми „нашим” уважаємо тільки те, що держимо в руках. А відобрав хто з рук, так всякого права до забраної від нас речі зрікаємося. Інакше сказати б — ми в своє право, в свою слушність, в свої претенсії не віримо.

На такім ґрунті засновується наш „широ малоруський” клич: чужого не хочемо, а свого не дамо! Себто — що ви добрі люди від нас забрали, те тримайте собі та споживайте на здоров'я, але будь ласка не відбирайте ще того, що маємо...

Коротковічні наші претенсії до нашого добра!

Палестина належала колись до інших народів. Аж понад 1000 літ перед Христом прийшли до Палестини жиди, тамошніх мешканців і власників повирізували, і самі стали власниками.

І отак Палестина була в руках жидів коло 1500 літ. В 70 році по Христі римляне знищили Єрусалим і почали жидів з Палестини розганяти, а в 130 р. заборонено цілком вступати до міста, що було збудоване на місці знищеного Єрусалиму. Відтоді жидівський нарід жив поза Палестиною впродовж 1800 літ. Значить — 1800 літ Палестина була вже в руках інших людей, головню арабів.

Беручи кругло — то жидівський край вже 2000 літ в чужих руках.

Однако ж одне незвичайно важне, а те — що жиди впродовж тих 2000 літ ніколи не зреклися права до Палестини. Вони ніколи не сказали, що Палестина вже не їх власність!

В Палестині араби орали, сіяли, пасли худобу, не бачучи кругом себе ані одного жида, а кожний жид дебуй на світі — в Європі, в Африці, в Австралії чи Америці кожного дня собі повторяв, що Палестина його і він її з чужих рук відбере.

І так з покоління в покоління. Таке повторяв батько, таке повторяли його діти, внуки, правнуки, праправнуки.... Для кожного з них справа Палестини була така свіжа, неначе б тую Палестину доперва вчора хтось від жидів відобрав.

Що не кажіть, але чи може бути більша свідомість своєї історії, своєї кривди, свого права, свого інтересу? Яка безконечна витривалість в стремлінні до цілі!

Старе покоління відходило, нове приходило з тою самою незмінною постановою: Палестина була, є і завсіди буде нашою! Вона від нас насильством забрана!

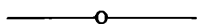
От що значить — не зрікатися ніколи свого права!

А де така свідомість, там мусить бути вічне планування, вічна праця, щоби своє з чужих рук відібрати.

Розходячись з Палестини, жиди несли найважливіше своє добро — Церковно-Національну Культуру. Ніс її кожний жид, кожна жидівка, кожна жидівська родина. І жили нею з ранку до вечора, з тижня на тиждень, з покоління в покоління. Говорили ті самі молитви, читали ті самі релігійні книги, співали ті самі богослуження, святкували ті самі свята, вчилися тої самої своєї історії, нагадували свої кривди і виглядали тих часів, коли жидівський нарід стане знов свободним і заживе по своїй волі.

Кругом були інші народи, інші звичаї, інші віри — але жидів вони не інтересували. Змінялася державна політика, падали царства, пересувалися межі держав, але в жидівськiм житті воно не мало значіння. Жидівське життя йшло своїм напрямом і своїм способом незмінне.

Жи́ди мали свою власну політику, якої коренем завсіди була їх віра, їх церква, їх релігійно-народна культура. Таке є в них і нині.

Культура, а найперше Релігія, се душа народу. З Релігією, з Церквою вяжуться ціле життя людей, вся їх буденна робота.

В основі життя (коли життя має бути здоровим і сильним) мусить стояти те, що найвеличавіше, найкраще, найсвятіше — Вівтар, Церква, Релігія. А вже поза ними стояти має буденна праця.

А хто буденщину в основу життя поставить, той не буде мати нічого крім буденщини.

Чи треба ще більше пояснень? Хіба сказати б ще, що в нас треба поширити релігійний світогляд, релігійний зміст (а то досі стоїть він дуже низько),

а з ним пошириться і свідомість нашого права до того, що вороги з рук нашого народу позабирали. Тоді ми побачимо в нашій історії стільки найдорожчих цінностей, що в їх ім'я радо піднесемо свій прапор і підемо вперто туди, куди кличе нас наша справа.

ВОВК ЧИ ВОВЧИЦЯ — ХІБА НЕ ОДНО?

Доводилося мені чути бесіду двох українців. Вони зачепили важну справу — справу подружжя українців з чужими.

— Воно і соромно і страшно, що наших всюди чимало за жидів віддається, — сказав оден.

Другий здивувався:

— Невже ж за жидів?! Бо в моїх сторонах не було ще такого випадку... Віддаються за інших, але...

Тоді перший:

— Я завсіди кажу, — за жидів! І не хочу і не потребую інакше казати! Бо яка мені ріжниця, чи українка віддається за шведа, поляка, француза, китайця, бушмена, цигана, чи жида? Я не маю найменшої потреби розшукувати, хто вони для себе, як пастух не має потреби розшукувати, чи вівцю з'їв вовк, чи вовчиця. Хіба ж не однаково? І тому я, як українець, не знаю в таких випадках нікого, крім жидів. Всяка тісна дружба українця з чужими, всяке братання, се дружба з жидами.... Так завсіди розумію і так кажу!...

Перший не відповів нічого. Він думав.

А що ти на те скажеш, — українче й українко?

ЯК З ОДНОГО ЗЕРНА РОЗВОДИТЬСЯ ЛІС

Був час, що українці знали, що вони нарід. Кожен тоді українець, кожна українка думали тоді:

— Що ж... Я оден... я одна... Одне зеренце піску на березі моря. Але ж поза мною є цілий мій Народ з усім, чим наділив його Бог. Є наша широка земля, є Дніпро наш старий, є Святий Київ. Є наші князі, є наші Гетьмани. Всього є! Не жаль би і життя дати, коби лише Народ наш був вільний на своїй землі, коби жив він, недостатку не знаючи та й в пошані перед другими народами.

Данило Паломник, ігумен монастиря, що ходив до Єрусалиму коло 1113 року, оповідає, що в Страсну П'ятницю пішов він до Князя Балдуїна і просив:

— Пане княже! Прошу тебе в ім'я Бога і в ім'я руських (по нинішньому: українських!) князів — позовь мені поставити і свою лямпу на Гробі Господнім за всіх князів наших, за всю руську землю і за всіх християн руської землі.

Ось як тоді люди себе і свої обов'язки розуміли!

Не за себе одного йшов молитися ігумен Данило, але за всіх, за тих, що більші від нього — за князів, за землю і всіх християн своєї землі.

Найбільша побожність! Найбільший патріотизм!

Але прийшли часи довгих злиднів і народ забув, хто він такий. Ім'я народу забулося. З народу стали поодинокі чужі собі люди, чужі родини, чужі села, чужі околиці.

Тепер ніхто вже не думав про князів, ні гетьманів, ні землю, ні народ, як господаря землі. Люди забули, чи таке колись-будь було. Чи воно можливе. Чи воно потрібне. Особисті потреби, власна хата, родинні конечності — до тої тісної міри звузився розум народу, світогляд народу. Давне око, що бачило цілу Україну до найдальших меж, з усім її непроглядним добром потемніло. Замість широких просторів,

бачило воно тепер лише своє вузьке подвір'я. Замість народу, бачило родинний гурток одної хати, сусідські огорожі, межі свого села...

Такий народ не був вже народом. Се вже був не-свідомий, порозбиваний матеріал. Одиноке чого міг він бажати на світі, то — вдержати себе без великих злиднів при житті. Свою хату, свою родину. Не більше. Кожний чув себе окремою галузкою, не думаючи навіть, що та галузка до якогось пня належить.

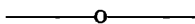
Нині знов широка свідомість прокинулась. Та не вспіла ще всіх охопити. Є ще темні кути, де ясне сонце ще не могло заглянути.

Через оту несвідомість постають такі думки:

— Доки всі вкупі, то будемо народом, а котрі порозходяться, мусять пропасти. Змішаються з іншими народами, загубляться. Мале ж не може серед великого існувати... Мале мусить перед великим покоритися...

Але такі думки не є ознакою свідомости.

Бо мале не мусить пропадати. Воно може мати в собі повноту самостійного життя і з нього за час може вирости найбільше.

Жив в Мезопотамії чоловік Аврам (пізніший Авраам).

— І сказав Господь Авраамові: Вийди з землі твоєї, і від роду твого, і з дому отця твого і йди в землю, що тобі покажу. І зроблю рід твій народом великим, і благословлю тебе, і звеличу ім'я твоє...

Господь так розумів: Коли підеш між інші народи, жий своїм життям, не мішайся з ними, твори окремо своє життя, а ти не тільки не згинеш, але стане з тебе великий народ, славний своїм іменем.

Такий закон життя, що з малого виросте велике, що з одного зерна розводиться ліс.

Занесіть ви з далеких сторін одне зерно іншого

роду рослин і посійте. І буде вона рости властивим їй цвітом, принаджувати окремим своїм запахом. Кругом будуть цілі ліси інших рослин, але що їй вони? Їх листя не її листя. Їх пупянки не її пупянки. Їх цвіт не її цвіт. Їх барви не її барви. Запах їх не її запах. Вона має для себе все те своє, що вони для себе мають. Вона не потребує від них нічого перебирати. Вона має повноту життя в собі самій.

Зайдіть по літах в ту ж сторону, а побачите, що нова рослина не є вже самотньою. Кругом неї розсіявся її рід — її діти, внуки, правнуки, праправнуки.

Подібне з усіми звірятами, з усіми птахами. Досить одної пари, щоби постав з неї великий її рід.

Бо звір і рослина не можуть зійти нижче тих здорових законів, які їм дано для життя. А чоловік сходить.

Се все повинен кожний знати і пам'ятати свій народ завсіди, та вже найбільше тепер, коли вороги напосілись змести його з лиця землі.

Нині кожний українець й українка повинні три рази денно з найбільшою повагою повторяти:

— Я українець!... Я українка!... І ніщо інше!

І наші діти українці!... І ніщо інше!

— А мій Дім, моя Родина, се моя маленька Українська Держава!

— А моя щоденна культура, мої звичаї, моя Церква, моя Історія — се душа нашого життя. Се те, що творить нас народом!

В основі всього живого лежить такий закон. Ним з малого будується велике.

СИЛА, ПРО ЯКУ ЧОЛОВІК НЕ ЗНАЄ

Ви молодші чуєте від своїх батьків-матерей, чи дідусів та бабусь, що був час, коли на українській землі, що була під пануванням Австрії, завелось було між українцями велике пиянство.

А було воно наслідком довголітньої панщини, що скінчилася аж 1848 року, (Під Московщиною панщина скінчилася аж 1861 року).

В часі панщини дідич-пан (звичайно поляк!) приказував, скільки горілки мусів чоловік брати на хрестини, на похорон, на весілля, на празник. Нарід силувано до пиянства, розпиячувано. Коли ж панщини не стало, тоді люди з радости взялися до ще більшого пиянства. Була воля, але не було розуму. І пропивали поля, пропивали хати. Дехто на старі літа брав костур (палицю) в руки і ходив від хати до хати просити куска хліба.

Таке було з нашим народом після довгого панування над ним чужинців-католиків.

Доперва церковна робота опам'ятала людей. Почалися робити по селах місії, всю силу проповідей звернено проти великого зла і з пияцьких сіл стали села тверезі. Люди цілими громадами „зарікалися” пити (присягали, що пити не будуть) і ставали новими людьми.

І відомий мені з тих часів оден примірний випадок, зв'язаний з чоловіком, якого я, будучи хлопцем-пастухом, знав вже, як старого чоловіка. Ціла історія така:

Чоловік звався Пилип. І пив він, як всі. Пропив оден морг поля, пропив другий, третій і, коли не помиляюсь, то і девятий.

Пив, але памятав, що зле робить. Тільки ще було добра. Не раз приходив до дому нетверезий й заявляв, що се вже останній раз. Хоч на ділі інакше виходило.

Коли ж не стало вже девятьох моргів поля (а лишилось мабуть три), приходить він підпитий і каже:

— Се вже послідне! Побачите!

Другого дня була неділя. Раненько встав чоловік, зібрався і пішов до Церкви. Се ж лікарня для душевних слабостей.

Поставивши тут перед лицем свою душу, він висповідався і прирік, що буде тверезим чоловіком.

І почалось нове життя. Скінчилося пиянство, а почалася нова щира праця коло зубожілого господарства, нова дбалість, нова ощадність. На місці байдужости прийшла жива, обчислена думка.

Минуло кілька літ і рахунок вийшов такий: За літа пиянства пропив він 9 моргів, а за часи тверезі купив 11 моргів.

Тут доперва показалося, скільки сили є в чоловікові, про яку він не знає. Скільки талану чоловік закопує.

Коли при трьох оставших моргах можна було купити 11, то скільки було можна придбати при 12 моргах?

Се, певна річ, відноситься не тільки до здобутків в рільнім господарстві, се відноситься до всякої праці і всяких здобутків. Сей примір показує, як незначні люди підносяться на високі становища, як з невчених стають вчені, як з несвідомих стають розумні, з грішних праведники.

А коли я записую отсю історію і передаю її для науки, то також і на те, щоби бодай одним іменем записати ім'я того, хто був мертвий, та ожив, хто був пропав, та знайшовся.

ПРИКЛАДИ САМОПОШАНИ

Є на світі одна квітка — і гарна і потрібна — але не на кожному українському городі її знайдете. Її плекання потребує багато уваги, а багатьом людям кращим видається малим трудом мало здобути і малим задовольтися.

Квітка, про яку говорю, зветься Самопошана.

Є кілька родів квіток Самопошани. Особиста Самопошана. Дальше Родинна. Ще дальше Громадська. А ще дальше широка Національна. Великою, дуже гарною квіткою є ще окремо Самопошана Релігійна.

Тут вам кілька рисунків квіток Самопошани.

I.

Коли на повоєнній мировій конференції в Парижі німецькі відпоручники підписували услів'я, подиктовані Німеччині її переможцями, німецькі відпоручники були розплакалися. Таке оповідали тодішні часописи.

І певно було багато читачів, які перечитавши такі вісті, казали:

— Хіба ж тим відпоручникам забракне через ті услів'я хліба, чи одежі? Аджеж се певно багаті самі собою, та й на державних становищах. Німеччина, в якій положенні вона не була б, буде тих людей і дальше потребувати, отже дасть їм відповідне удержання. Голодувати не будуть. Та й їх особистого майна підписувані услів'я не зачіпали... Чого ж плакати?

Дуже несвідомі люди не знають іншої важної справи на світі поза родинними справами. Цілий інтерес їх життя замикається в чотирьох стінах їх хати, в городі їх подвір'я, в межах їхнього поля. В мисці з сочевицею. Що поза тим, те їм чуже, про те вони не дбають, тим вони не интересуються. В них нема ні-

яких зрозумілих їм зв'язків між їх особистим добром і добром загально-народним. Вони є власниками дуже вузької площі, дуже вузького змісту життя. Жме-ня матеріяльного добра, яким вони орудують — се всі їхні цінності.

Такі люди не розуміють культурних і моральних цінностей. Вони матеріялісти. Світа, якого не бачать їхні очі, вони не знають. Чого за гроші не купується, ні продається, те в них не має ніякої ціни. Вони не знають, хто се такий їх Народ. Де він живе, що він робить — їм байдуже. Їм незнана Історія їх Народу. Ані славних подій, ані болючих переживань, ані великих мужів, ані ворогів, ані приятелів свого народу вони не знають. Про пророків свого народу не чули. Ані велика Минувшина, ані широка Теперішність, ані бажана Будучність для них не існує. Вони живуть хвилиною дня, обертаються на просторі, до границь якого сягає зір їх очей. А коли в тих вузьких межах вони задоволені, нічого більше не треба ані їм, ані їхнім дітям.

Не так, Читачу і Читачко, виглядають люди свідомі.

Крім добра матеріяльного, в свідомих є ще добро моральне, є добро культурне. Почуття їхньої людської гідності... Побіч їхнього особистого і родинного імені в них є ще ім'я їх Народу. Національне Ім'я. Поруч того стоїть їх ім'я Релігійне.

Вони знають свою Родинну історію.

— В нашій роді не було ледачих, не було злодіїв, не було розбишак, не було галабурдників, не було зрадників... В нашій роді були самі поважні люди, примірні громадяни, сильні патріоти, великі праведники, люди розумні, статочні, чесні...

Так скажуть вам ті люди, які в городі свого життя з покоління в покоління плекають квіти родинної Самопошани.

— За нашим народом нема злочинів... Наш нарід

був культурним впродовж цілої його історії. Його ім'я ясне, його прапор чистий. Він мав великих Синів, мав славних Дочок, він має за собою найславніші події... А на будуче він має найщиріші бажання...

Так скаже вам свідомий українець і свідома українка, в житті яких плекається квітка Народної Самопошани.

Свідомі люди є подвійними господарями. Найперше, вони є власниками особистого, матеріально-го добра, а далі — вони є співвласниками цілої народної культури, з усією Минувиною, Теперішністю і Будучністю.

Для них дорога честь їх Народу. Для них дороге Ім'я, яким їхній Народ себе називає. Для них дороги Заповіти їхніх предків. І ціла доля їх народу.

Славні люди, яких видав український нарід — полководці, політики, письменники, мидрці, провідники, учителі, пророки, патріоти, праведники, святі — се все славні члени їх роду, се члени їх великої родини, якою є для них їх цілий Народ.

І тому свідомий українець, свідома українка не тільки що не дозволять нікому зневажати рідного, батька-матері, сестри-брата, вони не дозволять зневажати князя Володимира, ні Літописця Нестора, ані Хмельницького, ні Мазепи, ні Полуботка, ані Шевченка, ні Петлюри, ані Митрополита Петра Могили, ані Митрополита Арсенія Матієвича. Ані свого народного імени, ані своєї загальної народної справи.

А коли ворог залізною силою замкне їх уста і не дозволить протестувати проти зневаги, вони будуть плакати.... Як плакали представники Німеччини Будуть плакати з досади, що нема в них потрібної сили чести свого народу гідно оборонити.

Чи тепер зрозуміло вам, чого німецькі представники плакали?

II.

Перед останньою великою війною стався був в Австрії болючий випадок: член Евіденційного Бюра, Редль, продав Росії австрійські воєнні пляни за (ма-
буть) 100,000 рублів.

Сам Редль походив з дуже низького роду, але своїми способностями і складом обставин здобув доступ до тої державної інституції, де збираються найважливіші відомості і переховуються найважливіші державні пляни.

Коли справа виявилася, сказав цісар Йосиф:

— Від тепер не сміє в Евіденційнім Бюрі бути чоловік низького походження!

— Такий висказ, се зневага — зауважить дехто — зневага нижчої класи.

— Ні! Се вислів практичності. Се вислів розуміння, що в нижчої класи є менше почуття Самопошани.

Чоловікові, якого браття є на високих державних становищах, якого батько, дід, прадід гідно сповняли великі державні обов'язки, тяжче стати зрадником, ніж тому, що сам свого роду не знає і про нього не думає. Перший скаже:

— Чужі гроші, чужі почесті — лакома річ, але хіба можна опоганити свій рід? В нас досі не було зрадників, а я мав би перший ним бути? Ні! Наша родинна честь стоїть в мене вище від усього.

Але так не скаже той, який в цілім своїм житті на свій рід, на свого батька, діда, прадіда не покликався, бо — не розумів їх гідности, або такої гідности вони своїм потомкам не лишили.

З того висновок, що найслабша з Самопошан, то вузько особиста Самопошана. Корінь вона має дуже неглибоко і кожний сильніший подув вітру може її знищити.

Зате Самопошана родинна, почуття Гідности

свого роду, се вже велика Самопошана.

А вже найбільша з усіх, се Національна Самопошана. В кого вона є, той числиться вже не тільки з своїм родом, але з цілим своїм народом, — з його Минувиною, Теперішністю і Будучністю.

III.

Коли Шептицький став львівським митрополитом, треба було нового єпископа для станиславівської єпархії. Почали висувати Василянина Філяса, як чоловіка гідного для такого становища.

Однако ж для декого Філяс був небажаний — він був завеликим українцем.

Поїхав тоді митрополит Шептицький, в товаристві одного священика до Кракова, до свого дядька (вуйка), польського кардинала Пузини, щоби порадитись, кого б єпископом для українців поставити. І Пузина так порадив:

— Романе, не руб біскупем синуф ксенжи, у ніх єст традиція, то людзе з характером... Зруб біскупем сина хлопа, а он ці ве вшисткем бендзе повольни. (Не роби єпископом священичих синів, за ними є родинна історія, то люди з характером... Зроби єпископом хлопського сина, а він в усім буде тобі послушний).

Таке читали ми вже після війни в старокраєвих часописах, які застановлялися над і проти-українською роботою єпископа Хомишина.

Рада Пузини Шептицькому придалася. І він не помилився, вибравши на єпископа „сина хлопа”. Бо той „син хлопа” став остільки „повольним” для ворогів українського народу, що ані свій рідні не приніс він чести, ані українському народові добра.

От що значить — брак Самопошани! Брак почуття власної Гідности.

IV.

Однако ж, читачу і читачко, з того ще не виходить, що „син хлопа” не може підвестися в почутті Самопошани до найвищих верхів, Він може! Але він мусить виховуватися в ріднім, дуже ідейнім оточенні. Під впливами рідної культури. Мусить виховуватися в школі народного життя. Без чужих отруйних впливів. Без чужих ласк, без чужого проводу.

„Син хлопа” мусить виховуватися в ріднім, але вищій ідейній світі, а тоді з нього стане чоловік повного росту. Рівний царям. Рівний найвищим.

Таких український нарід мав, а між ними чи не на першому місці стоїть син кріпака — Шевченко. Коли москалі обіцували йому і гроші і славу, як буде писати по московськи і про московські справи, то Шевченко відповів:

Теплий кожух, тільки шкода —
Не на мене шитий,
А розумне ваше слово
Брехнею підбите!

Де ж здобув Шевченко стільки почуття Самопошани?

Не в чужій школі. Не в чужій церкві. Не в чужім оточенні.

Оповідає він в „Гайдамаках”, що вже малим хлопчиною прислухувався він оповіданням свого діда про „Гайдамаччину” — як український нарід віддавав своїм ворогам муками за муки. І слухаючи — він плакав. Се була перша школа, в якій Шевченко виховувався на найбільшого сина свого народу. Виховувався на найбільшого українця.

А далше — Шевченко читав захопливо Історію України, виучував її події, переймався її духом. Він обняв своїм світоглядом всі українські простори впродовж віків.

Тільки з такої школи виходять великі люди! Тільки на такому ґрунті виростає та величава квітка, що зветься — Самопошана.

І як бажалось би мені, щоби в кожному українському городі, в кожній хаті, в кожній громаді — в кожному українському серці плекалися оті найкращі квітки української Самопошани. Щоби кожна українська дівчина уважала собі найвищою честю, найбільшою гордістю носити вязки таких квіток в руці, мати припнятими на грудях, берегти їх в своїй душі.

А коли хтось згубить таку квітку, коли хтось вирве її від них, коли ворожа нога потопче їх немилосердно — щоби вони ревно заплакали. А заплакавши — щоби рятували її, відбирали, і обмивши з пороху, знов ставили її на належне їй місце в своїм житті.

Того я, українці й українки, хочу!

АФРИКАНСЬКІ ДИКІ ЛЮДИ

Читачу і читачко! Ви чули про Африку. Дехто з вас чув і про Австралію.

В нашій уяві Африка — се країна диких людей — кафрів, кабилів, золюсів....

А ті дикі люди, в нашій уяві — се люди, що живуть в пралісах. Напів голі, цілком неписьменні; найважлишою справою їх життя є смачна пожива; ліниві, недумаючі, байдужі; не знають історії своєї минувшини, не мають церков; люблять алкоголь, який їм європейці продають; не мають ніяких організацій ні інституцій; не знають нічого про світ і життя культурних народів; крім своєї буди чи дерева, під яким сидять, світ їх не обходить... Через оту свою темноту і лица їх повикривлювані, дурнуваті, дикі і поведення їх дурне, дівтацьке. Від розумного тікають, за дурним біжать; в неможливе повірять, розумного не слухають... книжок і часописів не мають, про розум не дбають... Богато їсти, багато спати, нічого не думати, багато забавлятися, не мати жадних обов'язків — се найвищий ідеал їх життя. Самі вони погані, брудні, недумаючі, невмиті; і розум їх поганий, брудний, невмитий. Від голови до ніг — всі риси їх тіла, всі слова їх бесіди, всі рухи їх поведення, всі бажання їх серця голосно кричать: Се дикі люди! Се дикі люди! Се дикі люди!....

Так і лише так дикий чоловік виглядає! Так, а не інакше, він мусить виглядати.

І нічим він своєї дикости не закриє. Надягніть на нього одягу культурного європейця, завяжіть на шию краватку, закладіть на голову циліндер, дайте золотий годинник, наповніть кишеню грішми, дайте йому на мешкання вигідний дім культурного чоловіка, призначіть слуг для його потреб — а він при всім тім зостанеться таким же диким, як був досі. Лице його і далше буде покривленим; погляд буде ди-

ким; розум буде по дурному думати; забаганки будуть ті самі, що і давно. Як не розумів колись нічого, так і тепер не буде розуміти; не клопотався колись нічим розумним, так і тепер не заклопочеться; як перше не хотів обов'язків, так і тепер не схоче....

Серед нової для нього обстанови — обстанови культурного світу, він зостанеться таким же дикуном, як і був.

І скажеш ти читачу і читачко:

— Інтересно було би таких людей бачити. А навіть спробувати, чи не вдалося б їх навчити по культурному думати... Тільки ж далеко тая Африка, чи Австралія...

Далеко... Ні, не далеко! Оглянься довкола себе; вглянь в темні закамарки громадського життя, а знайдеш тут чимало африканських, чи австралійських дикунів — кафрів, зулюсів, кабилів, бушменів....

Тих самих, що живуть в пралісах Африки. І в пралісах темноти. І дурноти. І розумового лінивства. І байдужности. В пралісах фізичного і морального бруду. В пралісах нерозуму. В пралісах безсоромности. В пралісах самолюбства. В пралісах неписьменности. В пралісах безрелігійности. В пралісах пиянства. В пралісах безобовязковости. В пралісах сплетень. В пралісах нерозумного апетиту.

Довкола себе знайдеш тих, що не знають історії свого народу; що нічого гідного не читають, не знають, не думають. Тих, що поза своєю хатою і своїм господарством нічим іншим на світі не цікавляться, до ніякої зорганізованої громади не хочуть належати...

Се все, читачу і читачко, ті африканські дикі люди!

Се ті, що до гідности і до вартости людей не доросли. І тому вони, на лад диких звірів, ховаються по пралісах темноти, бруду і злочину.

Культурні європейці запанували над африканськими дикунами. Взяли їх під контроль. Втягають їх до культурного громадянського життя. Накладають на них обов'язки. Вчать читати і заставляють до читання. Розбуджують в них здорові думки. Примушують їх належати і ходити до церков і бути релігійними людьми....

Така робота європейців вимагає безнастанних старань, однак ж не безкорисно. Дикі люди поволі перетворюються в людей культурних.

А тепер маленьке слово до тебе читачу й читачко: Коли ви належите також до культурних європейців, то старайтеся своїх африканських дикунів цивілізувати. Витягайте і вигоніть їх з пралісів. Тягніть до себе, втягайте до громадського життя. Заставляйте до читання. Тягніть до церкви. Заставляйте до розумної думки....

Се ваша задача! Такий обов'язок накладає на вас ваша совість, його накладає Божий Закон. Його накладає на вас наша народна справа. Його накладає гідність культурних людей.

Вирубуйте праліси і гоніть африканських дикунів до широкого, культурного громадського життя!

ДАВАЙ СКІЛЬКИ МОЖЕШ

Богато з тих людей, які на ніяку народну справу не хочуть дати, кажуть:

— Я дав би, коли б мав. А то не маю....

Але не кажуть вони:

— Коли буду мати, тоді певно дам!

Се було би вже зобов'язання. І колись сказав би їм хтось:

— Ти говорив, що коли будеш мати, то даш, отже давай! Бо видно, що маєш.

Не про те ходить, щоби чоловік давав сотки, чи тисячі. **Ходить про те, щоби давав відповідно до можности. Але давав!**

Нині дай цента, коли не можеш більше.

Завтра дай п'ять, коли можеш.

Позавтра дай доляра, чи два, коли твоя можливість збільшилася.

Не оглядайся, щоби дати „стільки, як другі”.

Те „стільки, як другі”, се гріх багатих українців. Се ознака їх темноти і некультурности.

Розумний, гідний чоловік **дає стільки, скільки може**. Нині більше, завтра менше, позавтра знов більше. Відповідно до можности. **Він не на других, тільки на себе, на свою можливість оглядається.**

Ті, що „дають стільки, як другі”, оглядаються завсіди на тих, **що найменше дали**, а не на тих, **що дали найбільше**. А се доказ їх нещирости.

„Найменше” не створить великого. Дайте коневі якнайменше їсти, він не потягне. Нагодуйте робітника якнайменше, він охляне. А дайте якійбудь народній справі — Церкві, Пресі, Виховавчим Інституціям і ін. — якнайменше, а вони також знидіють. А з ними ще нижче зійдуть, і на дикунів перейдуть ті, що найменше давали. І цілий народ почне сходити долину — і культурно, і морально і матеріально.

ДЛЯ РОЗУМНОГО НЕМА ВІДДАЛІ

Тарас Шевченко „в неволі виріс між чужими”...

Жив в чужому Петербурзі. Жив між чужим московським оточенням. Жив на засланні, далеко від свого народу.

Але Шевченко належав до найдіяльніших українців. Він сповняв велику роботу для української справи. Не думав він, що: „коли далеко живу, то ніяких обов'язків не маю”.

Що далеке для тіла, те може бути близьким для душі розумного чоловіка.

Багато поклонників має Шевченко, але чи всі йдуть його слідами?

Коли брати на міру Шевченка, то навіть ті українці, що живуть далеко від своїх громад, повинні бути діяльними членами українського життя.

Коротко взявши справу, то:

Навіть той, хто живе одинцем, далеко від своїх, повинен мати свою Церкву і свою Церковну Громаду. Чи він фермер, чи робітник, чи що. Він повинен собі її вибрати, ближче чи далше — в Едмонтоні, Саскатуні, Вінніпегу, Монтреалі, чи в якій меншій околиці. Він повинен туди з цілим домом записатися, давати щорічну вкладку й окремі пожертви.

Він повинен інтересуватися також іншими народними справами і піддержувати їх по зможі.

Віддаль не звільняє чоловіка від обов'язку. Але його здержує від обов'язку неспівомість і байдужість.

Хто ж здалека сповняє обов'язки, той ближчий, ніж ті, що живуть близько, а обов'язки сповняють лише з примусу. А про тих „близьких”, що цілком обов'язків не сповняють, і не згадувати.

Тільки неспівомі і некультурні віддалившись від свого народу, губляться і пропадають. А люди культурні, люди розумні безнастанно є в близькій злуці з своїм народом.

НА ПОРОЗІ ВІЧНОСТИ

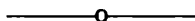
Хто з нас не пригадує, яке поважне вражіння опановує нашу душу, коли ми на цвинтарну землю вступаємо. Коли навіть уважно здалека на цвинтар поглянемо.

Кругом мовчанка. Це не наш звичайний, гамірливий світ. Щоденних людських клопотів і турбот тут не видно. Тут мовчанка вічності.

Тільки деколи тишу мовчанки заворушить земне життя. Та не надовго. Прийшли люди, похоронили помершого, поболіли душею, поставили хрест, заспівали „Вічна пам'ять” і розійшлися додому. І знов спокій, поки зберуться когось іншого хоронити — нині одного, завтра другого, позавтра третього....

„І мене так само похоронять”, — думає кожний з людей.

І все на тім кінчиться.

Однако ж цвинтар не є місцем вічної смерті. Це двері з одного світу до другого; це поріг, через який життя переступає в інший світ.

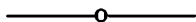
Ви зайдіть на цвинтар гарного літнього дня в неділю чи свято — підіть померших відвідати, подивитись, помолитись, згадати. Ви зайдіть туди з повною свідомістю великої справи.

Які ж почуття зродяться в вашій душі? Страху в вас не буде, а буде почуття пошани, почуття вічності. Ви почувете там, що є два світи — оден світ буденних, марних, а навіть нерозумних клопотів, другий світ великого вічного життя. Серед гробів ви побачите себе наче в дзеркалі — побачите своє земляне тіло і свою безсмертну душу. Тим стане вам ясно, що в житті важне, а що звичайне; що може закінчитися ще сьогодні, а що не вмере ніколи.

Гляньте ви уважно на порослі травою гроби, на нові і похилені хрести, а в вашій уяві почнуть виринати образи живих людей. Хтось був в житті вам близький і він вмер, все одно, чи він тут похоронений, чи де інде. Все ж на таким самім цвинтарі. А з ним звязана велика частина вашого найкращого життя. Все пригадується — радощі, горе, сум.... Сивий дідусь, похилена добра бабуся, батько, мати, брат, сестра, знайомі, товариші... Скільки їх!

І кругом така ж сама історія. Ось там хтось з таких людей, як наші близькі — чийсь батько, мати, чиясь донька, син, чоловік, жінка, дитина... А за кожним з них довга життєва історія — найкраще їм самим відома. Багато тайн забрали вони з собою до гробу. І ми свої заберемо. Є в житті багато такого, чого нікому крім нас не треба знати. Така Божа Воля. А скільки буває такого, що хотілося б комусь розказати, та нема кому — людей таких нема. І воно могилою покриється. Одному Богу воно відоме.

Велика історія вам пригадується, яка ніколи з такою силою не пригадується. І великі, святі, чисті думки ви понесете з собою в світ з цвинтарного місця. Не ті думки, які мучать здоров'я і заповняють душу буденщиною, але такі, які вас очищують, підносять на дусі, ублагороднюють. Такі думи, які на довгий час рівноважать ваше життя.

Мені довелося колись в днях мого життя зайти на старий-стародавний цвинтар. Великі дерева повиросли поміж могилами. Посхилялися хрести, в землю позасувалися. Може нема між живими тих, що садили ті дерева, що хрести будували. Але є те, що їх рука зробила — діло їх живе поза ними.

Бачу на хрестах написи — це мова померших. Вони оповідають нам, хто вони. Але бачу гроби без христів, без написів і ті до вас не можуть промовити.

Читаю написи і зупиняюсь. Три могили передо мною побіч себе. На крайніх хрести з написами, а середній без хреста. Тільки буйна трава виростає.

Приглядаюсь на написи на хрестах — вже минуло шістдесят літ, як їх тут поставлено. А середній без напису, та і він з тих же часів. Давні часи!

І моє око нараз зупиняється на самій могилці під хрестом. І мені не хочеться вірити, що ціла могила гарно квітами обсаджена. А так воно було. Видно, що чиясь рука дбає про могилку, доглядає її, відвідує, нагадує. Понад шістдесят літ уже.... І хочеться знати, хто це, хочеться відгадати, чиє любляче серце не забуло того, хто був йому близьким. Чи це вірна дружина відвідує могилу свого мужа? Чи муж свою дружину пригадує? Чи любляча дочка, чи добрий син... Чи вірна товаришка старечою рукою прикрашує могилу своєї подруги?... Не знаємо! А така велика жертва.

На двох других могилах нема квіток. На одній хрест, а на обох диною травою вистелено. Ніхто їх не відвідує. Може є кому, та забули. А може нема кому відвідати.

Коли вдумається в долю тих трьох могилок, то вам стає перед очима така картина:

Одного дня на весні з'являється сивоволоса, стареча постать коло першого гробу. Слабими руками вона дбало розправляє землю, сіє уважно квітки, підправляє могилку. Це ж дорога для неї річ. А відходячи, призадумується і щирою молитвою поминає помершого, щоби завтра знову його могилку відвідати.... Який святий вчинок! Яка велика благоугодна жертва!

І ваше зворушене серце питає:

— Що відчують в тій хвилині похоронені в двох других могилках? Чи не жаль їм, що нікому їх відвідати? Чи не відчують вони свого сирітства?

Чи не виглядають вони, коли то чиясь близька їм рука доторкається їх могили?...

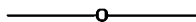
Такі благородні думки співчуття родяться тоді в вашому серці і ви схиляєте голову, щоби щирими словами молитви облегшити той сум, який прив'язує до невідомих вам померших ваша благородна уява.

* * *

І ось тому для людей добрих, для людей праведних, для людей думаючих цвинтар не є країною смерті. Перед Богом нема мертвих — перед Ним всі живі.

Цвинтар, це лише поріг, через котрий чоловік переступає з світу хвилевого в світ вічний. Це двері, через які переходиться з життя дочасного до життя безконечного.

Тому, власне, ставши на порозі тих дверей, ми нашою душею відчуваємо ту вічність. Ми чуємо там голос із іншого світу — з того світу, куди перейшли ті, яких ми споминаємо. Око нашої уяви зазирає в ту країну вічності, де безнастанно світить світ лиця Господнього.

СПИСОК ЖЕРТВОДАВЦІВ НА ВИДАННЯ ПРАЦЬ О. ВАСИЛЯ КУДРИКА

ЖЕРТВОДАВЦІВ НА ВИДАННЯ ПРАЦЬ О. ВАСИЛЯ КУДРИКА,
ЯКІ ЗЛОЖИЛИ СВОЇ ПОЖЕРТВИ ПО ДЕНЬ 31 ТРАВНЯ
1975 РОКУ.

По \$200.00: Павло Каміновський, Наягара Фаллс, Онт.

По \$150.00: Д-р Микола Погран, Наягара Фаллс, Онт.

По \$120.00: пані Манька Михалюк, Дітройт, Миш., США.

По \$100.00: Іван Пограничний, Наягара Фаллс, Онт.; Онуфрій Кіт, Велланд, Онт.; Д. Д. Іванків, Скотленд, Онт.; Никола Кудрик, Вінніпег, Ман.; Антін Кулик, Оен, Алта.

По \$50.00: Никола Григорчук, Етелберт, Ман.; Василь Перепелюк, Давфин, Ман.; Відділ Т.У.С., Наягара Фаллс, Онт.; Григорій Гладинюк, Наягара Фаллс, Онт.; Никола Солоничний, Сенді Лейк, Ман.; пані Євгенія Козяр, Лос Енджелес, Каліф.,; д-р О. Б. Ярій, Торонто, Онт.; д-р С. М. Смильський, Велленд, Онт.; Відділ Т.У.С., Грімсбі - Бімсвил, Онт.; пані Розалія Бойко, Торонто, Онт. (збірка на похороні бл. п. Василя Бойка); Йосиф і Софія Семенців, Ошава, Онт.

По \$35.00: пані Анастасія Забродська, Ленсінг, Миш., США; Ольга і Юрій Сеньчуки, Виндзор, Онт.

По \$30.00: Яків Ковальчук, Торонто, Онт.; Яків Пуйда, Велланд, Онт.

По \$25.00: о. Петро Самець, Наягара Фаллс, Онт.; Стефан Пелешок, Торонто; Петро Самець, Наягара Фаллс, Онт.; о. С. В. Савчук, Вінніпег; Олекса Мех, Оттава, Онт.; Іван Твердун, Оттава, Онт.; Онуфрій Дідик, Сенді Лейк, Ман.; Іван Боднар, Ст. Кетеринс, Онт.; о. Іван Ткачук, Вінніпег; Данило Загарія, Вінніпег; добр. М. Гребенюк, Саскатун, Саск.; пані Йосифа Фарина, Едмонтон, Алта.; пані Наталя Войціхівська-Довдс, Ошава, Онт.; Відділ Союзу Українок Канади, Виндзор, Онт.; пані Ганка Ковальчук, Ст. Кетеринс, Онт.; Федір Мешишин, Наягара-ан-да-Лейк, Онт.; о. Василь Бойчук, Канора, Саск.; пані Катерина Колтуцька, Сенді Лейк, Ман.; Петро І. Колтуцький, Сенді Лейк, Ман.; панна Зеня Стечишин, Торонто, Онт.; Н. Грабовський, Давнсвю, Онт.; Лариса й Омелян Тимчишин, Міссісага, Онт.; Тарас Сеньчук, Гемилтон, Онт.; Ізидор Горещкий, Едмонтон, Алта.; пані Йосипа Чепесюк, Тандер Бей, Онт.

По \$20.00: Петро Посполіта, Сифтон, Ман.; Лука й Анна Половичі, Канора, Саск.; Григорій і Розалія Осьмаки, Скотленд, Онт.; пані Катерина Ковальчук, Вінніпег; Дмитро Глуханюк, Тандер Бей, Онт.; Василь Семків, Наягара Фаллс, Онт.; Йосиф Галос, Наягара Фаллс, Онт.; Стефан Іваніцький, Торонто, Онт.; І. Костів, Грімсбі, Онт.; Василь і Джін Бюга, Брендон, Ман.; Террі Модний, Вестон, Онт.; д-р В. М. Олійник, Іст Вилловдейл, Онт.; пані Параскевія Сліпчук, Едмонтон, Алта.; пані Марія Буляк, Ст. Кетеринс, Онт.; Дм. Керелюк, Ріджайна, Саск.

По \$15.00: М. Гнатів, Вінніпег, Ман.

По \$10.00: Іван Сиротюк, Наягара Фаллс, Онт.; Іван Грабаровський, Філядельфія, Па.; пані Марія Юрків, Кемсак, Саск.; Ярослав Забродський, Ленсінг, Миш.; Митр. Прот. Віталій Коваленко, Вунсакет, Р. Ай., США; Василь Буряник, Вінніпег; Никола Цалин з дружиною, Ошава, Онт.; Н. Лабюк, Канора, Саск.; пані Марія Кай, Наягара Фаллс, Онт.; пані Анастасія Самець, Наягара Фаллс, Онт.; пані Ольга Матолич, Наягара Фаллс, Онт.; Григор Улісько, Наягара Фаллс, Онт.; Василь Самець, Наягара Фаллс, Онт.; І. Карліцький, Наягара Фаллс, Онт.; П. Федірко, Гвелф, Онт.; А. І. Чарнецький, Едмонтон, Алта.; П. Дідковський, Вінніпег; І. Забродський, Ленсінг, Миш., США; Леся Блейк (з дому Забродська), Ленсінг, Миш., США; Йосиф Назаревич з дружиною, Толстой, Ман.; Ілля Мойсюк, Гемилтон, Онт.; пані Олена Венгер, Віндзор, Онт.; Іван Рижак з дружиною, Віндзор, Онт.; В. Григоряк, Мейпл, Онт.; панна Стела Олійник, Торонто; Іван Пасерб, Торонто; Еміль Охітва, Скарборо, Онт.; пані Анна Манос, Наягара Фаллс, Онт.; пані Джін Паньків, Наягара Фаллс, Онт.; Н. Н., Торонто, Онт.; пані Єлисавета Лабюк, Канора, Саск.

Па \$5.00: пані В. Хриптул, Вернон, Б. К.; пані Анна Магера, Кемсек, Саск.; пані Стефанія Міхасів, Кемсек, Саск.; М. Л., Торонто, Онт.; Олекса Нестеренко, Наягара Фаллс, Онт.; Анна Гаврилук, Наягара Фаллс, Онт.; пані Анна Чеверда, Наягара Фаллс, Онт.; В. Жискевич, Наягара Фаллс, Онт.; пані І. Гегг, Чиливек, Б. К.; І. Спіжавка з дружиною, Спалдінг, Саск.; пані М. Ганущак, Толстой, Ман.; Морис Дідковський, Лемпмен, Саск.; пані Текля Кудрик, Ватсон, Саск.; П. Петраш, Тулон, Ман.; І. ЛеБланк з дружиною, Віндзор, Онт.; пані Анна Кокор, Наягара Фаллс, Онт.

В останньому часі свої пожертви прислали:

Іван і Анна Граблюки. Торонто	\$100.00
Пані Емілія Деренюк, Етобіко, Онт.	\$ 10.00

Якщо згадані пожертви додати до суми поданої в „Передмові” на стор. 8-ій (\$2,980.00), то разом вплинуло на Фонд Видання Праць о. Василя Кудрика — \$3,090.00.

З М І С Т

	Стор.
Прот. Василь Кудрик (Біографічна довідка)	4
Передмова	7
Нерукотворний образ	9
Благородність душі	11
Велика жертвенність	12
Порох навідає	13
Перші, а теперішні апостоли	14
Не таких митрополитів треба українцям	15
Зіпсований телескоп	16
Що „Вістник” має звіщати	17
Українська родина на Різдво	18
Золото для всіх золото	20
Чужі свята, а наші свята	21
Дороговказ в житті	22
Гейдріди, а здорове життя	23
„Природа” в двоякім розумінні	24
А що даліше?	26
Сніг і солончаки	27
Мають вуха, а не чують	28
Як давно на світі безвірство	29
Релігія і мораль	30
Розум і праведність	31
П'ять родів українців	32
Бути лише чоловіком — того не досить	33
Пам'ять їх з роду в рід	34
Де ти був досі?	35
Білоруси римо-католики	36
Не бачимо чудес, що перед нами	37
Українська православна душа	38
Як слабкий нарід будував свою силу	39
Не гордись чоловіче розумом твоїм	40

Свій чи чужий?	41
Закон Божий	42
Чиєї поради не слухати	43
Недіяльність веде до смерти	44
Українська родина	45
Душа не вмирає	46
В чім сила церкви	48
Як Сковорода розуму допитувався	49
А в таке вірять!	52
Де греко-католики зайдуть	53
Де знайти спокій	54
Перехожі не творять церкви	55
Негосподарний господар	56
Віра в самостійну силу	58
Чого ж держатися	59
Перший обов'язок для Бога	60
Більша сила ніж царська	61
Як слабі сильними ставали	63
Старі, а молоді	64
Гріх лінивства	65
Слова мудрости	66
Обов'язок пророка	67
Кара Божої руки	69
Листки з шальвії	71
Добрі батьки і добрий син	73
Великим коштом	75
Якої ти віри?	76
Батьки і діти	78
Найважливіша наука	80
Нове безрелігійне поганство	84
Прикмети великих людей	85
Що українці несуть з собою	86
Як треба чужий розум приймати	89
В чім непорушна основа церкви	91
Апостол Павло і Лука	93
Душевна проказа	94
Жидівський нарід, а Біблія	96

Християнське виховання	99
Свобода — Божий Закон	101
Коли добро буде на світі	103
Жертвенність в чужих	105
Три чинники	108
Робота молоді	110
Відблиск любови	112
Будь в рішеннях обережним	113
Апостол Іван і Петро	117
Хто поза законом, той злочинець	118
Українські квітки в українській хаті	120
Цвітуча виноградна лоза	126
Чужі нерозумних обмотують	127
Не всі бідні біду розуміють	128
Українські перегони	131
Розумна родина — власна держава	133
Державна ідея — не все	134
Значіння шкіл в історії жидів	135
Закон творить народи	138
Грузини, Шевченко і українці	140
Релігійність українського народу	142
Свято із Свят	147
Бог знає	149
Одиноке свячене	150
Наші, а чужі квітки. Та й скільки їх.	153
Два образки	158
Широка діяльність великих людей	161
Дорога через Альпи	163
Думаючим нарозум	165
Під мурами Єрихону	169
Велика історія	174
Що значить — зрікатися, або не зрікатися свого права	177
Вовк чи вовчиця — хіба не одно?	180
Як з одного зерна розводиться ліс	181
Сила, про яку чоловік не знає	184
Приклади самопошани	186

Африканські дикі люди	193
Давай скільки можеш	196
Для розумного нема віддалі	197
На порозі вічності	198
Список жертводавців на видання праць о. Василя Кудрика	202
Додаткові пожертви	204

